

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

**Πανδημία COVID-19 και Ελληνικός Τουρισμός. Στρατηγικός
Σχεδιασμός Αντιμετώπισης των Προκύπτουσών Δυσχερειών**

Της

ΜΑΡΑΓΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

2021

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ**

**Πανδημία COVID-19 και Ελληνικός Τουρισμός. Στρατηγικός
Σχεδιασμός Αντιμετώπισης των Προκύπτουσών Δυσχερειών**

Της

ΜΑΡΑΓΚΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ

Υποβληθείσα στη Σχολή Οικονομικών, Διοίκησης και Πληροφορικής σε μερική εκπλήρωση
των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Τίτλου ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ-
ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ

Ιανουάριος 2021

© Μαραγκού Ελευθερία, 2021

**3-ΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΝ 03/02/2021**

Προεδρεύων: Λιαργκόβας Παναγιώτης

Μέλος: Μεραμβελιωτάκης Γεώργιος

Μέλος: Βαρελάς Σωτήριος

Πανδημία COVID-19 και Ελληνικός Τουρισμός. Στρατηγικός Σχεδιασμός Αντιμετώπισης των Προκυπτουσών Δυσχερειών

Διπλωματική Εργασία

Ονοματεπώνυμο Επιβλέποντος Καθηγητή: Δρ. Λιαργκόβας Παναγιώτης

Ονοματεπώνυμο Κοσμήτορα: Ψυλλάκη Μαρία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ)

Ο τουρισμός αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική οικονομική δραστηριότητα για πολλά κράτη, όπως η Ελλάδα, όντας ένας από τους βασικούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας και παρέχοντας ένα σημαντικό μέρος του συνολικού ΑΕΠ αυτών, είτε άμεσα είτε έμμεσα.

Η πρόσφατη πανδημία που μαστίζει την υφήλιο από το Μάρτιο του 2020 εξαιτίας του ιού SARS-CoV-2 πέραν των σημαντικών επιπτώσεων στην ανθρώπινη υγεία είχε σαν αποτέλεσμα και σημαντικές επιπτώσεις στην οικονομική δραστηριότητα. Η τελευταία αποτελεί απόρροια τόσο του προφανούς φόβου για την υγεία αλλά και των αναγκαστικών μέτρων περιορισμού των μετακινήσεων και κοινωνικής αποστασιοποίησης που τέθηκαν σε ισχύ για τον περιορισμό της μετάδοσης του ιού και την μείωση των κρουσμάτων του. Σε αυτό το πλαίσιο, και με δεδομένη την άμεση σύνδεση του τόσο με την ψυχολογία των ανθρώπων όσο και με τον τομέα των μεταφορών και ταξιδιών, ο τουρισμός ήταν από τους τομείς που δέχθηκαν τα πιο σοβαρά πλήγματα.

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται μέσω πρωτογενούς και δευτερογενούς έρευνας η στρατηγική που αξιοποιήθηκε στην Ελλάδα για το άνοιγμα του τουρισμού την καλοκαιρινή περίοδο του 2020, εν μέσω της πανδημίας. Τα στοιχεία από τους αρμόδιους φορείς που αξιοποιήθηκαν κατά την δευτερογενή έρευνα δείχνουν ότι εν γένει το άνοιγμα του τουρισμού υπό τις συνθήκες που έλαβε χώρα δεν είχε σχεδιαστεί σωστά και δεν βοήθησε στην λειτουργία του τομέα. Τα στοιχεία της πρωτογενούς έρευνας σε δείγμα 160 εργαζομένων ή ιδιοκτητών σε επιχειρήσεις εστίασης και τουρισμού, επιβεβαίωσαν τα ευρήματα της δευτερογενούς έρευνας ήτοι ότι ο σχεδιασμός είχε αρρυθμίες και παραλείψεις.

Στα πλαίσια αυτά και αξιοποιώντας τα στοιχεία της ανάλυσης τόσο της πρωτογενούς όσο και της δευτερογενούς έρευνας, καταρτίστηκε και προτάθηκε το πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού για την λειτουργία του τουρισμού κατά τις αντίστοιχες περιόδους του 2021.

Λέξεις κλειδιά: COVID-19, πανδημία, τουρισμός, στρατηγικός σχεδιασμός

ΠΕΡΙΛΗΨΗ (ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ)

Tourism is a particularly important economic activity for many countries, such as Greece, being one of the main sectors of economic activity and providing a significant part of their total GDP, either directly or indirectly.

The recent pandemic that has plagued the world since March 2020 due to the SARS-CoV-2 virus, in addition to having significant effects on human health, has also had a significant impact on economic activity. The latter is a consequence of both the obvious fear for health and the compulsory measures to limit movement and social distancing that came into force to limit the transmission of the virus and reduce its incidence. In this context, and given its direct connection to both the human psyche and the transport and travel sector, tourism was one of the sectors hit hardest.

In the present work, the strategy used in Greece for the opening of tourism in the summer of 2020, in the midst of the pandemic, is examined through primary and secondary research. The data from the competent bodies that were utilized during the secondary investigation show that in general the opening of tourism under the conditions that took place was not properly planned and did not help the operation of the sector. The data of the primary research in a sample of 160 employees or owners in catering and tourism companies, confirmed the findings of the secondary research, ie that the design had arrhythmias and omissions.

In this context and utilizing the data of the analysis of both the primary and the secondary research, the framework of the strategic planning for the operation of tourism during the respective periods of 2021 was prepared and proposed.

Keywords: COVID-19, pandemic, tourism, strategic plan

Αφιέρωση

Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στην οικογένειά μου, για την στήριξη και την ενθάρρυνση που μου προσέφεραν όλο το χρονικό διάστημα της φοίτησής μου. Ιδιαίτερα τον σύζυγό μου Παντελή για την αμέριστη συμπαράστασή του, καθώς και τα αγαπημένα μου παιδιά Γιώργο & Αλέξη, για όλο τον πολύτιμο χρόνο που τους στέρησα προσπαθώντας να ολοκληρώσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης, κ. Λιαργκόβα Παναγιώτη για την καθοδήγησή του, τις πολύτιμες συμβουλές του, την απρόσκοπτη υποστήριξή του στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας, καθώς και σε ολόκληρη την διάρκεια των σπουδών μου.

Πίνακας Περιεχομένων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ.....	19
2.1 Η επίδραση των πανδημιών στην παγκόσμια οικονομία	19
2.2 Η εξέλιξη της πανδημίας του COVID-19	22
2.3 Η μέτρηση του COVID-19.....	26
2.4 Μέτρηση και κοινωνική αποστασιοποίηση	28
2.5 Μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης: Καθοριστικοί παράγοντες, αποτελεσματικότητα και συμμόρφωση.....	30
2.6 Οικονομικές επιπτώσεις των μέτρων κατά της πανδημίας COVID-19	34
2.6.1 Οικονομικός Τομέας	34
2.6.2 Τομέας αερομεταφορών.....	37
2.6.3 Επίδραση στο τουρισμό	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	47
3.1 Η εξέλιξη και η εικόνα του τουρισμού στην Ελλάδα την πενταετία 2015-2019	47
3.2 Μέτρα που ελήφθησαν για την λειτουργία του τουρισμού στην Ελλάδα το καλοκαίρι του 2020.....	53
3.3 Η επίδραση της πανδημίας και των μέτρων που ελήφθησαν κατά της εξάπλωσης του ιού.....	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	59
4.1 Εργαλείο έρευνας.....	59
4.2 Αναζήτηση και επιλογή δείγματος.....	60
4.3 Συγκέντρωση δεδομένων	60
4.4 Ηθική της έρευνας.....	60
4.5 Μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης δεδομένων	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ	63
5.1 Παρουσίαση δείγματος – δημογραφικά στοιχεία.....	63
5.1.1 Φύλο.....	63
5.1.2 Ηλικία.....	63
5.1.3 Νομός κατοικίας.....	64
5.1.4 Νομός Εργασίας.....	65
5.1.5 Οικογενειακή κατάσταση.....	66
5.1.6 Εκπαιδευτικό υπόβαθρο.....	67
5.1.7 Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα	68
5.1.8 Θέση/ιδιότητα εργασίας.....	69
5.1.9 Προϋπηρεσία.....	70
5.2 Παραγοντική στατιστική ανάλυση δεδομένων	71
5.2.1 Αντίκτυπος της πανδημίας και των συναφών μέτρων κατά αυτής στον τουρισμό.....	71
5.2.2 Αξιολόγηση των μέτρων κατά της πανδημίας	77
5.3 Επαγωγική στατιστική ανάλυση δεδομένων.....	79
5.3.1 Έλεγχος συσχετίσεων.....	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΣΩΝ ΔΥΣΧΕΡΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΟΥ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ	83
6.1 Αξιολόγηση του παρόντος σχεδιασμού και των μέτρων που επιβλήθηκαν.....	83
6.2 Πρόταση στρατηγικού σχεδιασμού για την λειτουργία του τουρισμού στην Ελλάδα στις επόμενες περιόδους.....	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	89
Βιβλιογραφία.....	91
Παραρτήμα Α εργαλείο έρευνας.....	99

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Αριθμός περιπτώσεων και θανάτων παγκοσμίως	25
Διάγραμμα 2 Εξέλιξη προσφοράς τουρισμού στο ΑΕΠ. Η διακεκομμένη γραμμή παρουσιάζει την πρόβλεψη που είναι εν γένει αυξητική.....	48
Διάγραμμα 3 Συμβολή του ελληνικού τουρισμού στην απασχόληση	50
Διάγραμμα 4 Συνολικά έσοδα από τουρισμό στην Ελλάδα (2015-2019).....	50
Διάγραμμα 5 Ανάπτυξη ξενοδοχειακής υποδομής στην Ελλάδα	51
Διάγραμμα 6 Συνεισφορά κλάδου εστίασης στην παραγωγή εσόδων.....	52
Διάγραμμα 7 Συνεισφορά κλάδου ταξιδιωτικών γραφείων και πρακτόρων στην παραγωγή εσόδων...	52
Διάγραμμα 8 Μεταβολή δεικτών απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού και της εστίασης τα έτη 2018, 2019 και 2020 (ανά τρίμηνο) (ΕΛΣΤΑΤ, 2020).	57
Διάγραμμα 9 Κατανομή δείγματος με βάση το φύλο	63
Διάγραμμα 10 Κατανομή δείγματος με βάση την ηλικιακή ομάδα	64
Διάγραμμα 11 Κατανομή δείγματος με βάση το νομό κατοικίας	65
Διάγραμμα 12 Κατανομή δείγματος με βάση το νομό εργασίας	66
Διάγραμμα 13 Κατανομή δείγματος με βάση την οικογενειακή κατάσταση.....	67
Διάγραμμα 14 Κατανομή δείγματος με βάση το εκπαιδευτικό υπόβαθρο	68
Διάγραμμα 15 Κατανομή δείγματος με βάση το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα.....	69
Διάγραμμα 16 Κατανομή δείγματος με βάση τη θέση/ιδιότητα εργασίας.....	70
Διάγραμμα 17 Κατανομή δείγματος με βάση τη προϋπηρεσία	71

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Γνωστές επιδημίες/πανδημίες – Ιστορική παρουσίαση (World Economic Forum (2020)).....	20
Πίνακας 2 Χρονική σειρά βασικών γεγονότων παγκοσμίως της εξέλιξης της πανδημίας COVID-19.....	22
Πίνακας 3 Οι χώρες με τα περισσότερα κρούσματα και θανάτους παγκοσμίως και η θέση της Ελλάδας (Μέχρι 8/11/2020).....	26
Πίνακας 4 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό (ΣΕΤΕ, (2020)).....	49
Πίνακας 5 Αξιολόγηση επίδρασης μέτρων πανδημίας στην οικονομική λειτουργία και την απασχόληση στον τουρισμό.....	72
Πίνακας 6 Ποσοστιαία μείωση του κύκλου εργασιών.....	73
Πίνακας 7 Ποσοστιαία μείωση εσόδων επιχείρησης.....	74
Πίνακας 8 Ποσοστιαία μείωση μισθών.....	74
Πίνακας 9 Ποσοστιαία μείωση προσωπικού	75
Πίνακας 10 Αξιολόγηση μέτρων που τέθηκαν σε ισχύ για την λειτουργία του τουρισμού.....	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το επίπεδο της διαταραχής που προκλήθηκε από την πανδημία COVID-19 ήταν πολύ πιο σοβαρό από προηγούμενες παγκόσμιες κρίσεις ανεξαρτήτως της αιτίας, (π.χ. η επιδημία SARS ή η οικονομική κρίση 2008-09) έχοντας φέρει θεμελιώδεις αλλαγές σε πολλούς κλάδους, συμπεριλαμβανομένου αυτού του τουρισμού και των ταξιδιών παγκοσμίως.

Η παγκόσμια κρίση στον τομέα της υγείας έχει αφήσει τις κυβερνήσεις σε ολόκληρη την Ευρώπη να αντιμετωπίζουν μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία, να αγωνίζονται να στηρίξουν τις οικονομίες τους καθώς τόσο η πανδημία αυτή καθ' αυτή, όσο και τα λαμβανόμενα μέτρα έχουν σοβαρό αντίκτυπο σε πολλούς παραγωγικούς και οικονομικούς τομείς, συμπεριλαμβανομένου και του τουριστικού τομέα.

Τα διεθνή ταξίδια αναμένεται να μειωθούν περισσότερο από 50% το 2020, με τα επίπεδα του 2019 να μην έχουν επιτευχθεί έως το 2023, σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις της Tourism Economics (2020). Ο θεμελιώδης χαρακτήρας του τουρισμού έχει αλλάξει και η ανάκαμψη του τομέα αναμένεται να είναι τόσο σταδιακή όσο το άνοιγμα διαφορετικών οικονομιών.

Η προσδοκία ότι τα επίπεδα της τουριστικής ζήτησης προ κρίσης δεν θα κατακτηθούν πριν από το 2023, παρέχει στους τουριστικούς προορισμούς την ευκαιρία να αναδιαμορφώσουν τη βιομηχανία. Σε μια πιο βιώσιμη και καινοτόμο βιομηχανία, που θα ωφελεί εξίσου τους ταξιδιώτες, το περιβάλλον και τις τοπικές κοινότητες & οικονομίες. Η κρίση COVID-19 εμφανίστηκε ως μια παγκόσμια πρόκληση όπως καμία άλλη. Ως εκ τούτου απαιτείται παγκόσμια υποστήριξη, συνεργασία και κατανόηση για τον μετριασμό των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να εξετάσει αφενός την επίδραση της πανδημίας όσο και των λαμβανόμενων μέτρων στον τομέα του τουρισμού και των ταξιδιών, εστιάζοντας στην Ελληνική πραγματικότητα. Αλλά και να αξιολογήσει τα μέτρα που ελήφθησαν το καλοκαίρι του 2020 από την Ελληνική κυβέρνηση ώστε να μπορέσει ο τομέας να λειτουργήσει, έστω και σε μειωμένους ρυθμούς. Ο τουρισμός και τα ταξίδια αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην ελληνική οικονομία εν γένει και αντιμετωπίζονται συχνά ως «η

βαριά βιομηχανία» της χώρας. Ως εκ τούτου, η ανταπόκριση της κυβέρνησης στις προκλήσεις που θέτει η πανδημία, τόσο εθνικά αλλά και εντός της ΕΕ & παγκόσμια, είναι κρίσιμη. Είναι σαφές ότι δεδομένης και της βαθιάς οικονομικής ύφεσης από την οποία η χώρα εξέρχεται -λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης 2010-2018- καθιστά ακόμα πιο καίρια την ανάγκη στήριξης του τομέα του τουρισμού που ήταν από τους λίγους τομείς που παραγωγικά συνεισέφεραν τα μέγιστα στην ελληνική οικονομία το διάστημα αυτό.

Η έρευνα που παρουσιάζεται στην εργασία χρησιμοποιεί μια διττή προσέγγιση. Αφενός πραγματοποιείται μια ενδεδειγμένη δευτερογενής έρευνα για την συγκέντρωση στοιχείων από τους επίσημους φορείς, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Και την ανασκόπηση κριτικά της σχετικής βιβλιογραφίας σε σχέση με την επίδραση των ληφθέντων μέτρων κατά της πανδημίας, εστιάζοντας στο τομέα του τουρισμού και των ταξιδιών.

Αφετέρου, και επικεντρώνοντας στην Ελληνική πραγματικότητα, σχεδιάζεται και διενεργείται πρωτογενής ποσοτική έρευνα με την χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Με στόχο τους επαγγελματίες του τουρισμού για την συγκέντρωση δεδομένων, σχετικά με την αξιολόγηση των στρατηγικών που εφαρμόστηκαν στην χώρα το πρώτο καλοκαίρι της πανδημίας το 2020. Τα δεδομένα αυτά αναλύονται στατιστικά (τόσο παραγοντικά όσο και επαγωγικά) για να προκύψουν τα ανάλογα συμπεράσματα.

Στόχος της έρευνας είναι ο καθορισμός των κενών ή μη παραγοντικών στρατηγικών που εφαρμόστηκαν και η εκ νέου πρόταση καινούργιων, ώστε ο τομέας που εξετάζεται να ορθοποδήσει όσο το δυνατόν συντομότερα.

Η δομή της εργασίας εν συντομία, έχει ως εξής:

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της πανδημίας COVID-19, και οι επιπτώσεις των μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της στην οικονομία, τον τουρισμό και τα ταξίδια, τόσο στην Ελλάδα όσο και παγκοσμίως.

Στο τρίτο κεφάλαιο, εξετάζεται η σημασία του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία μέσω της παρουσίας των επίσημων δεδομένων από τους βασικούς φορείς και οργανισμούς (ΕΛΣΤΑΤ, ΣΕΤΕ, κλπ). Παρουσιάζονται και συγκρίνονται στοιχεία της περιόδου 2017-

2019 και της περιόδου 2020 (εν μέσω πανδημίας) για την εξαγωγή συμπερασμάτων από την δευτερογενή έρευνα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία για τον σχεδιασμό και την εκπόνηση της πρωτογενούς έρευνας που παρουσιάζεται στην εργασία.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων της πρωτογενούς έρευνας και εξάγονται τα βασικά συμπεράσματα. Επίσης, λαμβάνει χώρα η αξιολόγηση και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της ανάλυσης των δεδομένων, σε σχέση με τα επιστημονικά ερωτήματα της εργασίας και την σχετική βιβλιογραφία.

Στο έκτο κεφάλαιο, βάση των συμπερασμάτων της έρευνας γίνεται η πρόταση στρατηγικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση των Προκύπτουσών Δυσχερειών για τον τουρισμό εν Ελλάδι, λόγω της πανδημίας και των μέτρων που ελήφθησαν.

Στο έβδομο κεφάλαιο, η εργασία κλείνει με την παρουσίαση των τελικών συμπερασμάτων αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΑΝΔΗΜΙΑ COVID-19 ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

2.1 Η επίδραση των πανδημιών στην παγκόσμια οικονομία

Οι πανδημίες δεν αποτελούν κάτι το νέο και έχουν εμφανιστεί σε διαφορετικά στάδια της ανθρώπινης ιστορίας (Ferguson et al., 2020). Ο Πίνακας 1 παρακάτω παρέχει ένα ιστορικό χρονοδιάγραμμα σημαντικών πανδημιών σε όλο τον κόσμο.

Παρόλο που υπήρξαν πολλές επιδημίες και ανθρώπινες καταστροφές, φάνηκε αξιοσημείωτη αύξηση της συχνότητας των πανδημιών από το έτος 2000 και μετά. Αυτό οφείλεται ιδιαίτερα στην αυξημένη εμφάνιση ιογενών νόσων μεταξύ των ζώων (Madhav et al., 2017)

Δεδομένης της αύξησης της συχνότητας των πανδημιών, πολλοί ερευνητές, συμπεριλαμβανομένων των Garrett (2007), Keogh-Brown et al. (2008) και πιο πρόσφατα οι Madhav et al. (2017) και Fan et al. (2018) υποστηρίζουν ότι μια παγκόσμια πανδημία μεγάλης κλίμακας ήταν αναπόφευκτη.

Οι Ferguson et al. (2020) από το Imperial College London COVID-19 Response Team ισχυρίζεται ότι η COVID-19 είναι το πιο σοβαρό επεισόδιο από την πανδημία της Ισπανικής Γρίπης του 1918.

Πίνακας 1 Γνωστές επιδημίες/πανδημίες – Ιστορική παρουσίαση (World Economic Forum, 2020)

Όνομα	Χρονική περίοδος	Τύπος/ Ξενοστής	Εκτιμώμενος αριθμός θανάτων
Antonine Plague	165-180	Πιστεύεται ότι ήταν ιός ευλογιάς	5 εκατομμύρια
Japanese smallpox epidemic	735-737	Κύριος ιός Variola	1 εκατομμύριο
Plague of Justinian	541-542	Yersinia pestis βακτήρια / αρουραίοι, ψύλλοι	30-50 εκατομμύρια
Black Death	1347-1351	Yersinia pestis βακτήρια / αρουραίοι, ψύλλοι	200 εκατομμύρια
New World Smallpox Outbreak	1520-	Κύριος ιός Variola	56 εκατομμύρια
Great Plague of Londo	1665	Yersinia pestis βακτήρια / αρουραίοι, ψύλλοι	100000
Italian Plague	1629-1631	Yersinia pestis βακτήρια / αρουραίοι, ψύλλοι	1 εκατομμύριο
Cholera Pandemics 1-6	1817-1923	Βακτήριο V. cholerae	1+ εκατομμύριο
Third Plague	1885	Yersinia pestis βακτήρια / αρουραίοι, ψύλλοι	12 εκατομμύρια (Κίνα και Ινδία)
Yellow Fever	Τέλη 1800	Ιός/ Κουνοίπια	1 εκατομμύριο
Russian Flu	1889-1890	H2N2 (προέλευση από πτηνά)	1 εκατομμύριο
Russian Flu	1889-1890	H2N2 (προέλευση από πτηνά)	1 εκατομμύριο
Spanish Flu	1918-1958	H1N1 (προέλευση από τους χοίρους)	40-50 εκατομμύρια
Asian Flu	1957-1958	H2N2	1,1 εκατομμύριο
Hong Kong Flu	1968-1970	H3N2	1 εκατομμύριο
HIV/AIDS	1981-σήμερα	Ιός/ Πρωτεύοντα θηλαστικά	25-35 εκατομμύρια
Swine Flu	2009-2010	H1N1/ Χοίροι	200000
SARS	2002-2003	Κορονοϊός/ Νυχτερίδες	770
Ebola	2014-2016	Ιός Έμπολα/ άγρια πανίδα	11000
MERS	2015-σήμερα	Κορονοϊός/ Νυχτερίδες	850
COVID-19	2019-σήμερα	Κορονοϊός/ υποψίες για άγρια ζωή	1,25 εκατομμύρια θάνατοι (μέχρι την στιγμή συγγραφής της εργασίας)

Παρά τις συγκρίσεις, ο Barro (2020) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι μη φαρμακευτικές παρεμβάσεις που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Ισπανικής Γρίπης του 1918 δεν ήταν επιτυχείς στη μείωση των συνολικών θανάτων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι παρεμβάσεις δεν διατηρήθηκαν για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Υπολογίζει ότι η μέση διάρκεια του σχολικού κλεισίματος και οι απαγορεύσεις των δημόσιων συγκεντρώσεων ήταν μόνο 36 ημέρες, ενώ η μέση διάρκεια της απομόνωσης / καραντίνας ήταν 18 ημέρες (0,05 έτη). Αυτοί οι αριθμοί ήταν αρκετά μικροί σε σύγκριση με τον αριθμό των ημερών που ήταν ενεργή η πανδημία γρίπης της Ισπανίας το 1918.

Οι πανδημίες αναμένεται να έχουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στις οικονομικές δραστηριότητες, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Σύμφωνα με τον Jonas (2013), ο αντίκτυπος κυμαίνεται από:

- i) την αντίδραση αποφυγής λόγω μέτρων κοινωνικής απόστασης (π.χ. άτομα ενδέχεται να παραιτηθούν από την κατανάλωση και την αγορά ορισμένων αγαθών και υπηρεσιών),
- ii) τα μικρά άμεσα κόστη (π.χ. νοσηλεία και ιατρικά έξοδα) ,
- iii) το μεγαλύτερο έμμεσο κόστος (απώλεια εργασίας, παραγωγής) και
- iv) τα αντισταθμιστικά και διαδοχικά αποτελέσματα (διακοπή των υπηρεσιών, ταξίδια και άλλα).

Κάποιες μελέτες προσπάθησαν να προβλέψουν την οικονομική καταστροφή από μια πανδημία. Για παράδειγμα, οι Jonung και Roeger (2006) προέβλεπαν ότι μια υποθετική πανδημία παγκοσμίου διάστασης θα μπορούσε να οδηγήσει σε πτώση 1,6% του ΑΕΠ για την Ε.Ε. λόγω παραγόντων πίεσης, όσον αφορά την πλευρά της ζήτησης όσο και την πλευρά παράδοσης/ παραγωγής.

Άλλες μελέτες αναλύουν τον αντίκτυπο με μια ιστορική σύγκριση. Για παράδειγμα, το ερώτημα «πώς θα γινόταν αντιληπτός σήμερα ο αριθμός των θανάτων κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Ισπανικής Γρίπης του 1918;» Οι Barro et al. (2020) εκτιμούν ότι, παραμένοντας τα πάντα σταθερά, η ποσοστιαία τιμή του θανάτου 2,1% κατά τη διάρκεια

της πανδημίας της Ισπανικής Γρίπης το 1918-1920, μεταφράζεται σε περίπου 150 εκατ. απώλειες ζώων παγκοσμίως (συγκριτικά με τον παγκόσμιο πληθυσμό 7,5 δισεκατ. το 2020) κατά τη διάρκεια του COVID-19. Οι συγγραφείς βρίσκουν επίσης ότι, κατά μέσο όρο, το ποσοστό θνησιμότητας 2,1 τοις εκατό αντιστοιχεί σε μείωση 6 τοις εκατό του ΑΕΠ και 8 τοις εκατό πτώση στην ιδιωτική κατανάλωση.

2.2. Η εξέλιξη της πανδημίας του COVID-19

Σύμφωνα με τους Zhu et al. (2020), το πρώτο κρούσμα πνευμονίας ανακαλύφθηκε στις 8 Δεκεμβρίου 2019 σε μια αγορά στη Wuhan, την πρωτεύουσα της επαρχίας Hubei της Κίνας. Στη συνέχεια, αναφέρθηκαν πολλές ομάδες ασθενών με τέτοια πνευμονία στα τέλη Δεκεμβρίου 2019. Ο παρακάτω πίνακας 2 παρέχει ένα χρονοδιάγραμμα βασικών γεγονότων, από τον Ιανουάριο του 2020.

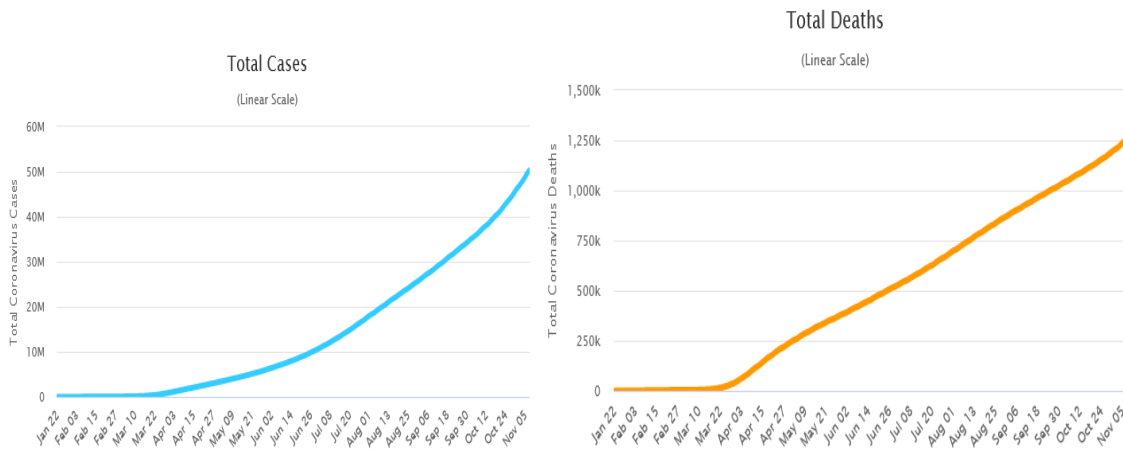
Πίνακας 2 Χρονική σειρά βασικών γεγονότων παγκοσμίως της εξέλιξης της πανδημίας COVID-19

Ημερομηνία	Γεγονός
4-1-2020	Ο ΠΟΥ αναφέρει συμπλέγματα περιπτώσεων πνευμονίας στο Wuhan, Hubei, Κίνα
7-1-2020	Ο ΠΟΥ προσδιορίζει το COVID-19
11-1-2020	Η Κίνα ανακοινώνει τον 1ο θάνατο από το COVID-19
13-1-2020	1η επίσημη υπόθεση COVID-19 αναφέρθηκε εκτός Κίνας στην Ταϊλάνδη
17-1-2020	Αρχές στο Νεπάλ, τη Γαλλία, την Αυστραλία, τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη, τη Νότιο Κορέα, το Βιετνάμ και τη Ταϊβάν επιβεβαιώνουν περιπτώσεις
21-1-2020	1η περίπτωση COVID-19 αναφέρεται στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (ΗΠΑ)
22-1-2020	Ο ΠΟΥ βρίσκει στοιχεία για μετάδοση από άνθρωπο σε άνθρωπο από την Κίνα
23-1-2020	Η Κίνα επιβάλλει κλείδωμα στις πόλεις Wuhan, Xiantao και Chibi της επαρχίας Χουμπέι
30-1-2020	Ο ΠΟΥ δηλώνει το COVID-19 ως έκτακτη ανάγκη δημόσιας υγείας και παράγοντα διεθνούς ανησυχίας

31-1-2020	Οι ΗΠΑ κηρύσσουν το COVID-19 έκτακτη ανάγκη για τη δημόσια υγεία
2-2-2020	1ος θάνατος λόγω COVID-19 εκτός Κίνας στις Φιλιππίνες
9-2-2020	Ο αριθμός των νεκρών στην Κίνα ξεπερνά τον αριθμό τον αντίστοιχο του 2002-03 από το Αναπνευστικό σύνδρομο (SARS)
14-2-2020	Η Αίγυπτος αναφέρει την 1η υπόθεση COVID-19, την 1η υπόθεση στην Αφρική
15-2-2020	Η Γαλλία αναφέρει τον 1ο θάνατο από το COVID-19 εκτός της Ασίας
23-2-2020	Οι περιπτώσεις COVID-19 αυξάνονται στην Ιταλία, η οποία γίνεται η μεγαλύτερη εστία εκτός Ασίας
26-2-2020	Η Βραζιλία επιβεβαιώνει την 1η περίπτωση COVID-19, την 1η περίπτωση στη Νότια Αμερική
27-2-2020	Αναφέρθηκε 1η περίπτωση κοινοτικής μετάδοσης στις ΗΠΑ
29-2-2020	1ος θάνατος λόγω COVID-19 στις ΗΠΑ
8-3-2020	Πάνω από 100 χώρες αναφέρουν περιπτώσεις COVID-19. Η Ιταλία επιβάλλει καραντίνα στην περιοχή της Λομβαρδίας
11-3-2020	Ο ΠΟΥ κηρύσσει το COVID-19 πανδημία
13-3-2020	Ο Donald Trump κηρύσσει εθνική κατάσταση έκτακτης ανάγκης στις ΗΠΑ
17-3-2020	Και οι 50 πολιτείες στις ΗΠΑ έχουν τουλάχιστον μία επιβεβαιωμένη περίπτωση COVID-19. Η πρώτη πολιτεία που εφάρμοσε την οδηγία «διαμονή στο σπίτι» στις ΗΠΑ είναι η Καλιφόρνια
19-3-2020	Ο αριθμός των νεκρών της Ιταλίας ξεπερνά τον αριθμό της Κίνας
21-3-2020	Η ΕΕ αναστέλλει τους κανόνες για το δημόσιο έλλειμμα για να ενισχύσει το δημοσιονομικό κίνητρο
25-3-2020	Οι ηγέτες του Λευκού Οίκου και της Γερουσίας στις ΗΠΑ καταλήγουν σε συμφωνία για 2 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ ως κίνητρο για βοήθεια στους εργαζομένους, τις επιχειρήσεις και το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης ως απάντηση

	στην πανδημία
26-3-2020	Οι ΗΠΑ ηγούνται του κόσμου σε περιπτώσεις COVID-19
2-4-2020	Οι παγκόσμιες περιπτώσεις COVID-19 φτάνουν το 1 εκατομμύριο
8-4-2020	Η Κίνα άρει τη καραντίνα στο Γουχάν, 76 ημέρες αφότου εφαρμόστηκε
11-4-2020	Οι ΗΠΑ καταγράφουν 2.000 θανάτους σε μια μέρα, τον υψηλότερο αριθμό θανάτων μιας ημέρας από οποιαδήποτε χώρα
215-4-2020	Οι παγκόσμιες περιπτώσεις COVID-19 φτάνουν τα 2 εκατομμύρια
24-4-2020	Ο αριθμός των θανάτων των ΗΠΑ ξεπερνά τις 50.000
27-4-2020	Οι παγκόσμιες περιπτώσεις COVID-19 φτάνουν τα 3 εκατομμύρια
28-4-2020	Οι περιπτώσεις COVID-19 στις ΗΠΑ ξεπερνούν το 1 εκατομμύριο
21-5-2020	Οι παγκόσμιες περιπτώσεις COVID-19 ξεπερνούν τα 5 εκατομμύρια
22-5-2020	Η Βραζιλία ξεπερνά τη Ρωσία ως χώρα με τον 2ο υψηλότερο αριθμό περιπτώσεων μετά τις ΗΠΑ
27-5-2020	Ο αριθμός των θανάτων των ΗΠΑ ξεπερνά τα 100.000

Το Διάγραμμα 1 δείχνει τις αθροιστικές περιπτώσεις και τους θανάτους από την πανδημία COVID-19. Σημειώστε ότι τόσο οι περιπτώσεις όσο και οι θάνατοι άρχισαν να αυξάνονται από τον Μάρτιο του 2020. Από τις 23 Ιουνίου οι σωρευτικές περιπτώσεις ήταν πάνω από 9,2 εκατομμύρια, ενώ υπήρχαν πάνω από 470.000 θάνατοι σε όλο τον κόσμο. Ο Πίνακας 3 παραθέτει τις κορυφαίες 10 χώρες όσον αφορά τις περιπτώσεις και τους θανάτους COVID-19. Ο πίνακας δείχνει ότι οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Βραζιλία και ορισμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία, Γερμανία) είναι στις 10 πρώτες όσον αφορά τα περιστατικά και τους θανάτους COVID-19.

Διάγραμμα 1 Αριθμός περιπτώσεων και θανάτων παγκοσμίως

Σε σύγκριση με προηγούμενες πανδημίες, η COVID-19 έχει δυσανάλογο αντίκτυπο στους ηλικιωμένους από την άποψη της υγείας. Τα μέτρα απαγόρευσης κυκλοφορίας (Lockdown) ωστόσο, είναι πια παγκόσμια τόσο σε εύρος όσο και σε κλίμακα από τις προηγούμενες κρίσεις, και έχουν διαταράξει τις διεθνείς αλυσίδες εφοδιασμού, καθώς και τα συνολικά πρότυπα ζήτησης και κατανάλωσης.

Αυτό με τη σειρά του οδήγησε σε αυξημένη αναταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές και ενίσχυσε το οικονομικό σοκ. Επιπλέον, ο μεγαλύτερος δανεισμός και τα υψηλότερα επίπεδα χρέους μεταξύ επιχειρήσεων και νοικοκυριών κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, κάνουν τα βραχυπρόθεσμα σοκ πιο ισχυρά σε σύγκριση με προηγούμενες πανδημίες (Boissay and Rungcharoenkitkul, 2020).

Πίνακας 3 Οι χώρες με τα περισσότερα κρούσματα και θανάτους παγκοσμίως και η θέση της Ελλάδας (Μέχρι 8/11/2020)

Κρούσματα		Θάνατοι	
ΗΠΑ	10180012	ΗΠΑ	243269
Ινδία	8507754	Βραζιλία	162286
Βραζιλία	5653561	Ινδία	126162
Ρωσία	1774334	Μεξικό	94808
Γαλλία	1748705	Η.Β.	48888
Ισπανία	1388411	Ιταλία	41063
Αργεντινή	1236851	Γαλλία	40169
Η.Β.	1171441	Ισπανία	38833
Κολομβία	1136447	Ιράν	37832
Μεξικό	961010	Περου	34840
Ελλάδα (No 81)	54809	Ελλάδα (No 77)	749

2.3 Η μέτρηση του COVID-19

Πριν από την ανασκόπηση του οικονομικού αντίκτυπου, των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών και της κυβερνητικής απόκρισης, είναι σημαντικό να συσχετιστούν τα δεδομένα που σχετίζονται με το COVID-19.

Χωρίς τέτοια δεδομένα, δεν θα είναι δυνατή η κατανόηση του πεδίου της πανδημίας. Τα έγκαιρα και αξιόπιστα δεδομένα ενημερώνουν τον κόσμο για το πώς εξαπλώνεται η

ασθένεια, τι αντίκτυπο έχει η πανδημία στις ζωές των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο και εάν τα μέτρα που λαμβάνονται είναι επιτυχημένα ή όχι (Roser et al., 2020)

Οι τρεις βασικοί δείκτες είναι:

- i) ο συνολικός αριθμός των δοκιμών,
- ii) ο αριθμός των επιβεβαιωμένων περιπτώσεων COVID-19 και
- iii) ο αριθμός των θανάτων COVID-19.

Αυτοί οι αριθμοί παρέχονται από διάφορους τοπικούς, περιφερειακούς και εθνικούς οργανισμούς υγείας / υπουργεία σε διάφορες χώρες του κόσμου. Ωστόσο, για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς, τα δεδομένα συγκεντρώνονται από το Κέντρο Επιστήμης και Μηχανικής Συστημάτων στο Πανεπιστήμιο John Hopkins.

Η βάση δεδομένων παρέχει τους αριθμούς καθώς και τους χάρτες των περιπτώσεων COVID-19 σε όλο τον κόσμο. Οι περιπτώσεις αναφέρονται σε επαρχιακό επίπεδο για την Κίνα, και όσον αφορά τις ΗΠΑ, Αυστραλία, Καναδά σε επίπεδο πόλης. Για όλες τις υπόλοιπες, σε επίπεδο κράτους. Τα δεδομένα επιβεβαιώνονται με τον Π.Ο.Υ., το Κέντρο Ελέγχου Λοιμώξεων (CDC, 2020) στις ΗΠΑ και το Ευρωπαϊκό Κέντρο Ελέγχου Λοιμώξεων (ECDC).

Με βάση αυτά τα στοιχεία, το ποσοστό θνησιμότητας περιστατικών (CFR) υπολογίζεται ως ο αριθμός των επιβεβαιωμένων θανάτων δια του αριθμού των επιβεβαιωμένων περιπτώσεων και χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του ποσοστού θνησιμότητας του COVID-19. Ωστόσο, οι Roser et al. (2020) προειδοποιούν να μην λαμβάνονται οι τιμές του CFR ως έχουν για τη κατανόηση του κινδύνου θνησιμότητας, επειδή το CFR βασίζεται στον αριθμό των επιβεβαιωμένων περιπτώσεων. Λόγω περιορισμένης ικανότητας δοκιμών, δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν όλες οι περιπτώσεις COVID-19. Επιπλέον, το CFR αντικατοπτρίζει τη σοβαρότητα της νόσου σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Επομένως, το CFR αλλάζει με την πάροδο του χρόνου και είναι ευαίσθητο στα χαρακτηριστικά της τοποθεσίας και του πληθυσμού (Roser et al. 2020).

Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι υπάρχουν μεγάλα σφάλματα μέτρησης που σχετίζονται με τους αριθμούς περιπτώσεων COVID-19. Χρησιμοποιώντας δεδομένα για ασθένειες που θεωρείται ότι ο COVID-19 έχει συνεπίδραση (ILI) από το CDC, έδειξαν ότι οι ILI μπορούν να αποτελέσουν χρήσιμο παράγοντα πρόβλεψης των περιπτώσεων COVID-19. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι υπήρξε κλιμάκωση των ασθενών με ILI τον Μάρτιο του 2020. Αυτές οι περιπτώσεις δεν μπορούσαν να αναγνωριστούν σωστά ως περιπτώσεις COVID-19, λόγω της έλλειψης δυνατοτήτων δοκιμής κατά τα αρχικά στάδια. Οι συγγραφείς προτείνουν ότι η αύξηση των ILI μπορεί να αντιστοιχούσε σε 8,7 εκατομμύρια νέες περιπτώσεις COVID-19 μεταξύ 8 Μαρτίου και 28 Μαρτίου. Διαισθητικά, ο αριθμός υποδηλώνει ότι σχεδόν το 80% των περιπτώσεων COVID-19 στις ΗΠΑ δεν είχαν ποτέ διαγνωστεί (CDC, 2020).

Ενώ το παραπάνω σύνολο δεδομένων εστιάζει σε μετρήσεις και δοκιμές, το COVID TRACKING PROJECT στις ΗΠΑ παρέχει πρόσθετα δεδομένα για ασθενείς που έχουν νοσηλευτεί, βρίσκονται σε μονάδες εντατικής θεραπείας (ICU), καθώς και σε υποστήριξη αναπνευστήρα για καθεμία από τις 50 πολιτείες. Βαθμολογεί επίσης κάθε κατάσταση στην ποιότητα των δεδομένων. Πρόσφατα, έχει συμπεριληφθεί το COVID RACIAL DATA TRACKER, που δείχνει τη φυλή και την εθνικότητα των ατόμων που επηρεάζονται από το COVID-19. Όλα αυτά τα συνδυασμένα μέτρα και οι στατιστικές, παρέχουν μια πιο ολοκληρωμένη προοπτική της εξάπλωσης της πανδημίας στις ΗΠΑ. Γεγονός σημαντικό καθώς αποτελούν τη χώρα με το μεγαλύτερο αριθμό κρουσμάτων/θανάτων παγκοσμίως (CDC, 2020).

2.4 Μέτρηση και κοινωνική αποστασιοποίηση

Σε σύγκριση με τη μέτρηση της εξάπλωσης του ιού, η κοινωνική αποστασιοποίηση δεν είναι εύκολο να ποσοτικοποιηθεί. Αποδεικνύεται από τη βιβλιογραφία ότι υπάρχουν τρεις κύριες τεχνικές ποσοτικοποίησης:

- i) μετρήσεις της κινητικότητας του πληθυσμού,
- ii) μοντελοποίηση αντιπροσώπων και
- iii) σχηματισμός δεικτών

Οι αντιπρόσωποι και οι δείκτες βασίζονται σε δεδομένα που σχετίζονται με την εξάπλωση της λοίμωξης και την εφαρμογή των πολιτικών, αντίστοιχα. Από την άλλη πλευρά, η κίνηση των ανθρώπων βασίζεται στις παρατηρούμενες μετακινήσεις τους. Τα μέτρα κινητικότητας έχουν χρησιμοποιηθεί εκτενώς τους τελευταίους δύο μήνες για να κατανοηθούν τα πρότυπα κινητικότητας κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 (Nguyen et al., 2020). Ωστόσο, οι πάροχοι δεδομένων κινητικότητας έχουν μικρές διαφορές στις μεθοδολογίες τους.

Τα δεδομένα κινητικότητας είναι πιο δυναμικά, διατίθενται σε ημερήσιο ρυθμό και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση της επίδρασης της κοινωνικής αποστασιοποίησης σε άλλες πτυχές, όπως η τήρηση πολιτικών για στέγη ή η απασχόληση στην εργασία (Gupta et al., 2020). Προσφέρουν επίσης βασικές γνώσεις για την ανθρώπινη συμπεριφορά. Για παράδειγμα, τα δεδομένα «Safegraph» υποδηλώνουν ότι η κοινωνική δραστηριότητα στις ΗΠΑ άρχισε να μειώνεται σημαντικά, γρήγορα και πολύ πριν από την επιβολή μέτρων κλειδώματος (Farboodi et al., 2020).

Ωστόσο, τα δεδομένα κινητικότητας έχουν τους δικούς τους περιορισμούς. Τα δεδομένα κινητικότητας είναι ένας διακομιστής μεσολάβησης για το χρόνο που αφιερώνεται σε διαφορετικές τοποθεσίες. Δεν επιτρέπουν σε κάποιον να καθορίσει το πλαίσιο των επαφών (που απαιτείται για να κατανοηθεί η εξάπλωση του COVID-19), δηλαδή αν τοποθετούνται στο χώρο εργασίας ή στη γενική κοινότητα (Martín-Calvo et al., 2020).

Αυτές οι καταστάσεις συνεπάγονται διαφορετικά επίπεδα κινδύνου μετάδοσης. Όσον αφορά τις παραγωγικές δραστηριότητες των ατόμων που παρακολουθούνται, οι πληροφορίες σχετικά με το πλαίσιο είναι επίσης απροσδιόριστες. Για όσους εργάζονται ουσιαστικά από τα σπίτια τους για παράδειγμα, αυτά τα μέτρα δεν αποτυπώνουν κάτι που να έχει νόημα από τη στιγμή που δεν μετακινούνται από και προς τη δουλειά τους. Είναι επίσης πιθανό ότι η ποιότητα αυτών των μέτρων μπορεί να επιδεινωθεί, όταν τα συνολικά ποσοστά ανεργίας και οι διακοπές εργασίας είναι υψηλά (Gupta et al., 2020). Τα δεδομένα των φορέων εκμετάλλευσης τηλεπικοινωνιών θεωρούνται πιο αντιπροσωπευτικά σε σύγκριση με τα δεδομένα τοποθεσίας, καθώς τα δεδομένα τηλεπικοινωνιών δεν

περιορίζονται σε άτομα με Smartphone, εντοπισμό GPS και ιστορικό μετακινήσεων χρησιμοποιώντας τοποθεσία GPS (Lomas, 2020).

2.5 Μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης: Καθοριστικοί παράγοντες, αποτελεσματικότητα και συμμόρφωση

Ένα ευρύ φάσμα μέτρων και πολιτικών κοινωνικής αποστασιοποίησης έχει εφαρμοστεί διεθνώς, από αποκλεισμό πλήρους κλίμακας έως εθελοντικά μέτρα αυτό-συμμόρφωσης. Για παράδειγμα, η Σουηδία επέβαλε σχετικά ελαφρούς περιορισμούς (Juranek και Zoutman, 2020). Οι εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας απαγορεύτηκαν και τα εστιατόρια και τα μπαρ περιορίστηκαν μόνο σε επιτραπέζια εξυπηρέτηση. Ωστόσο, οι ιδιωτικές επιχειρήσεις είχαν γενικά τη δυνατότητα να λειτουργούν ελεύθερα. Οι πληθυσμοί ενθαρρύνθηκαν να μείνουν στο σπίτι αν αισθανόταν αδιαθεσία και να περιορίσουν την κοινωνική αλληλεπίδραση, εάν είναι δυνατόν (Andersen et al., 2020).

Αυστηρά μέτρα κοινωνικής απόστασης εφαρμόζονται σε χώρες με μεγαλύτερο ποσοστό ηλικιωμένου πληθυσμού, υψηλότερη πυκνότητα πληθυσμού, μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων σε ευάλωτα επαγγέλματα, μεγαλύτερους βαθμούς δημοκρατικής ελευθερίας, περισσότερα διεθνή ταξίδια και μεγαλύτερη απόσταση από τον ισημερινό (π.χ. Jinjarak et al., 2020).

Αναφερόμενοι σε μια προσέγγιση της θεωρίας παιγνίων, οι Cui et al. (2020) υποστηρίζουν ότι τα κράτη που συνδέονται με οικονομικές δραστηριότητες θα προσπαθήσουν να φτάσουν σε μια ισορροπία Nash, όπου όλα τα άλλα κράτη συμμορφώνονται με τις πολιτικές καραντίνας και αποστασιοποίησης.

Οι καθοριστικοί παράγοντες της κοινωνικής αποστασιοποίησης έχουν συνδεθεί με τα χαρακτηριστικά των ηγετών των κομμάτων, τις πολιτικές πεποιθήσεις και τις κομματικές διαφορές (Barrios and Hochberg, 2020; Baccini and Brodeur, 2020; Murray and Murray, 2020). Οι Barrios και Hochberg (2020) συσχετίζουν την αντίληψη κινδύνου για την εφαρμογή πολιτικών COVID-19, με τις κομματικές διαφορές. Διαπίστωσαν φερ' ειπείν ότι ελλείψει επιβολής κοινωνικής αποστασιοποίησης, οι κομητείες στις ΗΠΑ που έχουν υψηλότερα μερίδια ψήφου προς τον Donald Trump είναι λιγότερο πιθανό να

συμμετάσχουν σε μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης. Αυτό επιμένει ακόμη και όταν εφαρμόζονται υποχρεωτικά μέτρα διαμονής στο σπίτι σε όλες τις πολιτείες. Οι Allcott et al. (2020) βρήκαν ένα παρόμοιο μοτίβο. Επιπλέον, οι συγγραφείς δείχνουν μέσω ερευνών ότι οι υποστηρικτές διαφορετικών πολιτικών κομμάτων έχουν διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τον κίνδυνο του COVID-19, και ως εκ τούτου και για τη σημασία των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης.

Οι ερευνητές προσπαθούν να αποδείξουν την αποτελεσματικότητα των πολιτικών κοινωνικής αποστασιοποίησης στη μείωση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και τελικά, των μολύνσεων και των θανάτων COVID-19. Οι Abouk και Heydari (2020) δείχνουν ότι οι μειώσεις των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων εκτός σπιτιού στις ΗΠΑ οφείλονται σε ένα συνδυασμό πολιτικών και εθελοντικών μέτρων, με ισχυρή αιτιώδη επίδραση των κρατικών εντολών παραμονής στο σπίτι και πιο μικρή επίδραση από το κλείσιμο των μη κρίσιμων επιχειρήσεων και των περιορισμών που τίθενται σε μπαρ / εστιατόρια. Οι Ferguson et al. (2020) υποστηρίζουν ότι απαιτούνται πολλαπλές παρεμβάσεις για να έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στη μετάδοση. Η βέλτιστη στρατηγική μετριασμού, που είναι ένας συνδυασμός απομόνωσης περιπτώσεων, καραντίνας στο σπίτι και κοινωνικής αποστασιοποίησης ομάδων υψηλού κινδύνου (ηλικίας άνω των 70), θα μειώσει τον αριθμό των θανάτων κατά το ήμισυ και τη ζήτηση κλινών σε μονάδες εντατικής θεραπείας (ΜΕΘ) κατά δύο τρίτα στο Ηνωμένο Βασίλειο και τις ΗΠΑ. Σημειώνεται ότι αυτό το σύνολο παρεμβάσεων υπολείπεται ελάχιστα μιας πλήρους οικονομικής διακοπής.

Ομοίως, οι Dave et al. (2020) διαπιστώνουν ότι οι κομητείες στο Τέξας που υιοθέτησαν οδηγίες παραμονής στο σπίτι νωρίτερα από τις αντίστοιχες σε επίπεδο πολιτείας παρουσίασαν πτώση 19 έως 26 τοις εκατό στην αύξηση περιπτώσεων COVID-19, δύο εβδομάδες μετά την εφαρμογή τους. Οι Andersen et al. (2020) διαπίστωσαν ότι η προσωρινή άδεια με αποδοχές -μια ομοσπονδιακή εντολή που θεσπίστηκε στις ΗΠΑ- η οποία επέτρεψε σε ιδιωτικούς και δημόσιους υπαλλήλους δύο εβδομάδες άδειας μετ' αποδοχών, οδήγησε σε αυξημένη συμμόρφωση με τις οδηγίες παραμονής στο σπίτι. Σε μια πιο παγκόσμια κλίμακα, οι Hsiang et al. (2020) δείχνουν ότι οι παρεμβάσεις κοινωνικής αποστασιοποίησης απέτρεψαν ή καθυστέρησαν περίπου 62 εκατομμύρια επιβεβαιωμένες

περιπτώσεις, που αντιστοιχούσαν στην αποτροπή περίπου 530 εκατομμυρίων συνολικών λοιμώξεων στην Κίνα, τη Νότια Κορέα, την Ιταλία, το Ιράν, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ.

Η δοκιμές είναι μια άλλη όψη του COVID-19 που έχει διερευνηθεί (Baunez et al., 2020; Gollier and Gossner, 2020). Αυτή η διαδικασία είναι ζωτικής σημασίας για την ενημέρωση σχετικά με τον αριθμό των ατόμων που έχουν νοσήσει ή φέρουν το COVID-19 και για να κατανοηθεί σε πραγματικό χρόνο εάν η δυναμική της πανδημίας επιταχύνεται ή επιβραδύνεται (Baunez et al., 2020). Επιπλέον, επιτρέπει στα μη μολυσμένα άτομα να επανενταχθούν στο εργατικό δυναμικό χωρίς να είναι κίνδυνος για τους άλλους.

Ωστόσο, σύμφωνα με τους Gollier και Gossner (2020), υπάρχει ανεπαρκές επίπεδο δοκιμών για τη διεξαγωγή μαζικών δοκιμών σε όλες τις πληγείσες χώρες. Οι συγγραφείς ζητούν «ομαδικές δοκιμές» ως έναν τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος, αλλά μπορεί να υπάρχουν πρακτικά προβλήματα που σχετίζονται με τέτοια μέτρα, π.χ. ο μέγιστος αριθμός ατόμων που βρίσκονται σε μια ομάδα και η αποδεκτή ζώνη σφάλματος για δοκιμές σε ομάδες. Οι Baunez et al. (2020) προτείνουν «κατανομή δοκιμών» σε διάφορες περιοχές σε μια συγκεκριμένη χώρα με βάση το οριακό όφελος των δοκιμών. Χρησιμοποιώντας δεδομένα για την Ιταλία, οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι η κατανομή των δοκιμών δεν ήταν αποτελεσματική σε σχέση με τα κριτήρια που παρείχαν οι συγγραφείς.

Ένα άλλο σημαντικό σχετικό ζήτημα είναι οι καθοριστικοί παράγοντες της συμπεριφοράς συμμόρφωσης (Fan et al., 2020). Οι τεκμηριωμένοι κοινωνικό-οικονομικοί καθοριστικοί παράγοντες της συμμόρφωσης προς τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων, εισόδημα, εμπιστοσύνη & κοινωνικό κεφάλαιο, πεποιθήσεις, δημόσιο λόγο και -σε κάποιο βαθμό- την μεταφορά των ειδήσεων από τα μέσα. Οι Chiou και Tucker (2020) δείχνουν ότι οι Αμερικανοί που ζουν σε περιοχές υψηλού εισοδήματος με πρόσβαση στο διαδίκτυο υψηλής ταχύτητας είναι πιο πιθανό να συμμορφωθούν με τις οδηγίες κοινωνικής αποστασιοποίησης. Ο Coven και η Gupta (2020) διαπιστώνουν ότι οι γειτονίες χαμηλού εισοδήματος στη Νέα Υόρκη συμμορφώνονται λιγότερο με επιταγές κοινωνικής αποστασιοποίησης κατά τη διάρκεια των ωρών εργασίας. Σύμφωνα με τους συγγραφείς, αυτό το μοτίβο είναι σύμφωνο με το γεγονός ότι οι

πληθυσμοί χαμηλού εισοδήματος είναι πιο πιθανό να είναι εργαζόμενοι πρώτης γραμμής και είναι επίσης πιο πιθανό να πραγματοποιούν συχνές επισκέψεις λιανικής για βασικά προϊόντα, δημιουργώντας δύο σύνθετα αποτελέσματα.

Οι ατομικές πεποιθήσεις πρέπει να ληφθούν υπόψη, καθώς επηρεάζουν τη συμπεριφορά και τη συμμόρφωση. Με βάση μια πειραματική εγκατάσταση με συμμετέχοντες στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Akesson et al. (2020) καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα άτομα υπερεκτιμούσαν την μολυσματικότητα του COVID-19 σε σχέση με τις προτάσεις εμπειρογνομώνων (δηλαδή, σε σύγκριση με τον πραγματικό αριθμό R_0). Εάν έβλεπαν ή άκουγαν τη γνώμη εμπειρογνομώνων, τα άτομα ήταν επιρρεπή να διορθώσουν τις πεποιθήσεις τους. Ωστόσο, όσο πιο μολυσματικό ήταν το COVID-19, τόσο λιγότερο πιθανό ήταν να λάβουν μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης. Αυτό οφειλόταν ίσως σε πεποιθήσεις ότι το άτομο θα κολλήσει το COVID-19 ανεξάρτητα από τις πρακτικές κοινωνικής αποστασιοποίησης.

Οι Briscese et al. (2020) μοντελοποίησαν τον αντίκτυπο της «επέκτασης του Lockdown» στη συμμόρφωση χρησιμοποιώντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα κατοίκων από την Ιταλία. Οι συγγραφείς διαπιστώνουν ότι, εάν μια δεδομένη υποθετική επέκταση είναι μικρότερη από το αναμενόμενο (δηλαδή μια θετική εξέλιξη), οι κάτοικοι είναι πιο πρόθυμοι να αυξήσουν την αυτο-απομόνωση. Επομένως για να διασφαλιστεί η συμμόρφωση αυτή, οι συγγραφείς προτείνουν ότι είναι επιτακτική ανάγκη η κυβέρνηση / οι τοπικές αρχές να εργαστούν στην επικοινωνία και να διαχειριστούν τις προσδοκίες των ανθρώπων.

Η εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση και το κοινωνικό κεφάλαιο, παίζουν επίσης βασικούς ρόλους. Οι Bargain και Aminjonon (2020) δείχνουν ότι οι κάτοικοι σε ευρωπαϊκές περιοχές με υψηλά επίπεδα εμπιστοσύνης μειώνουν την κινητικότητα που σχετίζεται με μη απαραίτητες δραστηριότητες σε σύγκριση με περιοχές με χαμηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης. Ομοίως, οι Brodeur et al. (2020) διαπιστώνουν ότι οι κομητείες στις ΗΠΑ με σχετικά μεγαλύτερη εμπιστοσύνη με άλλες, μειώνουν την κινητικότητά τους σημαντικά περισσότερο μετά την εφαρμογή μιας πολιτικής αποστασιοποίησης. Παρέχουν επίσης στοιχεία ότι η εκτιμώμενη επίδραση στη συμμόρφωση μετά το lockdown είναι ιδιαίτερα

μεγάλη σε σχέση με την εμπιστοσύνη στον Τύπο και σχετικά μικρότερη σε σχέση με την εμπιστοσύνη στην επιστήμη, την ιατρική ή την κυβέρνηση. Οι Barrios et al. (2020) και Durante et al. (2020) παρέχουν επίσης στοιχεία ότι οι περιοχές με υψηλότερη πολιτική κουλτούρα ασχολούνται με πιο εθελοντική κοινωνική αποστασιοποίηση.

Οι Simonov et al. (2020) ανέλυσαν την αιτιώδη επίδραση των ειδήσεων στην κοινωνική συμμόρφωση. Οι συγγραφείς εξέτασαν τη μέση μερική επίδραση της προβολής του Fox News. Ενός καναλιού ειδήσεων που αψηφούσε ως επί το πλείστον συστάσεις εμπειρογνομόνων από τους ηγέτες των ΗΠΑ και των παγκόσμιων κοινοτήτων υγείας, σχετικά με το COVID-19 & τη συμμόρφωση. Και διαπίστωσαν ότι η αύξηση 1 εκατοστιαίας μονάδας στην προβολή του Fox News μείωσε την τάση για παραμονή στο σπίτι κατά 8,9 ποσοστιαίες μονάδες.

2.6 Οικονομικές επιπτώσεις των μέτρων κατά της πανδημίας COVID-19

2.6.1 Οικονομικός Τομέας

Προς το τέλος Φεβρουαρίου 2020, παρατηρήθηκε αβεβαιότητα, αστάθεια και κίνδυνος στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Υπήρξε μια απότομη πτώση στις αγορές μετοχών και εκεί η απώλεια στην αγοραία αξία ήταν περίπου 30% μέσα σε λίγες εβδομάδες και η ταχύτητα πώλησης ήταν μεγαλύτερη από εκείνη της Παγκόσμιας Χρηματοοικονομικής Κρίσης (GFC) που συνέβη το 2008-09. Μέχρι τις αρχές Μαρτίου 2020, η αγορά βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων και η αγορά κεφαλαίων σε δολάρια ΗΠΑ παρουσίασαν ενδείξεις άγχους και τις προσεχείς εβδομάδες η αμερικανική χρηματιστηριακή αγορά, -η οποία είναι μια πολύ ρευστή χρηματοοικονομική αγορά- εμφάνισε έλλειψη ρευστότητας. Αυτές οι διαταραχές συνεχίστηκαν στις πιστωτικές αγορές καθιστώντας δύσκολο για τις επιχειρήσεις και τις κυβερνήσεις να δανείζονται κεφάλαια για οποιαδήποτε διάρκεια (World Economic Forum, 2020).

Οι κεντρικές τράπεζες αντέδρασαν αποτελεσματικά στο άγχος και υιοθέτησαν μέτρα που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Χρηματοοικονομικής Κρίσης. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ και άλλες κεντρικές τράπεζες αντιμετώπισαν την απώλεια κεφαλαίων της αγοράς εντός ημερών, προκειμένου να αποφευχθούν οι πιέσεις

από τη δημιουργία διαταραχών σε ολόκληρη την χρηματοπιστωτική αγορά. Επίσης, οι κεντρικές τράπεζες ανακοίνωσαν σχέδια αγοράς περιουσιακών στοιχείων προκειμένου να διαδώσουν τη ρευστότητα στις βασικές κατηγορίες αυτών. Όλοι οι συμμετέχοντες στην αγορά και τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν υψηλό επίπεδο αβεβαιότητας σχετικά με τις διαταραχές που σημειώθηκαν στις χρηματοπιστωτικές αγορές και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID- 19. Οι άνθρωποι δεν γνωρίζουν με βεβαιότητα για την επίδραση του ιού σε διαφορετικές χώρες, ποια η χρονική διάρκεια των μέτρων μετριασμού σε διάφορες αγορές, την καταλληλότητα διαφόρων διαδικασιών για την αντιστάθμιση της δραστηριότητας που απωλέσθηκε, και τη διαδικασία με την οποία τα νοικοκυριά & οι επιχειρήσεις θα αλλάξουν δραστηριότητες μεσοπρόθεσμα (World Economic Forum, 2020).

Η οικονομική επιβράδυνση μπορεί να δημιουργήσει νέα προβλήματα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και, εάν συνεχιστεί, μπορεί τελικά να οδηγήσει σε οικονομική κρίση. Οι αγορές μετοχών έχουν ανακάμψει σε κάποιο βαθμό από το χαμηλό του Μαρτίου, ωστόσο η ανάκαμψη δεν εμφανίζει την αναμενόμενη αντίδραση.

Η συνεχής έλλειψη ρευστότητας στις χρηματοπιστωτικές αγορές μπορεί να οδηγήσει σε αναγκαστικές πωλήσεις από ιδιοκτήτες ή διαχειριστές περιουσιακών στοιχείων λόγω της μείωσης της πιστοληπτικής ικανότητας. Η μακροχρόνια οικονομική επιβράδυνση και η έλλειψη κρατικής ενίσχυσης, μπορούν να προκαλέσουν τη μετακίνηση των προφίλ χρέους ορισμένων εταιρειών κάτω από το βαθμό επένδυσης. Αυτό μπορεί να προκαλέσει στους ιδιοκτήτες περιουσιακών στοιχείων (π.χ. συνταξιοδοτικά ταμεία) να εκφορτώσουν ομόλογα σε μια μη ρευστή αγορά. Οι συμμετέχοντες στην αγορά ανησυχούν επίσης για τις χρηματοπιστωτικές και οικονομικές αβεβαιότητες στις αναπτυσσόμενες οικονομίες και τις αναδυόμενες αγορές, καθώς πολλές από αυτές ακόμα δεν έχουν συνέρθει από τις απόρροιες της προηγούμενης χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ο λόγος για τον οποίο αυτές οι οικονομίες αντιμετωπίζουν σοβαρές επιπτώσεις από την παρούσα κρίση είναι η πτώση των τιμών των εμπορευμάτων λόγω επακόλουθης ζήτησης και διαταραχής της προσφοράς. Καθώς και από διαταραχές της αλυσίδας εφοδιασμού, πτώση των εξαγωγών λόγω ύφεσης σε προηγμένες χώρες και η απαίτηση για εγχώρια εφαρμογή μέτρων πρόληψης κατά του COVID-19 (World Economic Forum, 2020).

Οι τράπεζες έχουν πληγεί σοβαρά ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19. Οι οφειλέτες και οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν ανεργία, μείωση των πωλήσεων και μείωση των κερδών καθώς η εξάπλωση του κορωναϊού συνεχίζεται σε παγκόσμια κλίμακα. Οι τράπεζες διαδραματίζουν τον ρόλο τους σε μια προσπάθεια να περιορίσουν την εξάπλωση του κορωναϊού. Αρκετές τράπεζες ενθαρρύνουν τους υπαλλήλους να εργάζονται από το σπίτι. Σε μια προσπάθεια μετριασμού της εξάπλωσης, οι τράπεζες δημιουργούν ψηφιακές τραπεζικές διευκολύνσεις έτσι ώστε οι πελάτες να μπορούν να πραγματοποιούν τις τραπεζικές τους διαδικασίες στο διαδίκτυο, χωρίς δυσκολία. Ως αποτέλεσμα της εξάπλωσης του κορωναϊού, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) ενθάρρυνε τους ανθρώπους να πραγματοποιούν πληρωμές χωρίς επαφή και να μην αγγίζουν τραπεζογραμματία. Ο λόγος για αυτό, είναι ότι ο κορωναϊός μπορεί να συνεχίσει να είναι ενεργός στα χαρτονομίσματα για αρκετές ημέρες, και αυτό διαδίδει την εξάπλωση της νόσου. Τα χαρτονομίσματα θεωρείται πιθανός φορέας λοίμωξης από κορωναϊό.

Το Συμβούλιο Εξετάσεων των Ομοσπονδιακών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων ζήτησε από τις τράπεζες να δοκιμάσουν τα ψηφιακά τους συστήματα προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των ψηφιακών τραπεζικών πελατών. Ο οργανισμός ενθάρρυνε περισσότερη εξάρτηση από τις διαδικτυακές τραπεζικές υπηρεσίες, τις τηλεφωνικές τραπεζικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες τηλεφωνικών κέντρων (Lightico, 2020).

Οι κύριες ανησυχίες που αντιμετωπίζουν οι τράπεζες ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19 είναι οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί, οι διαταραχές στο εργατικό δυναμικό, η αύξηση του όγκου των κλήσεων, η έλλειψη κοινωνικής απόστασης, η έλλειψη πλήρους ψηφιοποίησης όλων των τραπεζικών υπηρεσιών, η έλλειψη εμπιστοσύνης των πελατών. Καθώς και αναδυόμενοι κίνδυνοι όπως η μη διαθεσιμότητα επαρκούς αριθμού προσωπικού σε υποκαταστήματα και τηλεφωνικά κέντρα, η αύξηση των εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο και η ύφεση στο επιχειρηματικό περιβάλλον (TCS, 2020).

Το ξέσπασμα του κορωναϊού θα μειώσει την οικονομική δραστηριότητα για μια μεταβλητή χρονική περίοδο. Οι οικονομικές συνθήκες μετά την πανδημία είναι απρόσμενες. Αυτό έχει προκαλέσει μια επιβράδυνση των χρηματοπιστωτικών αγορών και ως αποτέλεσμα αυτού,

οι κεντρικές τράπεζες προσπαθούν να αντιδράσουν όσο το δυνατό νωρίτερα μέσω της αύξησης της χρηματοδότησης. Τον Μάρτιο του 2020, η οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών αντιμετώπισε σοβαρή ύφεση. Η συρρίκνωση της παραγωγής το δεύτερο τρίμηνο κυμαινόταν μεταξύ 10% - 30% σε ετήσια ποσοστά. Το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να αυξηθεί από 3,5% το Φεβρουάριο του 2020 σε περίπου 6% - 13% το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Είναι απρόβλεπτο εάν οι μικρομεσαίοι οργανισμοί μπορούν να αντιμετωπίσουν το μακροχρόνιο κλείσιμο. Το διεθνές εμπόριο και οι ανταλλαγές με την Κίνα και οι παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού πρέπει να επανεξεταστούν. Η διεθνής εργατική κινητικότητα μπορεί επίσης να αντιμετωπίσει διαταραχές. Αυτές οι συνθήκες ενδέχεται να προκαλέσουν μείωση της παραγωγής. Ένα μεταγενέστερο κύμα μολύνσεων ενδέχεται να εμφανιστεί το 2021, το οποίο μπορεί να παρατείνει τη διαδικασία ανάκαμψης (Martin, 2020).

2.6.2 Τομέας αερομεταφορών

Η πανδημία COVID-19 επηρέασε σοβαρά τον κλάδο των αεροπορικών εταιρειών λόγω περιορισμών στα ταξίδια και την ακύρωση πτήσεων προκειμένου να μετριαστεί η επίδραση του κορωνοϊού. Η αεροπορική βιομηχανία καθώς και τα αεροδρόμια αντιμετωπίζουν τεράστια επιβράδυνση ως αποτέλεσμα της έλλειψης εναέριας κυκλοφορίας και της απώλειας εσόδων. Το International Council World έχει καταλήξει ότι θα υπάρξει πτώση περίπου 2 δισεκατομμυρίων επιβατών αεροπορικών εταιρειών παγκοσμίως το δεύτερο τρίμηνο του 2020, και μείωση περίπου 4,6 δισεκατομμυρίων επιβατών για ολόκληρο το έτος 2020. Το κέρδος των αεροδρομίων παρουσίασε σοβαρή συρρίκνωση λόγω της επιβολής ταξιδιωτικών περιορισμών. Η μείωση των εσόδων από αεροδρόμια παγκοσμίως καθορίζεται σε 39,2 δισεκατομμύρια δολάρια το δεύτερο τρίμηνο του 2020 και περίπου 97 δισεκατομμύρια δολάρια για ολόκληρο το 2020 (Airport Review, 2020).

Η Oxford Economics Study, προβλέπει ότι θα υπάρξει μείωση των δαπανών ταξιδιού στις ΗΠΑ για το 2020 κατά 519 δισεκατομμύρια δολάρια. Λόγω αυτού, η οικονομική παραγωγή θα μειωθεί κατά 1,2 τρισεκατομμύρια δολάρια. Κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020, εκτιμάται ότι θα μπορούσαν να χαθούν περίπου 6,9 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στον τομέα των ταξιδιών. Περίπου το 57% των αεροσκαφών μεγάλης & μικρής ατράκτου

και περιφερειακών αεροσκαφών, βρίσκονται σε αποθήκευση. Εκτιμάται ότι οι απώλειες στον ταξιδιωτικό κλάδο θα επηρεάσουν το ΑΕΠ των Ηνωμένων Πολιτειών κατά ποσό 651 εκατομμυρίων \$. Ορισμένες από τις πιο σημαντικές αεροπορικές εταιρείες των Η.Π.Α. έχουν εφαρμόσει ορισμένες πολιτικές σχετικά με την αλλαγή πτήσης, παραίτηση από τέλη ακύρωσης πτήσης και αλλαγές χωρητικότητας, ως απάντηση στην πανδημία COVID-19.

Η American Airlines είχε διαμορφώσει πολιτική σύμφωνα με την οποία εάν κάποιος αγοράσει εισιτήριο πριν από την 1η Μαρτίου 2020 για ταξίδια έως τις 31 Μαΐου 2020, οι πτήσεις μπορούν να αλλάξουν χωρίς πληρωμή τελών. Εάν ένα εισιτήριο λήξει μεταξύ 1 Μαρτίου 2020 και 30 Σεπτεμβρίου 2020, το ποσό που δεν χρησιμοποιήθηκε στο εισιτήριο μπορεί να εφαρμοστεί για ταξίδια έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021. Επίσης, η American Airlines μείωσε τη χωρητικότητα των διεθνών πτήσεων κατά 80-90% έως τον Μάιο του 2020. Η χωρητικότητα πτήσεων εσωτερικού για τον Απρίλιο 2020 μειώθηκε κατά 60-70%, και η χωρητικότητα για το Μάιο 2020 κατά 70-80% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Στην περίπτωση της Delta Airlines, για όλα τα αεροπορικά ταξίδια έως τον Σεπτέμβρη του 2020, ήταν δυνατή η αλλαγή της πτήσης για μία φορά χωρίς πληρωμή τελών. Σε περίπτωση ακύρωσης πτήσης, είναι πιθανό να παραδοθεί ένα κουπόνι e-Credit για ταξίδια στο μέλλον, αλλά δεν είναι δυνατή η επιστροφή χρημάτων. Τα υπάρχοντα κουπόνια μπορούν να παραταθούν έως τις 31 Μαΐου 2022. Εάν ένα εισιτήριο αγοράστηκε μεταξύ 1ης Μαρτίου 2020 και 31 Μαΐου 2020, ήταν δυνατές απεριόριστες αλλαγές στα ταξιδιωτικά προγράμματα χωρίς πληρωμή τελών. Ωστόσο, η αναχώρηση θα έπρεπε να είναι πριν από τις 12 Μαρτίου 2021. Τα εισιτήρια της Delta Airlines για το Μάρτιο 2020 ή τον Απρίλιο 2020, τα οποία πρόκειται να έληγαν πριν από τις 30 Ιουνίου 2020, θα λάμβαναν παράταση έως την 31η Δεκεμβρίου 2020. Επίσης, η Delta Airlines μείωσε τη χωρητικότητα των διεθνών πτήσεων κατά 80% και την χωρητικότητα πτήσεων εσωτερικού κατά 70% ξεκινώντας από το τέλος Μαρτίου 2020 έως το τέλος Μαΐου 2020 (Upgraded points, 2020).

Τα διάφορα μέτρα που έλαβαν οι αεροπορικές εταιρείες για να μετριάσουν τις απώλειες περιλαμβάνουν μείωση της χωρητικότητας, στάθμευση ή απόσυρση αεροσκαφών που έχουν γίνει παλιά, μείωση της αποζημίωσης που καταβάλλεται σε στελέχη και λήψη μέτρων σχετικά με προγράμματα εθελοντικής άδειας ή πρόωρης συνταξιοδότησης για τους

εργαζομένους. Μείωση προσλήψεων νέων υπαλλήλων, ελαχιστοποίηση μη απαραίτητων δαπανών (όπως για ταξίδια υπαλλήλων, εκδηλώσεις, συμβούλους, μάρκετινγκ), κλείσιμο χώρων αναμονής αεροδρομίου, παύση έργων ακίνητης περιουσίας, περιορισμός τροφίμων και ποτών που σερβίρονται επί του σκάφους, καθυστέρηση της παράδοσης αεροσκαφών, ελαχιστοποίηση της εκροής κεφαλαίων εκτός αεροσκαφών, υποβολή αιτήσεων τόσο για εξασφαλισμένα όσο και μη εξασφαλισμένα δάνεια για απαιτήσεις ταμειακών ροών, πώληση μετοχών, πώληση ή δανεισμός αεροσκαφών, κινητήρων καθώς και άλλων περιουσιακών στοιχείων και διακοπή της επαναγοράς μετοχών και πληρωμών μερισμάτων (Airlines for America, 2020).

Ο κύριος λόγος για τον οποίο η αεροπορική βιομηχανία υποφέρει οικονομικά είναι η ακύρωση εσωτερικών και διεθνών πτήσεων σε όλο τον κόσμο για να σταματήσει η εξάπλωση του κορωνοϊού. Υπάρχουν πολλοί ταξιδιωτικοί περιορισμοί, λόγω των οποίων οι κυβερνήσεις διαφορετικών χωρών παγκοσμίως δεν εκδίδουν βίζα σε αλλοδαπούς και κλείνουν περιοχές που έχουν προσβληθεί από τον ιό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική ύφεση στον κλάδο των αερομεταφορών. Τα διάφορα τμήματα της αεροπορικής βιομηχανίας είναι οι αεροπορικές εταιρείες επιβατών, οι αεροπορικές εταιρείες φορτίου, οι εταιρείες κατασκευής αεροσκαφών, οι εταιρείες διαχείρισης αεροδρομίων και οι εταιρείες τροφοδοσίας και παροχής υπηρεσιών. Μεταξύ αυτών, το τμήμα επιβατικών αεροπορικών εταιρειών αναμένεται να επηρεαστεί σοβαρότερα λόγω της πανδημίας, καθώς και ο τομέας τροφοδοσίας & παροχής υπηρεσιών. Οι εταιρείες κατασκευής αεροσκαφών ενδέχεται επίσης να επηρεαστούν ως αποτέλεσμα της πανδημίας λόγω ακύρωσης παραγγελιών αεροπλάνου.

Στις ΗΠΑ η κυβέρνηση έχει κηρύξει εθνική κατάσταση έκτακτης ανάγκης ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19, οπότε οι περισσότερες περιοχές της χώρας έχουν δώσει εντολές για την παραμονή στο σπίτι. Αυτό μειώνει τα εσωτερικά ταξίδια εντός της χώρας. Μερικές από τις μεγάλες αεροπορικές εταιρείες που επηρεάζονται λόγω της πανδημίας περιλαμβάνουν την Qatar Airways, την Emirates και τη Lufthansa. Η Qatar Airways ακύρωσε όλες τις πτήσεις της προς και από την Ιταλία, καθώς επηρεάστηκε πολύ από την πανδημία. Η εταιρεία έχει επίσης μειώσει τις δραστηριότητές της και έχει αποσύρει τα αεροσκάφη που δεν είναι οικονομικά αποδοτικά. Η Qatar Airways διέκοψε τη λειτουργία

δέκα αεροσκαφών της A380 έως τις 31 Μαΐου 2020 για να περιορίσει τη μετάδοση κορωνοϊού. Η Emirates έχει επίσης σταματήσει το μεγαλύτερο μέρος της λειτουργίας της ως προληπτικό μέτρο λόγω της πανδημίας (Businesswire, 2020).

Στη Μέση Ανατολή περίπου 0,9 εκατομμύρια άτομα έμειναν άνεργοι που εργάζονται στον κλάδο των αερομεταφορών ως αποτέλεσμα της COVID-19, ενώ στην Ασία-Ειρηνικό, περίπου 11,2 εκατομμύρια άνθρωποι. Στην Ευρώπη, ο αριθμός ανεργίας στον κλάδο της αεροπλοΐας είναι περίπου 5,6 εκατομμύρια. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της Διεθνούς Ένωσης Αερομεταφορών (IATA), περίπου 25 εκατομμύρια άτομα που απασχολούνται στον κλάδο των αερομεταφορών ενδέχεται να χάσουν τη δουλειά τους ως αποτέλεσμα μείωσης της ζήτησης ταξιδιού κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Σε ολόκληρο τον κόσμο περίπου 65,5 εκατομμύρια άνθρωποι εξαρτώνται από τον κλάδο των αεροπορικών εταιρειών για την επιβίωσή τους, η οποία περιλαμβάνει τα άτομα που απασχολούνται στον τουριστικό κλάδο (IATA, 2020).

Ως αποτέλεσμα της μείωσης των ταξιδιωτικών δαπανών από τους πελάτες και της έλλειψης αγορών από επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, η αεροπορική βιομηχανία μειώνει τα έξοδα σε μεγάλο βαθμό. Πιλότοι, αεροσυνοδοί, χειριστές αποσκευών και άλλα άτομα που απασχολούνται στον κλάδο των αεροπορικών εταιρειών χάνουν την ασφάλεια εργασίας τους. Οι οικονομολόγοι θεωρούν την αεροπορική βιομηχανία ως εμπορεύσιμη βιομηχανία. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι προκαλεί εισόδημα από πελάτες σε διαφορετικές τοποθεσίες σε μια τοπική αγορά που δημιουργεί άλλες τοπικές θέσεις εργασίας. Εάν υπάρχει υπερβολική ανεργία στον κλάδο των αερομεταφορών και η ασφάλεια της εργασίας είναι ανεπαρκής, τότε η ανεργία μπορεί να δημιουργήσει απώλειες εισοδήματος σε μητροπολιτικές περιοχές (Brookings, 2020).

Η μέγιστη απώλεια εσόδων στον κλάδο των αερομεταφορών παρατηρείται στην περίπτωση της Ασίας-Ειρηνικού, η οποία σημειώνει απώλεια - 113 δισεκατομμύρια δολάρια. Στην Ευρώπη, η απώλεια εσόδων στον κλάδο των αερομεταφορών είναι - 89 δισεκατομμύρια δολάρια. Η απώλεια εσόδων στην Αφρική είναι η μικρότερη, περίπου, - 6 δισεκατομμύρια δολάρια. Η αναμενόμενη μείωση των εσόδων των επιβατών στον κλάδο των αερομεταφορών είναι περίπου 252 δισεκατομμύρια δολάρια (-44%) το 2020, σε αντίθεση

με το 2019. Η αεροπορική βιομηχανία θα πληγεί σοβαρότερα το δεύτερο τρίμηνο του 2020, καθώς η ζήτηση στον κλάδο εκτιμάται ότι μειώθηκε κατά περίπου 70% και η αεροπορική βιομηχανία έχει εξαντλήσει περίπου 61 δισεκατομμύρια δολάρια σε μετρητά (IATA, 2020).

2.6.3 Επίδραση στο τουρισμό

Σε παγκόσμια βάση, ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19, μερικές χώρες προσπαθούν να ανακάμψουν από εκτεταμένα Lockdown, ενώ άλλες χώρες έχουν τη δυνατότητα παραμονής στο σπίτι για να περιορίσουν την εξάπλωση του κορωνοϊού. Η πανδημία COVID-19 έχει μακροχρόνια επίδραση στον παγκόσμιο τουρισμό και εξακολουθεί να είναι αβέβαιο εάν οι τουριστικοί προορισμοί στην Ευρώπη ή τη Βόρεια Αμερική θα έχουν επαρκείς τουρίστες για να διατηρήσουν τις τοπικές βιομηχανίες.

Τα διεθνή σύνορα των χωρών εξακολουθούν να είναι εν μέρει ή εντελώς κλειστά και οι αερομεταφορές μη ενεργές (με βάση τη διαθέσιμη χωρητικότητα). Ακόμη και αν ο τουρισμός ξαναρχίσει σε όλο τον κόσμο, θα περιλαμβάνει μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης. Ο αριθμός των θετικών περιπτώσεων COVID-19 ενδέχεται να αυξηθεί ως αποτέλεσμα της μείωσης των περιορισμών και του νέου ανοίγματος των ξενοδοχείων και των θέρετρων πολύ νωρίς. Η θερινή περίοδος είναι η κύρια τουριστική περίοδος για ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα. Ακόμη και πριν εξαπλωθεί η πανδημία COVID-19, αυτές οι χώρες αντιμετώπιζαν ήδη οικονομική επιβράδυνση ως αποτέλεσμα ενός μεγάλου ποσού χρέους και ανεργίας. Επομένως, αυτές οι οικονομίες θα ήταν πιο ευάλωτες σε οικονομική ύφεση ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19.

Τα στοιχεία που ελήφθησαν από το World Travel & Tourism Council (2020) καταδεικνύουν ότι η συμβολή των ταξιδιών και του τουρισμού στο ισπανικό και ιταλικό ΑΕΠ είναι 14,3% και 13% αντίστοιχα το 2019 (για την Ελλάδα θα εξεταστεί πιο αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο). Αυτός ο αριθμός αντιπροσωπεύει συνεισφορές από ξενοδοχεία, ταξιδιωτικούς πράκτορες, αεροπορικές εταιρείες, εστιατόρια καθώς και από άλλους τομείς που ωφελούνται ως αποτέλεσμα των δαπανών των τουριστών. Στις ΗΠΑ, ο τουρισμός και τα ταξίδια συμβάλλουν στο 8,6% του ΑΕΠ της χώρας, αλλά ο αριθμός αυτός είναι εξίσου σημαντικός. Αυτός ο αριθμός σχετίζεται επίσης με το σχέδιο επανέναρξης της οικονομίας

της χώρας, εάν ο περιορισμός της χαλάρωσης οδηγήσει στην ευρεία αύξηση των ατόμων που έχουν μολυνθεί με τον κορωνοϊό. Σύμφωνα με στοιχεία που ελήφθησαν από την US Travel Association και την Oxford Economics, παρατηρείται ότι η απώλεια θέσεων εργασίας στην αμερικανική τουριστική βιομηχανία είναι περίπου 8 εκατομμύρια και οι δαπάνες για ταξίδια και τουρισμό εκτιμάται ότι θα μειωθούν κατά 500 δισεκατομμύρια δολάρια το τρέχον έτος (Forbes, 2020).

Ο τουριστικός τομέας επηρεάστηκε πάντοτε σοβαρά από πανδημίες και μακροοικονομικά σοκ. Ιστορικά, η τουριστική βιομηχανία βαρύνεται από διάφορες πανδημίες όπως η Μαύρη Πανώλη (1346-1353), Ισπανική Γρίπη (1918-1920), SARS (2002-2004), H1N1 (2009-2010) και ο Ιός του Έμπολα (2014-2016). Η ισπανική γρίπη δημιούργησε ταξιδιωτικούς περιορισμούς για τέσσερις μήνες και είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο 21 εκατομμυρίων ανθρώπων. Η γρίπη των χοίρων οδήγησε σε οικονομική ύφεση στη μεξικανική τουριστική βιομηχανία και οδήγησε σε απώλεια ενός εκατομμυρίου διεθνών τουριστών σε μια περίοδο πέντε μηνών και η βιομηχανία έχασε περίπου 2,8 δισεκατομμύρια δολάρια.

Η τουριστική βιομηχανία περιλαμβάνει άτομα που μετακινούνται από το ένα μέρος στο άλλο και αυξάνει τη πιθανότητα μόλυνσης. Επομένως, μπορεί να γίνει κατανοητό ότι η τουριστική βιομηχανία αυξάνει τόσο την εξάπλωση του ιού, όσο όμως και να υποφέρει ως αποτέλεσμα της εξάπλωσης αυτής. Η πανδημία COVID-19 απομακρύνει τους ανθρώπους από δημοφιλή τουριστικά σημεία καθώς φοβούνται την εξάπλωση του ιού. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η κυβέρνηση των χωρών σε όλο τον κόσμο θέσπισε περιορισμούς στα ταξίδια, κλείσιμο των διεθνών συνόρων και μέτρα αποστασιοποίησης και καραντίνας για τον έλεγχο της εξάπλωσης του κορωνοϊού. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας συμβούλευε τους ανθρώπους να μην επενδύουν σε τουριστικές εκδρομές κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Επίσης, οι ειδήσεις στα μέσα ενημέρωσης, απέτρεπαν τους τουρίστες να επισκέπτονται προορισμούς που έχουν πληγεί σοβαρά από τον ιό. Έτσι, υπάρχει ευρεία ακύρωση πτήσεων, κρατήσεων ξενοδοχείων και ειδικών εκδηλώσεων.

Η Ιταλία, που είναι μια από τις χώρες που έχουν πληγεί περισσότερο από την πανδημία COVID-19, έχει σημειώσει τεράστια πτώση στον αριθμό των τουριστών και τα ποσοστά πληρότητας ελκυστικών τουριστικών σημείων όπως η Ρώμη, το Μιλάνο και η Βενετία

έχουν μειωθεί στο 6%. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιών και Τουρισμού υπολόγισε ότι περίπου 50 εκατομμύρια άτομα που απασχολούνται στον τουριστικό τομέα, ενδέχεται να αντιμετωπίσουν την ανεργία (Hospitalitynet, 2020).

Η πανδημία COVID-19 και τα παγκόσμια μέτρα που ελήφθησαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού, ενδέχεται να προκαλέσουν συρρίκνωση του διεθνούς τουρισμού κατά 45% με 70%. Επίσης έχει αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό εντός της χώρας και μεγάλο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού καταπιέζεται από την προσπάθεια περιορισμού της εξάπλωσης του ιού (ILO Monitor, 2020). Τα θέρετρα, οι υπηρεσίες φαγητού, οι ταξιδιωτικοί πράκτορες, οι αερομεταφορείς και οι κρουαζιέρες έχουν ελαχιστοποιήσει τις δραστηριότητές τους σε μεγάλο βαθμό. Στις επιχειρήσεις ξενοδοχείων και εστιατορίων, 51 εκατομμύρια επιχειρήσεις στον ανεπτυγμένο κόσμο, αντιμετωπίζουν οικονομική δυσκολία και ένας μεγάλος αριθμός ατόμων που εργάζονται σε αυτούς τους τομείς ενδέχεται να αντιμετωπίσουν την ανεργία. Καθώς η βιομηχανία αντιμετωπίζει οικονομικές απώλειες, τα άτομα που απασχολούνται στον τουριστικό κλάδο αντιμετωπίζουν μειωμένες ώρες εργασίας, φόβο ανεργίας και δυσκολίες στην εργασία (ILO Monitor, 2020).

Στη βιομηχανία ξενοδοχείων και εστιατορίων, οι μικρομεσαίες οργανώσεις που αντιπροσωπεύουν μεγάλο αριθμό εργοδοτών, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, δεν έχουν πρόσβαση σε πιστωτικές διευκολύνσεις. Έχουν ελάχιστα περιουσιακά στοιχεία και δεν είναι πολύ ικανές στο να λαμβάνουν οφέλη από πακέτα οικονομικών κινήτρων χωρίς κατάλληλη υποστήριξη (ILO, 2020).

Στη Βραζιλία, ο τουριστικός τομέας υπέστη σημαντική αναστάτωση και περίπου το 80% των ξενοδοχείων, πάρκων και των τουριστικών τοποθεσιών τους είναι κλειστά. Ελλείψει δημόσιων συγκοινωνιών, ο τουριστικός τομέας στη Βραζιλία θα μπορούσε να υποστεί απώλεια περίπου 6,2 δισεκατομμυρίων δολαρίων και οι τουρίστες που φθάνουν στη Βραζιλία θα μειωθούν κατά περίπου 50% το 2020. Μέχρι το τέλος Μαρτίου, περίπου 75.000 εστιατόρια έκλεισαν στη Γαλλία ως αποτέλεσμα της έκδοσης της εντολής για «παραμονή στο σπίτι». Επίσης, περίπου 3.000 κλαμπ και 40.000 καφετέριες έκλεισαν εκεί, με αποτέλεσμα περίπου 1 εκατομμύριο εργαζόμενοι να βρεθούν άνεργοι τεχνικά (LCI, 2020). Στις τουριστικές περιοχές του Ηνωμένου Βασιλείου, περίπου το 80% των

εργαζομένων στον τομέα της στέγασης και των υπηρεσιών τροφίμων τέθηκαν σε άδεια, και το ένα τρίτο των εργασιών διατρέχουν κίνδυνο ανεργίας (Guardian, 2020). Στις ΗΠΑ το ποσοστό πληρότητας των ξενοδοχείων μειώθηκε απότομα λόγω της πανδημίας. Εκτιμάται ότι 1,6 εκατομμύρια άνθρωποι που εργάζονται σε ξενοδοχεία απομακρύνθηκαν από τις θέσεις τους ή απολύθηκαν και περίπου 3,9 εκατομμύρια εργαζόμενοι σε ξενοδοχειακές υπηρεσίες έμειναν άνεργοι.

Οι τομείς στους οποίους η τουριστική βιομηχανία έχει ουσιαστικό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα όπως η αεροπορική βιομηχανία, η βιοτεχνία, ο γεωργικός τομέας και η βιομηχανία στέγασης και υπηρεσιών τροφίμων έχουν επηρεαστεί αρνητικά ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19. Λόγω της ακύρωσης των πτήσεων και του τερματισμού λειτουργίας των αεροδρομίων, περίπου 10 εκατομμύρια εργαζόμενοι της αεροπορικής βιομηχανίας βρίσκονται αντιμέτωποι με τον κίνδυνο ανεργίας (ILO, 2020).

Ο τουρισμός είναι μια από τις κύριες πηγές εισοδήματος σε ορισμένες από τις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Χώρες (ΛΑΧ) σε όλο τον κόσμο και αποτελεί το 9,5% του ΑΕΠ των ΛΑΧ καθώς και ισοδύναμο ποσοστό απασχόλησης. Ο τουρισμός περιλαμβάνει κυρίως ταξίδια και επικοινωνίες, ο τομέας αυτός αντιμετωπίζει επιβράδυνση ως αποτέλεσμα των προσπαθειών που καταβάλλει η κυβέρνηση διαφόρων χωρών για τον περιορισμό της εξάπλωσης του κορωνοϊού. Σύμφωνα με στοιχεία που λαμβάνονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO, 2020) μπορεί να καθοριστεί ότι η τουριστική βιομηχανία έχει επηρεαστεί αρνητικά ως αποτέλεσμα της πανδημίας. Αυτό σημαίνει ότι οι διεθνείς τουρίστες παγκοσμίως θα μπορούσαν να μειωθούν κατά 20-30%, από την αναμενόμενη αύξηση της τάξης του 3-4% τον Ιανουάριο του 2020. Αυτό δείχνει μείωση των διεθνών τουριστικών δαπανών ύψους 30-50 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Για μερικές από τις χώρες των ΛΑΧ, ο τουριστικός τομέας έχει πληγεί σοβαρά. Οι 47 ΛΑΧ στον κόσμο έχουν πληθυσμό περίπου 900 εκατομμύρια, και έχουν κοινωνική και οικονομική αστάθεια. Είναι επιρρεπείς σε φυσικές καταστροφές, ενώ δεν είναι κατάλληλα εξοπλισμένες για την καταπολέμηση της πανδημίας COVID-19. Για τις ΛΑΧ που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, η επίδραση του COVID-19 στην οικονομική κατάσταση των ανθρώπων είναι σημαντική. Μεταξύ όλων των ΛΑΧ, ορισμένες επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό ως αποτέλεσμα της εξάρτησής τους από τα κέρδη του τουρισμού. Αυτές οι ΛΑΧ

περιλαμβάνουν το Μπαγκλαντές, τη Γκάμπια, το Κιριμπάτι, το Λεσόθο, το Μαλάουι, τη Μοζαμβίκη, τη Ρουάντα, τη Σιέρα Λεόνε, τα νησιά Σολομώντα, την Τανζανία, το Τουβαλού, την Ουγκάντα, το Βανουάτου και τη Ζάμπια (UNWTO, 2020).

Στην περίπτωση των ΛΑΧ, η συμβολή του τουρισμού στη συνολική εξαγωγή αγαθών και υπηρεσιών είναι περίπου 7%. Η τουριστική βιομηχανία είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες στην ανάπτυξη και την απασχόληση των ΛΑΧ. Η συμβολή του τουριστικού τομέα ήταν ο κύριος παράγοντας για το Cabo Verde, τις Μαλδίβες και τη Σαμόα ώστε να ανέβουν πάνω από το καθεστώς ΛΑΧ. Ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19, η πρόοδος των ΛΑΧ που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό και βρίσκονται στο δρόμο της ανόδου πάνω από το καθεστώς, θα μπορούσε να παρεμποδιστεί σοβαρά. Οι χώρες του Ειρηνικού στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό με αεροπλάνα και κρουαζιερόπλοια. Το κλείσιμο των αεροδρομίων και οι περιορισμοί στον ελλιμενισμό έχουν σταματήσει τον τουρισμό και τις κρουαζιέρες στις χώρες αυτές. Η ήπειρος της Αφρικής έχει σημαντικό αριθμό περιπτώσεων COVID-19 και η πανδημία δημιουργεί οικονομικά προβλήματα στις 33 ΛΑΧ της Αφρικής. Τα Ηνωμένα Έθνη διαπίστωσαν ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει πάνω από ένα εκατομμύριο θέσεις εργασίας στη Νιγηρία, την Αιθιοπία, τη Νότια Αφρική, Κένυα και Τανζανία. Εκτιμούν επίσης ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει απασχόληση άνω του 20% στις Σεϋχέλλες, το Cabo Verde, το Σάο Τομέ και Πρίνσιπε και τον Μαυρίκιο. Η πανδημία COVID-19 δημιούργησε μια δυσμενή κατάσταση σε αυτές και σε άλλες αφρικανικές ΛΑΧ (Trade4devnews, 2020).

Εκτιμάται ότι η Ασία θα σημειώσει τη μεγαλύτερη πτώση των εσόδων από τα ταξίδια και τον τουρισμό το 2020 και η Κίνα θα υποστεί το μεγαλύτερο μέρος της απώλειας εσόδων από τον τουρισμό. Στην Ευρώπη όπου απασχολούνται περίπου 13 εκατομμύρια άτομα από την τουριστική βιομηχανία, περίπου 1 δισεκατομμύριο ευρώ εκτιμάται ότι είναι η απώλεια εσόδων, καθώς σημαντικοί τουριστικοί προορισμοί όπως η Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία, είναι κλειστοί για διεθνείς τουρίστες ως αποτέλεσμα της πανδημίας COVID-19. Η Ιταλία εκτιμάται ότι έχει 60% λιγότερες αφίξεις τουριστών σε σύγκριση με το 2019 (Assotyurismo, 2020). Η τουριστική βιομηχανία στην Ισπανία εκτιμάται ότι θα υποστεί απώλειες περίπου 55 δισεκατομμυρίων ευρώ έως το 2020 και η περιοχή της Καταλονίας προβλέπεται ότι θα επηρεαστεί σοβαρότερα. Η μείωση των τουριστικών εσόδων εκτιμάται

σε περίπου 11 δισεκατομμύρια ευρώ (Elpais, 2020). Τα αναπτυσσόμενα κράτη Μικρών Νησιών (SIDS), αντιμετωπίζουν σοβαρό σοκ ως συνέπεια της πανδημίας COVID-19, επειδή η τουριστική βιομηχανία αποτελεί περίπου το 30% των οικονομιών τους (Policycenter, 2020). Το οικονομικό σοκ του COVID-19 θα έχει επίσης αντίκτυπο στην υποσαχάρια Αφρική, όπου ο τουριστικός τομέας απασχολεί έναν στους 20 εργαζομένους. Τα δεδομένα που ελήφθησαν από μια πρόσφατη μελέτη στην Αφρικανική Ένωση [55] καθορίζουν ότι η τουριστική βιομηχανία στην Αφρική θα μπορούσε να καταλήξει σε απώλεια 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων ως συνέπεια της πανδημίας. Όπως και περίπου απώλεια 2 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας ατόμων, που απασχολούνταν άμεσα ή έμμεσα στα ταξίδια & το τουρισμό (Policycenter, 2020).

Τα στοιχεία δείχνουν ότι ο τουριστικός τομέας στην Ευρώπη πλήττεται περισσότερο από την πανδημία και τα έσοδά του αναμένεται να μειωθούν από 211,97 δισεκατομμύρια δολάρια το 2019 σε 124,2 δισεκατομμύρια δολάρια το 2020. Η Ευρώπη ακολουθείται από την Ασία όπου τα έσοδα από τον τουριστικό τομέα μειώθηκαν από 225,88 δισεκατομμύρια δολάρια το 2019 σε 150,4 δισεκατομμύρια δολάρια το 2020 (UNWTO, 2020).

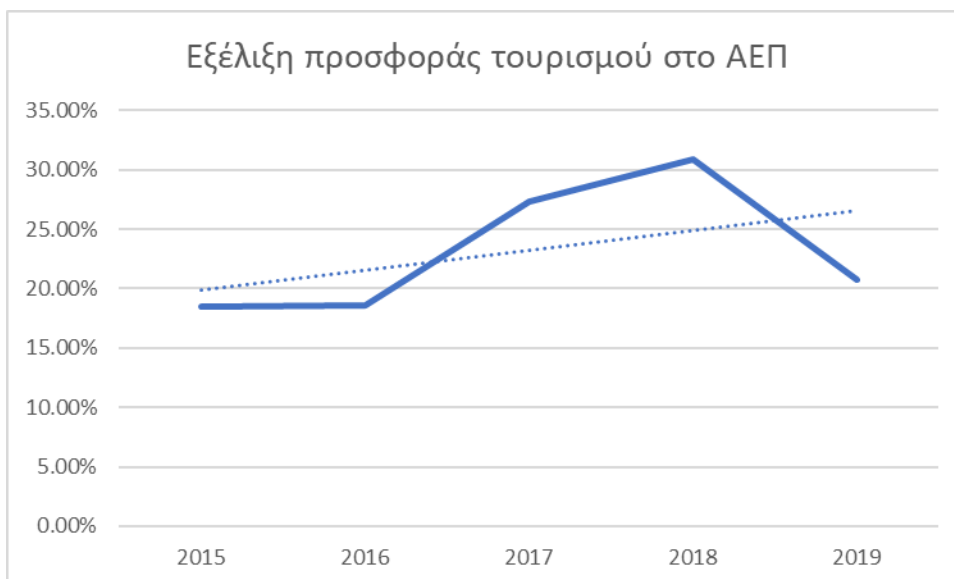
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Από τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην βιβλιογραφική επισκόπηση που προηγήθηκε κατέστη σαφές ότι όλοι σχεδόν οι παραγωγικοί τομείς υπέστησαν σοβαρά πλήγματα από την πανδημία και κυρίως τα μέτρα που επιβλήθηκαν στην προσπάθεια αντιμετώπισης αυτής παγκοσμίως. Ο τουρισμός δε, υπέστη ίσως το σημαντικότερο πλήγμα δεδομένου ότι συνδέεται άμεσα με τον τομέα των μεταφορών και των ταξιδιών, τόσο θαλάσσιων όσο και αεροπορικών. Παράλληλα, σημαντικό πλήγμα δέχθηκε και από το κλείσιμο των συνόρων και την απαγόρευση μετακινήσεων στο εσωτερικό των χωρών (εσωτερικός τουρισμός). Στο κεφάλαιο αυτό, και στα πλαίσια της παρουσιαζόμενης έρευνας παραθέτονται τα στοιχεία σχετικά με τον ελληνικό τουρισμό της παρελθούσας πενταετίας ενώ πραγματοποιείται μια πρώτη ανάλυση της επίδρασης των μέτρων κατά της εξάπλωσης της πανδημίας COVID-19 για το έτος 2020.

3.1 Η εξέλιξη και η εικόνα του τουρισμού στην Ελλάδα την πενταετία 2015-2019

Αντλώντας τα σχετικά στοιχεία από το ΣΕΤΕ (2020), σε σχέση με την βασική εικόνα του τουρισμού την εξεταζόμενη πενταετία, τα βασικά στοιχεία παρουσιάζονται στον Πίνακα 4.

Η σημασία του τουρισμού για την Ελληνική οικονομία είναι σαφές ότι δεν μπορεί να παραγνωρισθεί από τα παρουσιαζόμενα δεδομένα καθώς αποτελεί το σημαντικότερο μέρος του ελληνικού ΑΕΠ (κυμαινόμενο περίπου στο 1/5 του παραγόμενου ΑΕΠ της χώρας) κατά μέσο όρο στην εξεταζόμενη πενταετία, όπως παρουσιάζεται και στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2 Εξέλιξη προσφοράς τουρισμού στο ΑΕΠ. Η διακεκομμένη γραμμή παρουσιάζει την πρόβλεψη που είναι εν γένει αυξητική

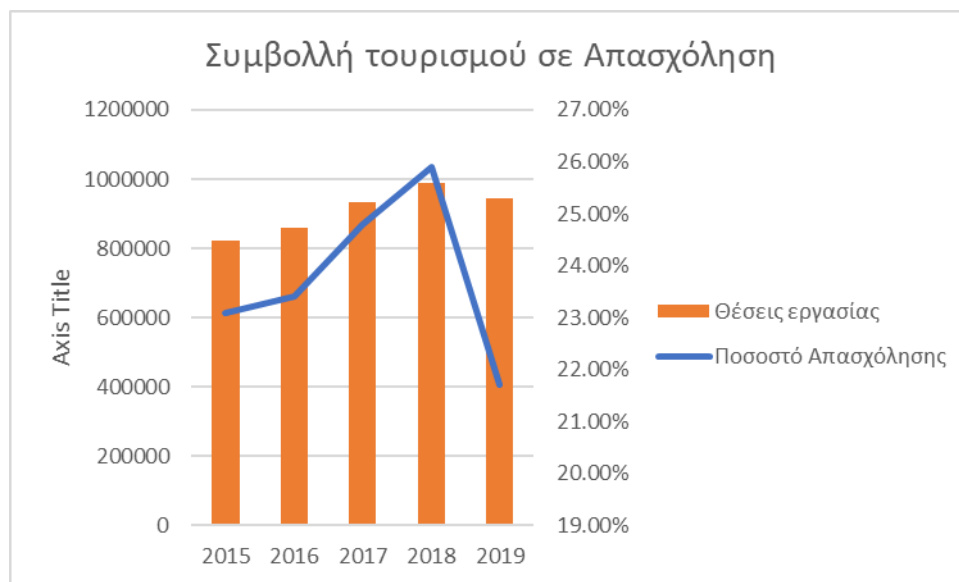
Παράλληλα είναι εμφανές ότι ο τουρισμός εκτός από οικονομικά, συνεισφέρει και σε σχέση με την συνολική απασχόληση στην χώρα, συγκεντρώνοντας κατά μέσο όρο στην πενταετία περίπου το 22% του συνόλου των εργαζομένων, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 3 (ΣΕΤΕ, 2020).

Επιπλέον τα ακαθάριστα έσοδα του τουρισμού στην πενταετία αυτή ανέρχονται σε περίπου 14.5 δις €, σηματοδοτώντας την σχετική επήρεια του τουρισμού όχι μόνο στα γενικά οικονομικά στοιχεία του κράτους όπως το ΑΕΠ, αλλά και σε έμμεσα κρατικά έσοδα όπως φόροι, ασφαλιστικές εισφορές κ.α. (Διάγραμμα 4).

Τέλος, ο τουρισμός αποτελεί εκτός από σημαντικό παραγωγικό κλάδο και σημαντικό βραχίονα ανάπτυξης και επενδύσεων. Αυτό είναι εμφανές από την αύξηση που παρατηρείται στην εξεταζόμενη πενταετία τόσο στον αριθμό των ξενοδοχειακών μονάδων όσο και στον αριθμό των διαθέσιμων κλινών (Διάγραμμα 5)

Πίνακας 4 Στατιστικά στοιχεία για τον τουρισμό ΣΕΤΕ (2020)

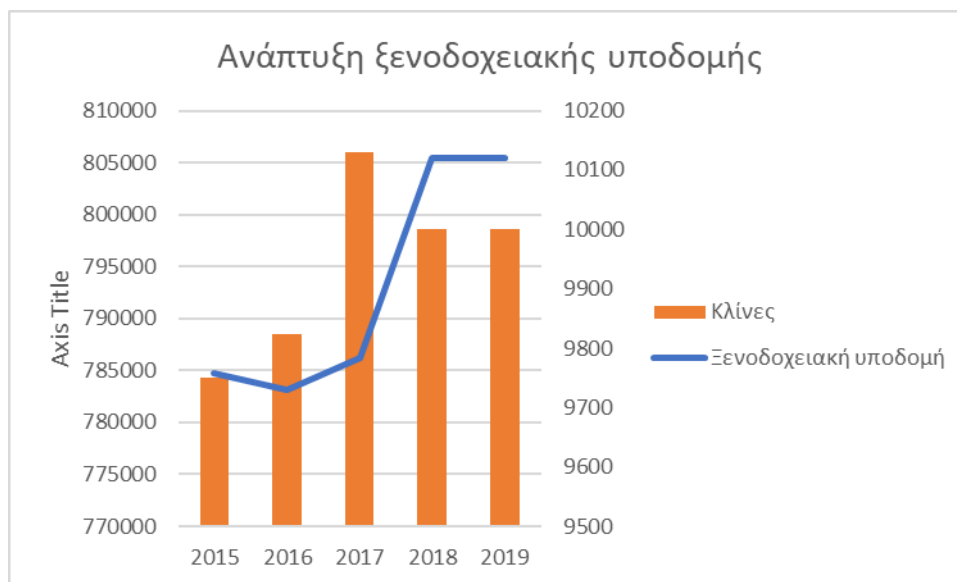
		2015	2016	2017	2018	2019
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΑΕΠ		18.50%	18.60%	27.30%	30.90%	20.80%
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		23.10%	23.40%	24.80%	25.90%	21.70%
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		821900	860315	934500	988600	946000
ΈΣΟΔΑ (ΔΙΣ €)		13.6	12.7	14.2	15.6	17.7
ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ (ΕΚ.)		23.6	24.7	27.2	30.1	31.3
ΜΕΣΗ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΔΑΠΑΝΗ (€)		580	514	522	520	564
ΜΕΡΙΔΙΟ ΑΓΟΡΑΣ	Παγκόσμια	2%	2%	2%	2%	2%
	Ευρώπη	3.10%	3.10%	4%	4%	4%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ	ξενοδοχεία	9757	9730	9783	10121	10121
	κλίνες	784315	788553	806045	798650	798650
ΤΟΡ 5 ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ (ΣΕ ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	Αθήνα	4158330	4526035	4797365	8121761	8810593

Διάγραμμα 3 Συμβολή του ελληνικού τουρισμού στην απασχόληση

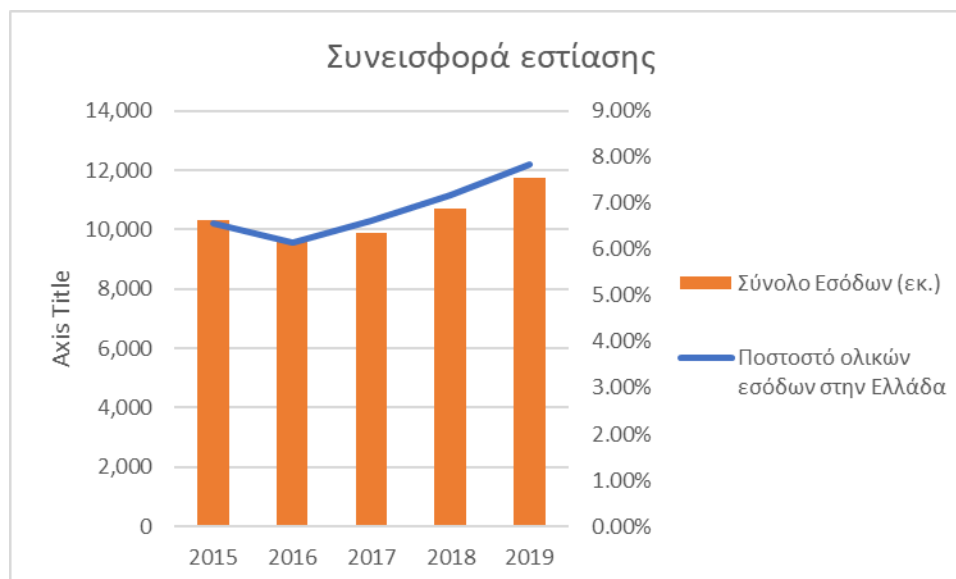

Διάγραμμα 4 Συνολικά έσοδα από τουρισμό στην Ελλάδα (2015-2019)

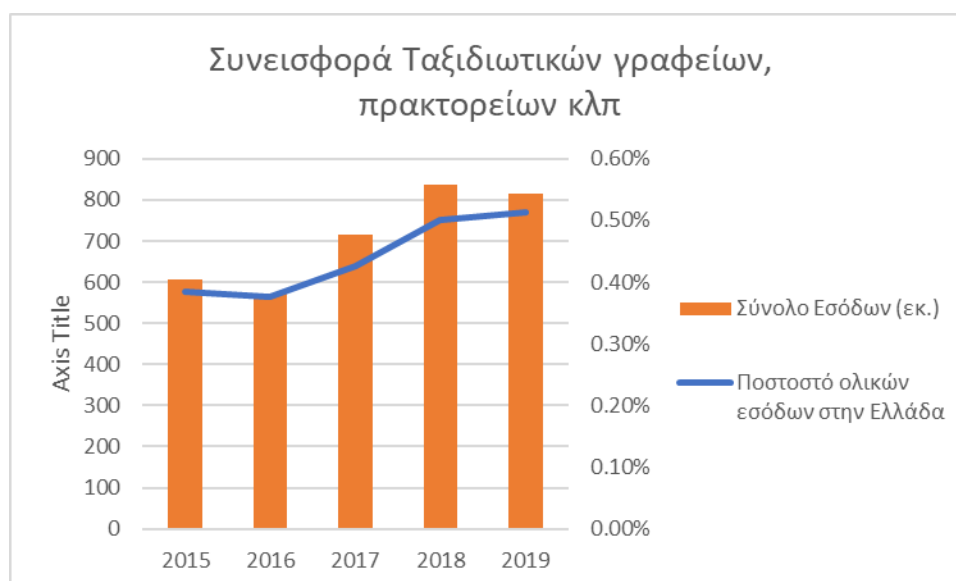

Διάγραμμα 5 Ανάπτυξη ξενοδοχειακής υποδομής στην Ελλάδα

Παράλληλα είναι γνωστό ότι ο τουρισμός συνδέεται στενά με συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας, όπως οι μεταφορές, η εστίαση, το λιανεμπόριο κ.α. Ωστόσο, δύο από αυτούς τους τομείς είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τον τουρισμό καθώς αξιοποιούνται κατά κόρον σε αντίστοιχες δραστηριότητες: η εστίαση και η δραστηριότητα οργάνωσης τουριστικών ταξιδιών και διακοπών. Η συνεισφορά των δύο αυτών κλάδων στην παραγωγή εσόδων στην Ελλάδα, παρουσιάζονται για την εξεταζόμενη πενταετία στα Διαγράμματα 5 και 6.

Διάγραμμα 6 Συνεισφορά κλάδου εστίασης στην παραγωγή εσόδων

Διάγραμμα 7 Συνεισφορά κλάδου ταξιδιωτικών γραφείων και πρακτόρων στην παραγωγή εσόδων

Είναι σαφές, ότι οι συνδεδεμένοι κλάδοι με τον τουρισμό έχουν σημαντική συνεισφορά στο ΑΕΠ της χώρας, την απασχόληση και τα έμμεσα έσοδα του κράτους. Αν σε αυτούς συμπεριληφθούν και οι κλάδοι μεταφορών, ενοικιάσεων και λοιπών υπηρεσιών καθίσταται σαφές ότι συνολικά η έμμεση και άμεση επιρροή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

υπερβαίνει το 30% του συνόλου, καθιστώντας τον τουρισμό τον βασικό τομέα παραγωγής ΑΕΠ στην χώρα (Διάγραμμα 7).

3.2 Μέτρα που ελήφθησαν για την λειτουργία του τουρισμού στην Ελλάδα το καλοκαίρι του 2020

Το πρώτο βήμα σε σχέση με τα μέτρα για το άνοιγμα του τουρισμού στην Ελλάδα αφορούσε στην έναρξη του εσωτερικού τουρισμού στις 29 Μαΐου με το άνοιγμα των camping και των ξενοδοχείων 12μηνης λειτουργίας. Τα υπόλοιπα καταλύματα καθορίστηκε να ανοίξουν στις 15 Ιουνίου. Ο τουρισμός εξωτερικού σχεδιάστηκε να ανοίξει από τις 15 Ιουνίου, οπότε θα απελευθερωνόταν η είσοδος επισκεπτών από περίπου 20 χώρες, για το Ελ. Βενιζέλος και για τα περιφερειακά αεροδρόμια, στους νησιωτικούς προορισμούς από 1ης Ιουλίου (Βήμα, 2020).

Όπως ανέφερε ο υπουργός Τουρισμού Χάρης Θεοχάρης, η απελευθέρωση των πτήσεων σήμαινε πως δεν θα υπάρχει υποχρέωση για τεστ για τον κοροναϊό στους επιβάτες, αλλά ούτε και υποχρεωτική καραντίνα. Αυτό βέβαια δεν απέκλειε, κάποιους δειγματοληπτικούς ελέγχους για επιδημιολογικούς σκοπούς.

Τα οικονομικά μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων εστίαζαν στα εξής (Βήμα, 2020):

- Επέκταση δικαιώματος αναστολής σύμβασης εργασίας έως και τον Ιούλιο
- Μείωση ενοικίου επιχειρήσεων 40% έως και τον Αύγουστο
- Νέος μηχανισμός ενίσχυσης απασχόλησης «SURE» μέχρι και τον Σεπτέμβριο
- Ενίσχυση των εποχιακά απασχολούμενων
- Επιστρεπτέα προκαταβολή
- Μείωση προκαταβολής φόρου
- Μείωση ΦΠΑ στις μεταφορές, τον καφέ, τα μη-αλκοολούχα ποτά και το τουριστικό πακέτο
- ΤΕΠΙΧ: Επιχειρηματική Χρηματοδότηση / Ταμείο Εγγυοδοσίας Αναπτυξιακή Τράπεζα

Προκειμένου να υπάρξει ισορροπία ανάμεσα στην άρση των περιορισμών και στην ανάγκη διατήρησης των κρουσμάτων σε χαμηλά επίπεδα, τα ελληνικά νησιά -παρά τις ελλείψεις υγειονομικές δυνατότητες- κλήθηκαν να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες απαιτήσεις. Εξ' ου και στο σχέδιο του υπουργείου υπήρχε αναλυτική αναφορά στη διαχείριση πιθανού κρούσματος κορωναϊού.

Το σχέδιο αυτό εδραζόταν σε δύο πυλώνες (Βήμα, 2020):

1. Ενίσχυση υγειονομικής ικανότητας
 - Εξασφάλιση πραγματοποίησης ελέγχων.
 - Ορισμός συνεργαζόμενου γιατρού με κάθε κατάλυμα.
 - Ορισμός συντονιστή από το κατάλυμα για τη διαχείριση περιπτώσεων κρουσμάτων.
2. Επιχειρησιακή διαχείριση κρούσματος
 - Γιατρός καταλύματος που επιλαμβάνεται σε πρώτο χρόνο.
 - Ειδικοί «χώροι καραντίνας» ανά περιφέρεια/νησί.
 - Μεταφορά σε δομή υγείας, αν αυτό κριθεί απαραίτητο.

Παράλληλα, το αρμόδιο υπουργείο δεσμεύτηκε για την εξασφάλιση 600 νέων κλινών COVID-19 στα νησιά, καθώς και για την εγκατάσταση 20 νέων αναλυτών τεστ (Βήμα, 2020).

Έτσι, με βάση τα παραπάνω κριτήρια (πρόσβαση σε δομές υγείας και διενέργεια τεστ), οι τουριστικοί προορισμοί της Ελλάδας χωρίστηκαν σε τρία επίπεδα κινδύνου:

- Υψηλό.
- Μεσαίο.
- Χαμηλό.

Αυτό θα συνεπαγόταν τη λήψη ειδικών μέτρων ώστε να αποφεύγεται η εξάπλωση του ιού, σε περίπτωση κρούσματος και να επιτυγχάνεται η άμεση παρέμβαση των υγειονομικών αρχών (Βήμα, 2020).

Το σχέδιο προέβλεπε ότι η αρχή θα γίνει με 19 χώρες που παρουσιάζουν καλά επιδημιολογικά χαρακτηριστικά.. Οι πρώτες χώρες που επετράπη να στείλουν επισκέπτες στην Ελλάδα ήταν οι εξής: Κύπρος, Ισραήλ, Κίνα, Ιαπωνία, Αυστραλία, Νορβηγία, Δανία, Αυστρία, Βουλγαρία, Σερβία, Ρουμανία, Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Βοσνία, Κροατία, Πολωνία, Ουγγαρία, Σλοβακία και Τσεχία. Από την 1η Ιουλίου, καθορίστηκε παράλληλα να επιτραπεί η είσοδος στην Ελλάδα σε όλους τους επισκέπτες από χώρες του εξωτερικού, εκτός και εάν υπήρχε αλλαγή στα επιδημιολογικά δεδομένα. Τα στοιχεία και τα δεδομένα επανεξετάζονταν ανά 15 ημέρες (Liberal, 2020).

3.3 Η επίδραση της πανδημίας και των μέτρων που ελήφθησαν κατά της εξάπλωσης του ιού

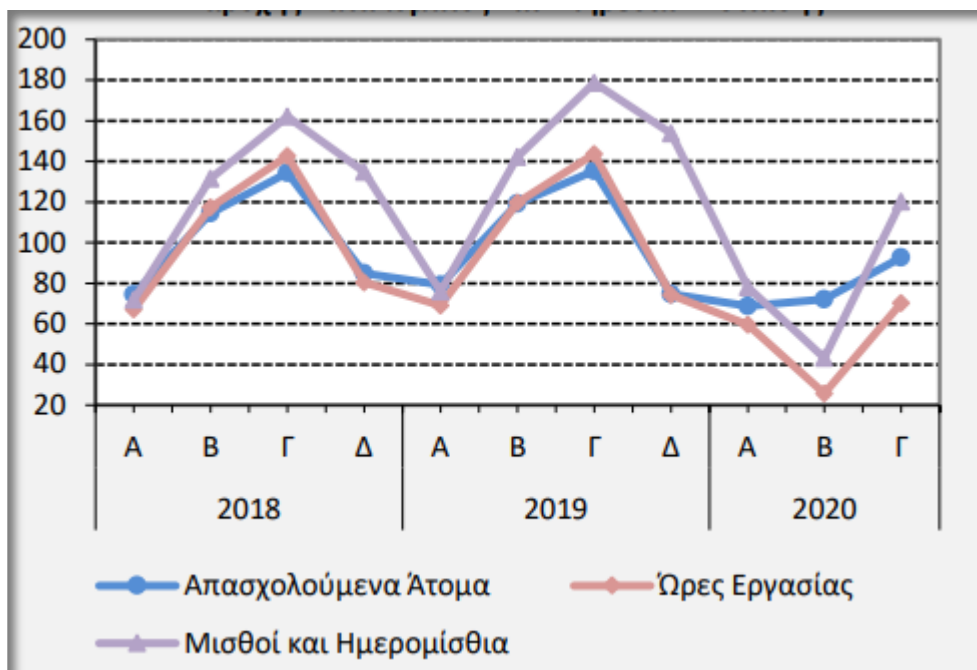
Τα βασικά στοιχεία για το έτος 2020 επισήμως βρίσκονται ακόμα σε επεξεργασία από τους αντίστοιχους φορείς (ΕΛΣΤΑΤ, ΣΕΤΕ), ωστόσο μια πρώτη ένδειξη της απόρροιας και της επίδρασης των μέτρων που επιβλήθηκαν για τον τουρισμό στην χώρα αποτυπώνεται στα αρχικά στοιχεία που εκδόθηκαν για το τρίτο τρίμηνο του έτους.

Σύμφωνα με τα βασικά στοιχεία της αρχικής ανάλυσης των δεδομένων για το έτος 2020 ο ΣΕΤΕ (2020) ανακοίνωσε ότι η μείωση τόσο σε σχέση με τα παραγόμενα έσοδα από τον τουρισμό, όσο και σε σχέση με τις αφίξεις τουριστών στην χώρα, πραγματοποιήθηκε μείωση της τάξης του 79,7% και 78% αντίστοιχα. Τα συνολικά έσοδα στο τέλος του τρίτου τριμήνου του έτους ανέρχονται σε 3,6 δις €, ενώ οι συνολικές αφίξεις στο ίδιο διάστημα ήταν 6,9 εκατομμύρια τουριστών του εξωτερικού αντίστοιχα.

Επιπλέον τα αντίστοιχα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (2020) για την απασχόληση στον τομέα της παροχής υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης (σαν ένας τομέας) παρουσιάζουν τα κάτωθι:

- Ο δείκτης απασχολούμενων ατόμων του τομέα παρουσιάζει μείωση κατά 13,2%, 39,5% και 31,5% κατά το πρώτο, δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους 2020 αντίστοιχα, σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)
- Ο δείκτης ωρών εργασίας του τομέα παρουσιάζει μείωση κατά 13,6%, 78,5% και 51,2% κατά το πρώτο, δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους 2020 αντίστοιχα, σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)
- Ο δείκτης μισθών και ημερομισθίων του τομέα παρουσιάζει αύξηση κατά 2,9% στο πρώτο τρίμηνο του 2020 (προ μέτρων) και μείωση κατά 69,7% και 32,8% κατά το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους 2020 αντίστοιχα σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)
- Για να είναι εφικτή μια σύγκριση της πραγματικής μείωσης που επέφερε στην απασχόληση η πανδημία & τα σχετικά μέτρα, τα αντίστοιχα μεγέθη για το έτος 2019 (πάντα με έτος βάσης το 2015) ήταν:
 - Ο δείκτης απασχολούμενων ατόμων του τομέα παρουσιάζει αύξηση κατά 6,4%, 4,1% και 0,7% κατά το πρώτο, δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους 2019 αντίστοιχα σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)
 - Ο δείκτης ωρών εργασίας του τομέα παρουσιάζει αύξηση κατά 2,8%, 2% και 0,7% κατά το πρώτο, δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους 2019 αντίστοιχα σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)
 - Ο δείκτης μισθών και ημερομισθίων του τομέα παρουσιάζει αύξηση κατά 5,5% στο πρώτο τρίμηνο του 2019 και μείωση κατά 8,1% και 10,4% κατά το δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του ίδιου έτους αντίστοιχα σε σχέση με τις τιμές του έτους βάσης (2015)

Οι μεταβολές μεταξύ των τριμήνων αποδίδονται στην εποχικότητα του τουρισμού (κυρίως του εξωτερικού τουρισμού) που οδηγεί σε μεγαλύτερη δραστηριότητα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες του έτους (τέλος δεύτερου, τρίτου και αρχές του τετάρτου εξαμήνου). Συνδυάζοντας τα ανωτέρω στοιχεία σε γράφημα προκύπτει το Διάγραμμα 8.

Διάγραμμα 8 Μεταβολή δεικτών απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού και της εστίασης τα έτη 2018,2019 και 2020 (ανά τρίμηνο) (ΕΛΣΤΑΤ, 2020).

Η εποχικότητα του τουρισμού στην χώρα είναι εμφανής στην συμπεριφορά των δεικτών στα έτη 2018, 2019, ωστόσο αυτό που είναι σαφές από το διάγραμμα είναι η σημαντικά αρνητική πορεία τους κατά την περίοδο που αναμενόταν σημαντική αύξηση των τιμών τους (εποχή υψηλής δραστηριότητας).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει την κατάσταση στον ελληνικό τουρισμό όπως διαμορφώθηκε από την επιβολή των μέτρων κατά της εξέλιξης της πανδημίας COVID-19 εστιάζοντας στον στρατηγικό σχεδιασμό. Για τον σκοπό αυτό η εργασία παρουσιάζει τόσο δευτερογενή έρευνα με βάση τα σχετικά επίσημα στοιχεία, όσο και πρωτογενή έρευνα στους επαγγελματίες του κλάδου στην Ελλάδα. Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται ο σχεδιασμός και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πρωτόγεννή έρευνα που διεξήχθη.

Η πρωτογενής έρευνα έχει σαν βασικό στόχο την απάντηση στο εξής βασικό ερευνητικό ερώτημα:

Πώς κρίνουν οι επαγγελματίες του τουρισμού την στρατηγική και τα μέτρα που εφαρμόστηκαν το καλοκαίρι του 2020 στα πλαίσια της επαναλειτουργίας του ελληνικού τουρισμού;

Παράλληλα μέσα από τα ερωτήματα του εργαλείου έρευνας διερευνώνται επιπλέον προεκτάσεις με την αξιολόγηση των μέτρων που ελήφθησαν όπως και τις επιπτώσεις αυτών που σε συνδυασμό με την ανάλυση των στοιχείων της δευτερογενούς έρευνας θα αποδώσει μια καθαρή εικόνα σχετικά με την λειτουργία του τουριστικού τομέα εν μέσω πανδημίας.

4.1 Εργαλείο έρευνας

Το εργαλείο της έρευνας δημιουργήθηκε εξ' αρχής για την έρευνα της εργασίας. Περιλαμβάνει 3 μέρη.

Το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αφορά στην συγκέντρωση των δημογραφικών στοιχείων του δείγματος με εννέα συνολικά ερωτήματα.

Το *δεύτερο μέρος* του ερωτηματολογίου εξετάζει τον αντίκτυπο των μέτρων της πανδημίας στον τομέα του τουρισμού περιλαμβάνοντας 7 ερωτήματα όπου οι συμμετέχοντες απαντούν είτε με χρήση πενταβάθμιας κλίμακας Likert είτε με ελεύθερη απάντηση (αριθμητική), είτε με επιλογή από διαθέσιμες απαντήσεις (κλειστού τύπου ερωτήματα).

Το *τρίτο μέρος* του ερωτηματολογίου αφορά στην αξιολόγηση των μέτρων που τέθηκαν σε εφαρμογή και περιλαμβάνει ένα σύνολο μέτρων που το δείγμα καλείται να βαθμολογήσει χρησιμοποιώντας πενταβάθμια κλίμακα Likert.

Μια έντυπη μορφή του ερωτηματολογίου παρουσιάζεται στο Παράρτημα Α.

4.2 Αναζήτηση και επιλογή δείγματος

Η ομάδα στόχος της έρευνας, όπως αναφέρθηκε ήδη αφορά σε επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο του τουρισμού είτε ως εργαζόμενοι είτε ως ιδιοκτήτες. Δεν υφίστανται κριτήρια εξαίρεσης για τους/τις συμμετέχοντες/χουσες στην έρευνα.

4.3 Συγκέντρωση δεδομένων

Για τις ανάγκες της έρευνας και την άμεση ολοκλήρωση της συλλογής δεδομένων το εργαλείο έρευνας δημιουργήθηκε ψηφιακά. Απεστάλη στους συμμετέχοντες/χουσες με ηλεκτρονικά μέσα (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, αποστολή σε ομάδες που αφορούν τον τουρισμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης). Χρησιμοποιήθηκε η πλατφόρμα Google Forms, χάριν της ευχρηστίας της τόσο για την ερευνήτρια στην δημιουργία & αποστολή του εργαλείου έρευνας και την συγκέντρωση των δεδομένων, όσο και για τους συμμετέχοντες.

4.4 Ηθική της έρευνας

Η Ηθική Δεοντολογία της έρευνας, εξασφαλίστηκε από την ανωνυμία των συμμετεχόντων στα ερωτηματολόγια που τους κοινοποιήθηκαν. Ακλουθώντας αυτή την μέθοδο δεν προέκυψαν ζητήματα δεοντολογίας στην χρήση των δεδομένων, και για αυτό τον λόγο δεν απαιτήθηκε η υπογραφή φόρμας συναίνεσης.

Σε κάθε συμμετέχοντα/ουσα επεξηγήθηκε ο σκοπός της έρευνας και ο τρόπος που θα χρησιμοποιηθούν τα δεδομένα που δίνονται με την συμμετοχή του/της και την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έλαβε χώρα απρόσκοπτα, χωρίς την παρουσία της υπογράφουσας πλησίον των συμμετεχόντων ώστε να μην υπάρχει καμία αίσθηση επηρεασμού.

Τυχόν απορίες στο ερωτηματολόγιο απαντήθηκαν κατά την αντίστοιχη υποβολή ερωτημάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από τους συμμετέχοντες.

4.5 Μέθοδοι στατιστικής ανάλυσης δεδομένων

Η ανάλυση των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα ερωτήματα του ερωτηματολογίου θα λάβουν χώρα με την χρήση του στατιστικού πακέτου Software Package for Statistical Analysis της εταιρείας IBM (SPSS v.23).

Ο έλεγχος συσχετίσεων στη περίπτωση των ποιοτικών μεταβλητών έλαβε χώρα με τον υπολογισμό της τιμής του συντελεστή του Spearman μεταξύ των κοινωνικό-δημογραφικών στοιχείων με τις απαντήσεις στα ερωτήματα της έρευνας.

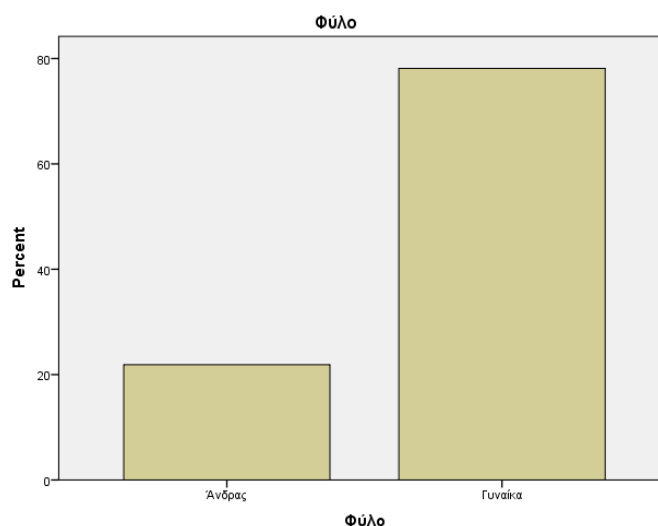
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Παρουσίαση δείγματος – δημογραφικά στοιχεία

Το συνολικό δείγμα αποτελείτο από 160 συμμετέχοντες/ουσες. Τα δημογραφικά στοιχεία του δείγματος παρουσιάζονται παρακάτω.

5.1.1 Φύλο

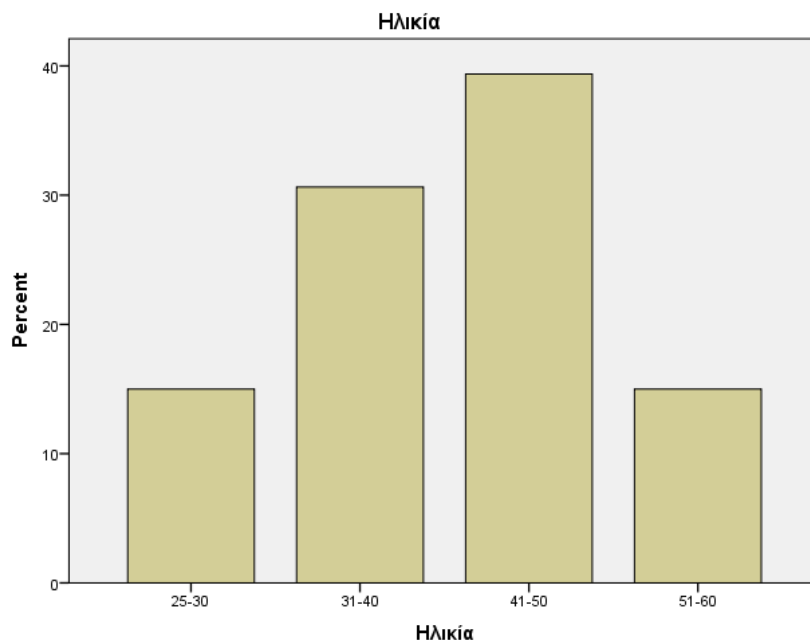
Σε σχέση με το φύλο το δείγμα αποτελείτο από 35 άνδρες (21,9% του συνόλου) και 125 γυναίκες (78,1% του συνόλου), όπως παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 9.

Διάγραμμα 9 Κατανομή δείγματος με βάση το φύλο

5.1.2 Ηλικία

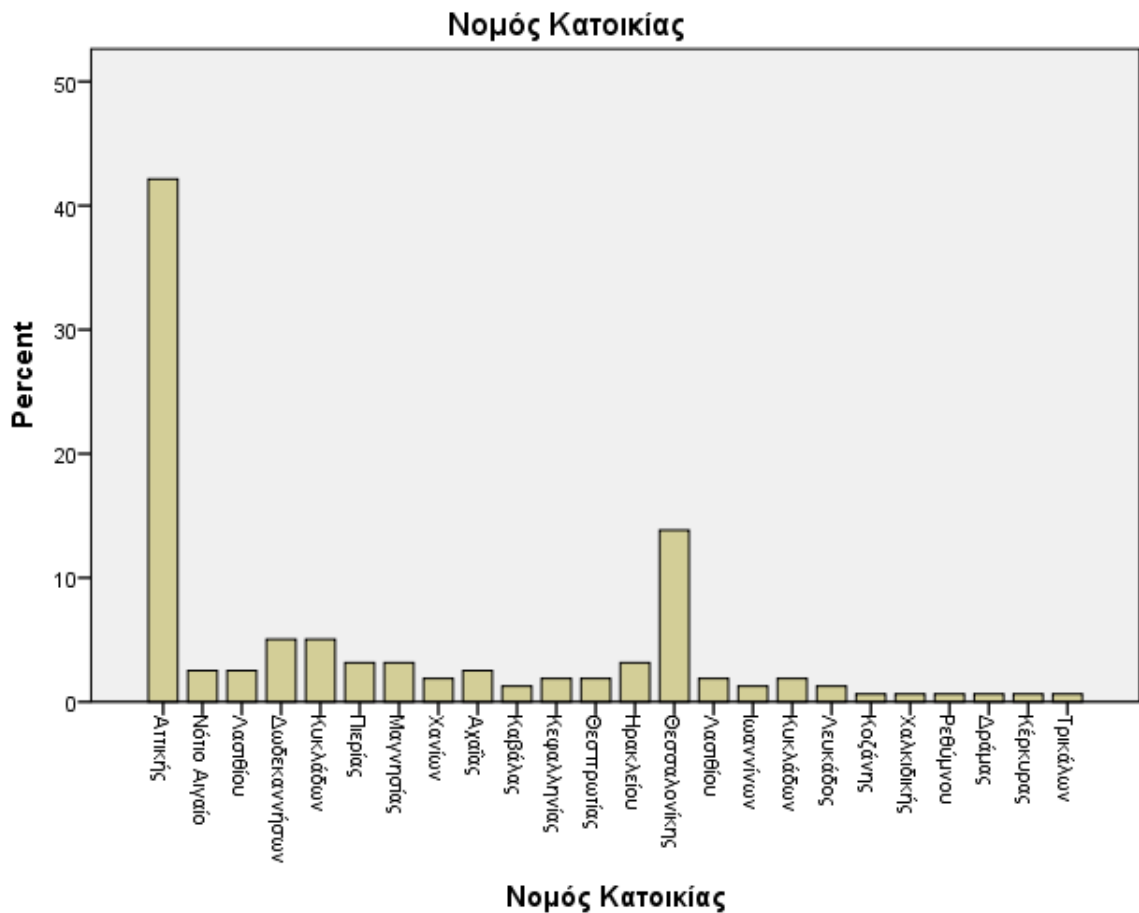
Η μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα στο δείγμα ήταν αυτή των 41-50 ετών (63 συμμετέχοντες/ουσες ή το 39,4% του δείγματος), με την αμέσως επόμενη να είναι αυτή των 31-40 ετών (49 συμμετέχοντες/ουσες ή το 30,6% του δείγματος). Οι ομάδες των 25-30 και άνω των 50 ετών συγκέντρωσαν και οι δύο από 24 συμμετέχοντες/ουσες (15% του συνόλου). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 10.

Διάγραμμα 10 Κατανομή δείγματος με βάση την ηλικιακή ομάδα

5.1.3 Νομός κατοικίας

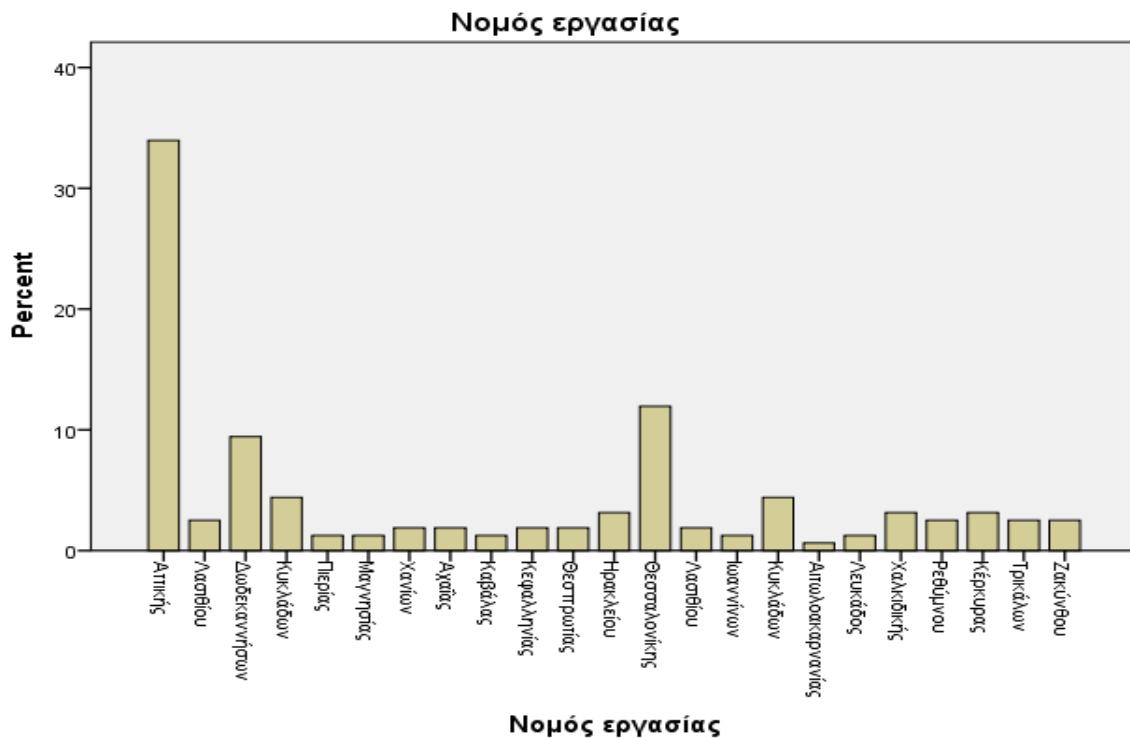
Το δείγμα δήλωσε ως νομό κατοικίας ένα σεβαστό αριθμό διαφορετικών νομών υποδεικνύοντας μια αρκετά μεγάλη κάλυψη της επικράτειας σε σχέση με την κατοικία. Οι δύο μεγαλύτερες ομάδες ήταν αυτές της Αττικής (67 συμμετέχοντες/ουσες ή το 41,9% του δείγματος), και της Θεσσαλονίκης (22 συμμετέχοντες/ουσες ή το 13,8% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 11.

Διάγραμμα 11 Κατανομή δείγματος με βάση το νομό κατοικίας

5.1.4 Νομός Εργασίας

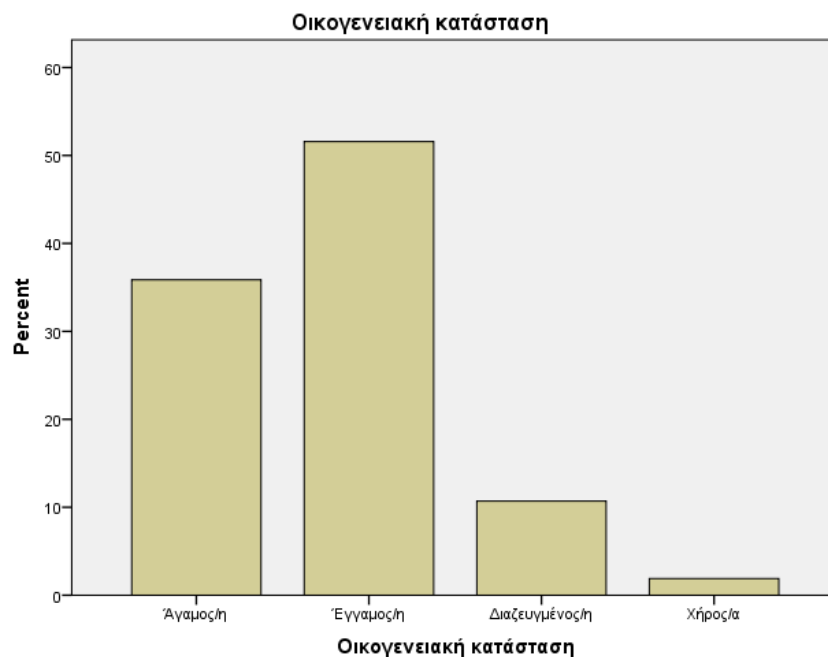
Το δείγμα δήλωσε ως νομό εργασίας ένα σεβαστό αριθμό διαφορετικών νομών υποδεικνύοντας μια αρκετά μεγάλη κάλυψη της επικράτειας σε σχέση με την κατοικία. Οι δύο μεγαλύτερες ομάδες ήταν αυτές της Αττικής (54 συμμετέχοντες/ουσες ή το 33,8% του δείγματος), και της Θεσσαλονίκης (19 συμμετέχοντες/ουσες ή το 11,9% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 12.

Διάγραμμα 12 Κατανομή δείγματος με βάση το νομό εργασίας

5.1.5 Οικογενειακή κατάσταση

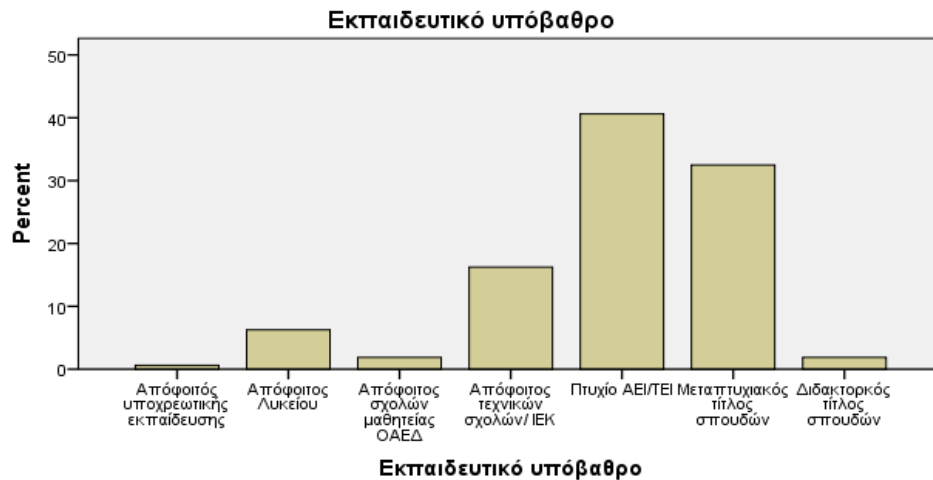
Σε σχέση με την οικογενειακή κατάσταση η πλειονότητα του δείγματος απάντησε έγγαμος/η (82 συμμετέχοντες/ουσες ή το 51,2% του δείγματος), με την δεύτερη πιο μεγάλη ομάδα να είναι οι δηλώνοντες άγαμοι/ες (57 συμμετέχοντες/ουσες ή το 35,6% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 13.

Διάγραμμα 13 Κατανομή δείγματος με βάση την οικογενειακή κατάσταση

5.1.6 Εκπαιδευτικό υπόβαθρο

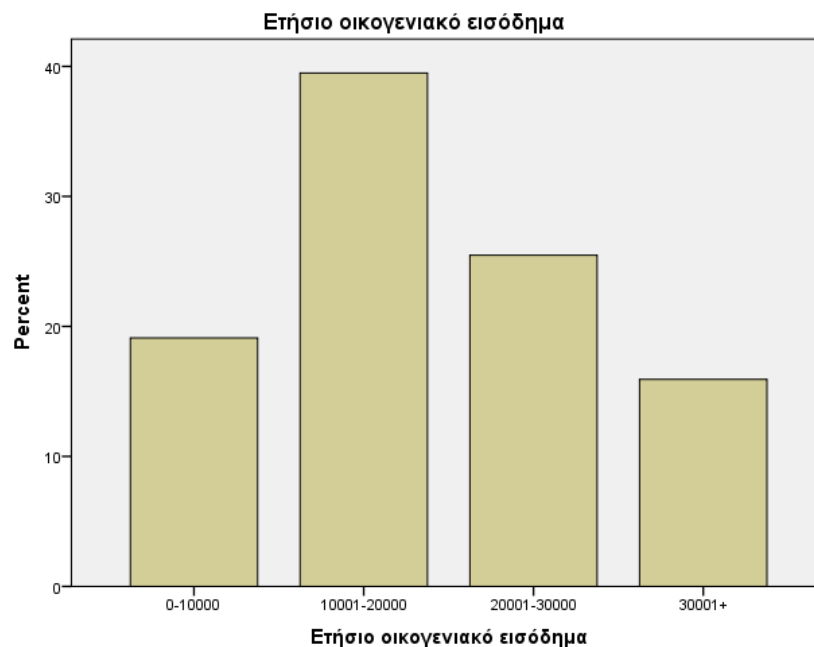
Σε σχέση με το εκπαιδευτικό υπόβαθρο η πλειονότητα του δείγματος δήλωσαν πτυχιούχοι ΑΕΙ/ΤΕΙ (65 συμμετέχοντες/ουσες ή το 40,6% του δείγματος), με την δεύτερη πιο μεγάλη ομάδα να είναι οι δηλώνοντες κάτοχοι μεταπτυχιακού (52 συμμετέχοντες/ουσες ή το 32,5% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 14.

Διάγραμμα 14 Κατανομή δείγματος με βάση το εκπαιδευτικό υπόβαθρο

5.1.7 Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

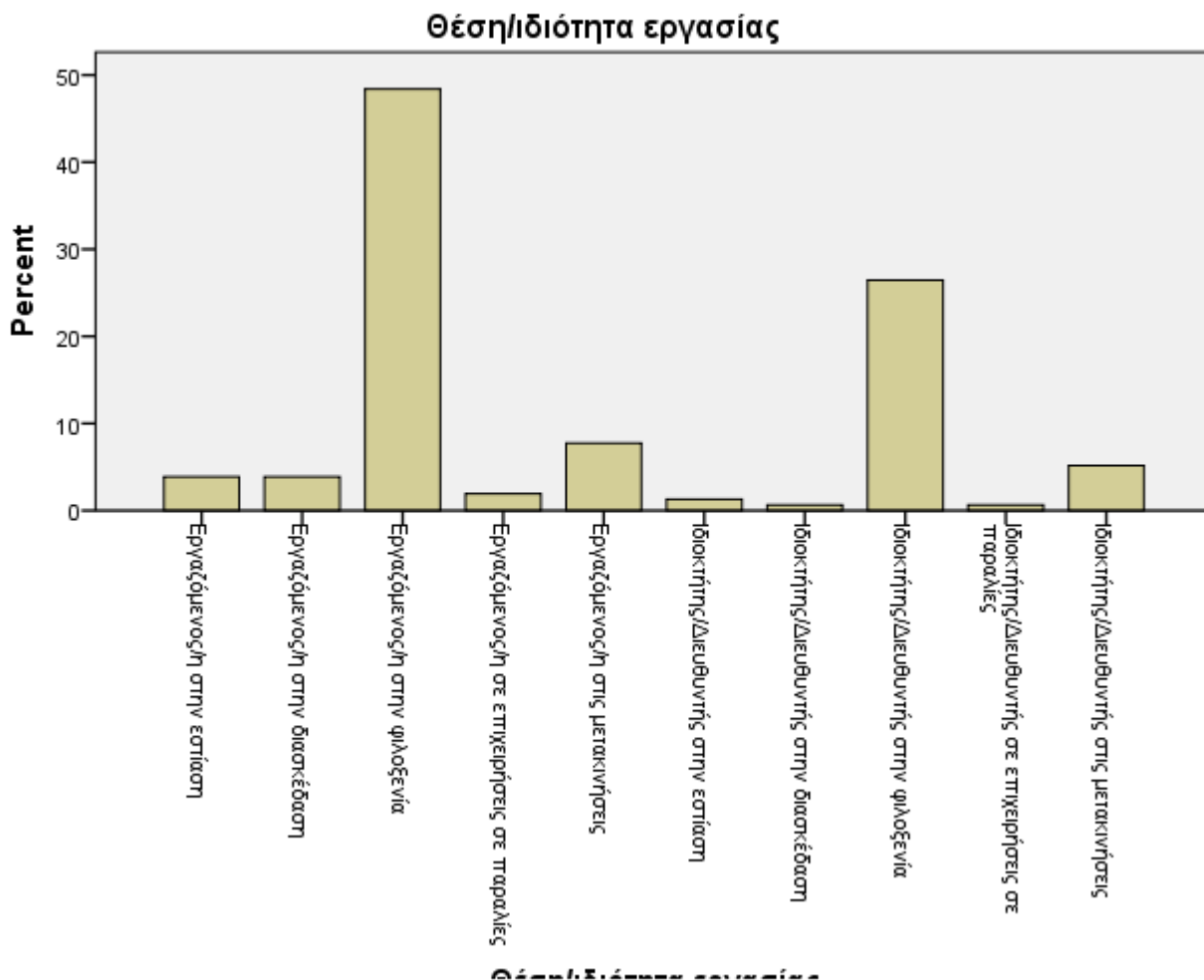
Σε σχέση με το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα η πλειονότητα του δείγματος δήλωσαν εισόδημα μεταξύ 10.001-20.000 ευρώ (62 συμμετέχοντες/ουσες ή το 38,8% του δείγματος), με την δεύτερη πιο μεγάλη ομάδα να είναι οι δηλώνοντες εισόδημα 20.001-30.000 ευρώ (25 συμμετέχοντες/ουσες ή το 32,5% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 15.

Διάγραμμα 15 Κατανομή δείγματος με βάση το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

5.1.8 Θέση/ιδιότητα εργασίας

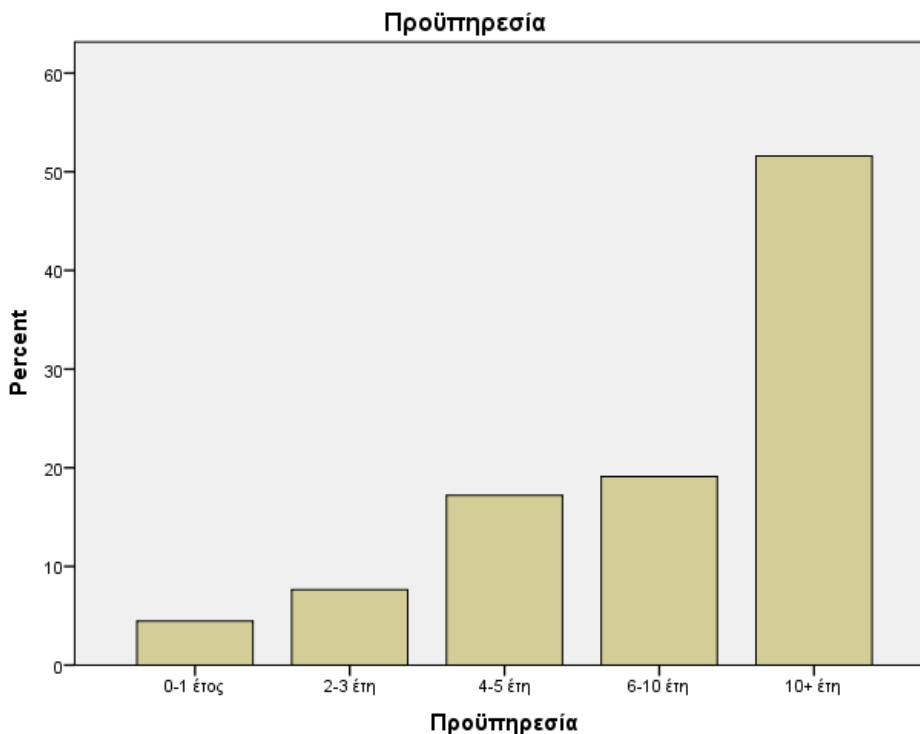
Σε σχέση με τη θέση/ιδιότητα εργασίας η πλειονότητα του δείγματος δήλωσαν εργαζόμενοι στην φιλοξενία (75 συμμετέχοντες/ουσες ή το 46,9% του δείγματος), με την δεύτερη πιο μεγάλη ομάδα να είναι οι δηλώνοντες ιδιοκτήτες στην φιλοξενία (41 συμμετέχοντες/ουσες ή το 25,6% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 16.

Διάγραμμα 16 Κατανομή δείγματος με βάση τη θέση/ιδιότητα εργασίας

5.1.9 Προϋπηρεσία

Σε σχέση με τη προϋπηρεσία η πλειονότητα του δείγματος δήλωσαν προϋπηρεσία άνω των 10 ετών (81 συμμετέχοντες/ουσες ή το 50,6% του δείγματος), με την δεύτερη πιο μεγάλη ομάδα να είναι οι δηλώνοντες προϋπηρεσία μεταξύ 6 και 10 ετών (30 συμμετέχοντες/ουσες ή το 18,8% του δείγματος). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 17.

Διάγραμμα 17 Κατανομή δείγματος με βάση τη προϋπηρεσία

5.2 Παραγοντική στατιστική ανάλυση δεδομένων

Στα επόμενα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων από τις απαντήσεις στο ερευνητικό μέρος του εργαλείου έρευνας.

5.2.1 Αντίκτυπος της πανδημίας και των συναφών μέτρων κατά αυτής στον τουρισμό

Στο πρώτο ερώτημα αυτού του μέρους του εργαλείου έρευνας, οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις επιδράσεις των μέτρων στην οικονομική δραστηριότητα της επιχείρησης που εργάζονται ή διατηρούν και την απασχόληση. Η αξιολόγηση έλαβε χώρα με την χρήση πενταβάθμιας κλίμακας Likert όπου το εύρος της κυμαινόταν από 1:Μηδενική έως και 5:Εξόχως σημαντική. Τα σχετικά αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 5 Αξιολόγηση επίδρασης μέτρων πανδημίας στην οικονομική λειτουργία και την απασχόληση στον τουρισμό

	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	M.O.	Τυπική Απόκλιση
Η επίδραση των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	159	1.00	5.00	4.5220	0.79183
Η μείωση του εισοδήματος λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	160	1.00	5.00	4.4562	.89616
Η μείωση του κύκλου εργασίας της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	159	1.00	5.00	4.6415	.73159
Η επίδραση των μέτρων εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό στον αριθμό των πελατών ήταν	157	1.00	5.00	4.0382	1.22937
Valid N (listwise)	157				

Από τα αποτελέσματα του Πίνακα 5 προκύπτει ότι εν γένει η επίδραση των μέτρων που εφαρμόστηκαν στον τουρισμό κατά το δείγμα, είχαν ιδιαίτερα σημαντική επίδραση (μ.ο. 4,5, τ.α. 0,79). Η ιδιαίτερα χαμηλή τιμή της τυπικής απόκλισης σηματοδοτεί μια σημαντική εν γένει συμφωνία του δείγματος παρόλο που όπως φαίνεται από τον πίνακα υπήρξαν και απαντήσεις που θώρησαν την επίδραση των μέτρων ως μηδενική.

Παράλληλα, και σε πλήρη συμφωνία με τα αποτελέσματα της δευτερογενούς έρευνας στο κεφάλαιο 3, η επίδραση των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος των συμμετεχόντων ήταν επίσης ιδιαίτερα σημαντική (μ.ο. 4,46 τ.α. 0,896). Η ιδιαίτερα μικρή τιμή της τυπικής απόκλισης και σε αυτή τη περίπτωση σηματοδοτεί σημαντική συμφωνία του δείγματος σε σχέση με τον μέσο όρο που υπολογίσθηκε.

Σε σχέση με την μείωση του κύκλου εργασιών, παρατηρείται επίσης σημαντική συμφωνία με τα αποτελέσματα της ανάλυσης της δευτερογενούς έρευνας που παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 3 της εργασίας (μ.ο. 4,64 τ.α. 0,731). Η ιδιαίτερα μικρή τιμή της τυπικής

απόκλισης και σε αυτή τη περίπτωση σηματοδοτεί σημαντική συμφωνία του δείγματος σε σχέση με τον μέσο όρο που υπολογίσθηκε.

Τέλος, όπως ήταν αναμενόμενο, η αξιολόγηση της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στον αριθμό των τουριστών επίσης βρίσκεται να είναι ιδιαίτερα σημαντική για το δείγμα (μ.ο. 4,03 τ.α. 1,229). Η τιμή της τυπικής απόκλισης σε αυτή τη περίπτωση σηματοδοτεί μια κατά τι, μεγαλύτερη διασπορά των απαντήσεων του δείγματος σε σχέση με τον μέσο όρο που υπολογίσθηκε.

Εξετάζοντας περαιτέρω την επίδραση των μέτρων, ζητήθηκε από το δείγμα να εκτιμήσουν ποσοστιαία τις αντίστοιχες μειώσεις στις ανωτέρω τέσσερις κατηγορίες. Τα σχετικά αποτελέσματα παρουσιάζονται στους Πίνακες 6-9.

Πίνακας 6 Ποσοστιαία μείωση του κύκλου εργασιών

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ποσοστό μείωσης του κύκλου των εργασιών της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν	160	.01	2.00	.7703	.24613
Valid N (listwise)	160				

Πίνακας 7 Ποσοστιαία μείωση εσόδων επιχείρησης

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ποσοστό μείωσης των εσόδων της επιχείρησης που διατηρώ/ εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν	160	.00	1.00	.7782	.21155
Valid N (listwise)	160				

Πίνακας 8 Ποσοστιαία μείωση μισθών

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ποσοστό μείωσης των μισθών της επιχείρησης που διατηρώ/ εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν	160	.00	1.00	.5124	.40825
Valid N (listwise)	160				

Πίνακας 9 Ποσοστιαία μείωση προσωπικού

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ποσοστό μείωσης προσωπικού (απόλυση ή σε αναστολή) της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν	160	.00	1.00	.6124	.38241
Valid N (listwise)	160				

Η ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος παρουσιάζει μια αρκετά δυσμενή εικόνα σχετικά με την δραστηριότητα και τη λειτουργία του τομέα του τουρισμού, σε πλήρη συμφωνία με τα αντίστοιχα αποτελέσματα που προέκυψαν από τα επίσημα δεδομένα κατά την δευτερογενή έρευνα που παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο 3. Συνοπτικά προκύπτουν τα κάτωθι συμπεράσματα:

- Η μείωση του κύκλου εργασιών κατά μέσο όρο κυμάνθηκε (όπως αναφέρεται από το δείγμα) στο επίπεδο του 77%. Παράλληλα η ιδιαίτερα μικρή τιμή στην τ.α. του δείγματος (0.246) σηματοδοτεί και σημαντική συμφωνία μεταξύ του δείγματος ως προς αυτό. Γεγονός που καθιστά σαφή την αρνητική επίδραση των μέτρων στην τουριστική δραστηριότητα.
- Η μείωση των εσόδων κατά μέσο όρο κυμάνθηκε (όπως αναφέρεται από το δείγμα) στο επίπεδο του 77.9%. Παράλληλα η ιδιαίτερα μικρή τιμή στην τ.α. του δείγματος (0.212) σηματοδοτεί και σημαντική συμφωνία μεταξύ του δείγματος ως προς αυτό, γεγονός που καθιστά σαφή την αρνητική επίδραση των μέτρων στην τουριστική δραστηριότητα.

- Η μείωση των μισθών κατά μέσο όρο κυμάνθηκε (όπως αναφέρεται από το δείγμα) στο επίπεδο του 51%. Παράλληλα η τιμή στην τ.α. του δείγματος (0.408) σηματοδοτεί και ένα αρκετά μεγαλύτερο εύρος απαντήσεων σε απόσταση από το μέσο όρο του δείγματος. Το πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι αφενός υπήρξε σαφής μείωση μισθών στον τομέα ωστόσο, το επίπεδο αυτής διατηρήθηκε περίπου στο μισό του μέσου μισθού, είτε λόγω των μέτρων στήριξης επαγγελματιών και εργαζομένων σε αναστολή, είτε από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες που προσπάθησαν να διατηρήσουν σε κάποιο βαθμό την μισθοδοσία των εργαζομένων τους.
- Το ποσοστό μείωσης του προσωπικού (είτε μέσω απόλυσης ή τοποθέτησης σε αναστολή) κυμάνθηκε (όπως αναφέρεται από το δείγμα) στο επίπεδο του 61%. Παράλληλα η τιμή στην τ.α. του δείγματος (0.382) σηματοδοτεί και ένα αρκετά μεγαλύτερο εύρος απαντήσεων σε απόσταση από το μέσο όρο του δείγματος. Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι υπήρξε σαφής μείωση στην απασχόληση στον τομέα παρά τα σχετικά μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων.

Τέλος, το δείγμα ερωτήθηκε κατά πόσον:

α. Είχε εν τέλει εργασία το καλοκαίρι του 2020 και

β. Χρειάστηκε να μετακινηθεί εκτός νομού κατοικίας για να βρει εργασία στον τουρισμό.

Στην πρώτη περίπτωση η πλειοψηφία του δείγματος απάντησε θετικά (88 συμμετέχοντες/ουσες ή το 55% του συνόλου) ενώ το υπόλοιπο 45% αρνητικά (72 συμμετέχοντες/ουσες). Στην δεύτερη περίπτωση η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων απάντησε αρνητικά (128 άτομα ή 80% του συνόλου) σε σχέση με αυτούς που απάντησαν θετικά, ότι δηλαδή μετακινήθηκαν για να βρουν εργασία που αποτελούσαν το 20% του συνόλου (32 άτομα). Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει συνάδει με τα αντίστοιχα που αναφέρθηκαν παραπάνω, της σημαντικής μείωσης στην εργασία αλλά και της σημαντικής ανασφάλειας για την μετακίνηση προς εργασία που πλέον δεν θεωρήθηκε προφανώς ως ασφαλής. Υπό κανονικές συνθήκες η μετακίνηση εργαζομένων στο χώρο προς άλλες περιοχές ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες είναι σημαντική όπως προκύπτει

και από τα σχετικά δεδομένα (ΕΛΣΤΑΤ, 2020). Η μείωση αυτής της πρόθεσης σηματοδοτεί την αδυναμία εύρεσης εργασίας εν τω συνόλω, στο τομέα.

5.2.2 Αξιολόγηση των μέτρων κατά της πανδημίας

Στο πρώτο ερώτημα αυτού του μέρους του εργαλείου έρευνας, οι συμμετέχοντες/ουσες κλήθηκαν να αξιολογήσουν 11 μέτρα που τέθηκαν σε ισχύ για την λειτουργία του τουρισμού ως προς την θετικότητα τους. Η αξιολόγηση έλαβε χώρα με την χρήση πενταβάθμιας κλίμακας Likert όπου το εύρος της κυμαινόταν από 1: Μηδενική έως και 5:Μέγιστη. Τα σχετικά αποτελέσματα παρουσιάζονται στον Πίνακα 10.

Πίνακας 10 Αξιολόγηση μέτρων που τέθηκαν σε ισχύ για την λειτουργία του τουρισμού

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Άνοιγμα τουρισμού χωρίς την απαίτηση για προσκόμιση αποτελεσμάτων τεστ το τελευταίο 48ωρο	160	1.00	5.00	2.8625	1.37584
Διενέργεια δειγματοληπτικών ελέγχων σε εισόδους χώρας	160	1.00	5.00	3.4313	1.43900
Ορισμός ξενοδοχείων/δομών καραντίνας	160	1.00	5.00	3.3250	1.26665
Ωράρια λειτουργίας	160	1.00	5.00	2.0500	1.22243
Ορισμός απαιτήσεων χωροταξίας καταστημάτων	160	1.00	5.00	2.4312	1.27196
Χρήση масκών και προστατευτικών μέτρων από προσωπικό	160	1.00	5.00	3.9688	1.17319
Αύξηση χωρητικότητας σε πλοία. αεροπλάνα	159	1.00	5.00	3.2013	1.43545
Οικονομικά μέτρα στήριξης επιχειρήσεων	160	1.00	5.00	2.3125	1.40613
Οικονομικά μέτρα στήριξης επαγγελματιών τουρισμού	160	1.00	5.00	2.2375	1.39851
Πρόγραμμα αναστολής εργασίας στο τουρισμό	160	1.00	5.00	2.3062	1.50887
Μείωση χωρητικότητας πελατών	159	1.00	5.00	2.0440	1.31854
Valid N (listwise)	158				

Η αξιολόγηση των αναφερόμενων μέτρων από το δείγμα ήταν εν γένει αρνητική ή στην καλύτερη περίπτωση ουδέτερη πλην του μέτρου της χρήσης προστατευτικών μέτρων από το προσωπικό. Πιο συγκεκριμένα:

- Σε σχέση με το άνοιγμα του τουρισμού χωρίς την υποχρέωση της προσκόμισης αρνητικού μοριακού τεστ το τελευταίο 48ωρο, παρόλο που θεωρήθηκε αρχικά ότι θα βοηθήσει στην κινητικότητα των τουριστών εν γένει αξιολογείται αρνητικά (μ.ο. 2,87, τ.α. 1,376). Είναι σαφές ότι παρά την θεωρούμενη θετική επίδραση που το μέτρο θα είχε, οι επαγγελματίες του χώρου το βαθμολογούν ως αρνητικό, σηματοδοτώντας ότι θα προτιμούσαν την μειωμένη κινητικότητα των τουριστών, αλλά με περισσότερες εξασφαλίσεις για την ασφάλεια απέναντι στην διάδοση του ιού.
- Σε σχέση με την διενέργεια δειγματοληπτικών ελέγχων στα σύνορα της χώρας, το μέτρο αξιολογείται ουδέτερο με ελάχιστη θετική τάση (μ.ο. 3,43, τ.α. 1,439). Σε σύνδεση με το προηγούμενο, είναι σαφές ότι το μέτρο κάλυψε ελάχιστα τις απαιτήσεις των επαγγελματιών του κλάδου σε σχέση με την ασφάλεια.
- Σε σχέση με τον ορισμό ξενοδοχείων καραντίνας, το δείγμα βαθμολογεί το μέτρο ουσιαστικά ως ουδέτερο (κ.ο. 3,32, τ.α.1,267).
- Σε σχέση με τη θέσπιση των ωραρίων λειτουργίας το δείγμα βαθμολογεί το μέτρο αρνητικά δίνοντας του ελάχιστη θετικότητα (μ.ο. 2,05, τ.α. 1,222).
- Σε σχέση με το μέτρο του ορισμού συγκεκριμένης χωροταξίας των καταστημάτων (θέσεις και αποστάσεις τραπεζιών και καθισμάτων) το δείγμα επίσης αξιολογεί αρνητικά το μέτρο (μ.ο. 2,43, τ.α. 1,272).
- Σε σχέση με το μέτρο της αύξησης της απαίτησης χρήσης масκών και μέτρων προφύλαξης από το προσωπικό, το δείγμα βαθμολογεί αυτό το μέτρο (ίσως το μόνο) ως αρκετά θετικό (μ.ο. 3,969, τ.α. 1,173).
- Σε σχέση με την αύξηση της χωρητικότητας σε πλοία και αεροπλάνα, το δείγμα θεωρεί ότι το μέτρο είχε ουδέτερη επίδραση (μ.ο. 3,201, τ.α. 1,435), σηματοδοτώντας ότι

ούτως ή αλλιώς η κινητικότητα ήταν μειωμένη και το μέτρο δεν επέφερε σημαντικές διαφορές στην κίνηση.

- Σε σχέση με τα οικονομικά μέτρα στήριξης επιχειρήσεων και εργαζομένων είναι σαφές ότι βαθμολογούνται ως ανεπαρκή (μ.ο. 2,313, τ.α. 1,406 & μ.ο. 2,238, τ.α. 1,399 αντίστοιχα). Το εύρημα αυτό συνάδει και με τα ποσοστά μείωσης της δραστηριότητας και των μισθών που παρουσιάστηκαν παραπάνω.
- Σε σχέση με το πρόγραμμα αναστολής εργασίας στο χώρο του τουρισμού επίσης βαθμολογείται αρνητικά από το δείγμα (μ.ο. 2,306, τ.α. 1,509).
- Τέλος σε σχέση με την μείωση της χωρητικότητας (από άποψη πελατών) το δείγμα επίσης εμφανίζει μια αρκετά αρνητική βαθμολογία (μ.ο. 2,044, τ.α. 1,319).

5.3 Επαγωγική στατιστική ανάλυση δεδομένων

5.3.1 Έλεγχος συσχετίσεων

Ο έλεγχος συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών του εργαλείου έρευνας απέδωσε τα κάτωθι:

- Διαπιστώθηκε μια ασθενής θετική συσχέτιση μεταξύ της ηλικιακής ομάδας και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.26$, $p=0.001<0.05$). Αυτό σηματοδοτεί ότι η αναφερόμενη αύξηση της επίδρασης ακολουθούσε την αντίστοιχη αύξηση στην ηλικιακή ομάδα, και κατά συνέπεια οι έχοντες μεγαλύτερη ηλικία δήλωσαν και μεγαλύτερες απώλειες. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι οι νεότεροι εργαζόμενοι στο χώρο εργάζονται με χαμηλότερους μισθούς και συνεπώς η μείωση δεν ήταν τόσο αισθητή στην περίπτωση αυτή.
- Διαπιστώθηκε μια ασθενής θετική συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού υποβάθρου και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.16$, $p=0.043<0.05$). Αυτό σηματοδοτεί ότι η αναφερόμενη

αύξηση της επίδρασης ακολουθούσε την αντίστοιχη του εκπαιδευτικού επιπέδου, και κατά συνέπεια οι έχοντες «υψηλότερης τάξης τίτλους» δήλωσαν και μεγαλύτερες απώλειες. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι οι κατέχοντες βασικούς τίτλους εκπαίδευσής στο χώρο εργάζονται με χαμηλότερους μισθούς και συνεπώς η μείωση δεν ήταν τόσο αισθητή στην περίπτωση αυτή.

- Διαπιστώθηκε μια ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της μείωσης του κύκλου εργασίας από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.489$, $p=0.000<0.05$). Αυτό ήταν αναμενόμενο καθώς όσο μεγαλύτερη η μείωση στους κύκλους εργασίας, τόσο περισσότερο θα πρέπει μια επιχείρηση να μειώσει το εργασιακό κόστος (μείωση μισθών).
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ της μείωσης του αριθμού των πελατών από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.249$, $p=0.002<0.05$). Αυτό ήταν αναμενόμενο καθώς όσο μεγαλύτερη η μείωση των πελατών, τόσο περισσότερο θα πρέπει μια επιχείρηση να μειώσει το εργασιακό κόστος (μείωση μισθών).
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού μείωσης του κύκλου εργασιών από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.171$, $p=0.030<0.05$). Αυτό ήταν αναμενόμενο καθώς όσο μεγαλύτερη η μείωση του κύκλου εργασιών, τόσο περισσότερο θα πρέπει μια επιχείρηση να μειώσει το εργασιακό κόστος (μείωση μισθών).
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού μείωσης των μισθών από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας, στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.216$, $p=0.006<0.05$).
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ του ποσοστού μείωσης του προσωπικού από την εφαρμογή των μέτρων, και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho=0.399$, $p=0.000<0.05$).

- Διαπιστώθηκε μια αρνητική συσχέτιση μεταξύ της ανάγκης μετακίνησης για εξεύρεση εργασίας από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho = -0,194$, $p = 0.014 < 0.05$). Αυτό σηματοδοτεί ότι οι αναφέροντες σημαντικότερη μείωση στο μισθό τους, μετακινήθηκαν κατά πλειοψηφία για την εξεύρεση εργασίας.
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ της προϋπηρεσίας και του αναφερόμενου ποσοστού μείωσης των εσόδων από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας, στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho = 0.166$, $p = 0.038 < 0.05$).
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης και του αναφερόμενου ποσοστού μείωσης του προσωπικού από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho = 0.232$, $p = 0.003 < 0.05$). Αυτό συνεπάγεται ότι οι μη δηλώνοντες άγαμοι/ες αναφέρουν γενικότερα μεγαλύτερα ποσοστά μείωσης προσωπικού.
- Διαπιστώθηκε μια θετική συσχέτιση μεταξύ του εκπαιδευτικού επιπέδου και του αναφερόμενου ποσοστού μείωσης του προσωπικού από την εφαρμογή των μέτρων και της βαθμολογίας της επίδρασης των μέτρων κατά της πανδημίας, στην μείωση του εισοδήματος (Spearman's $\rho = 0.260$, $p = 0.001 < 0.05$). Αυτό συνεπάγεται ότι οι έχοντες υψηλότερο τίτλο σπουδών αναφέρουν και υψηλότερα ποσοστά μείωσης του προσωπικού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΣΩΝ ΔΥΣΧΕΡΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΠΟΥ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

6.1 Αξιολόγηση του παρόντος σχεδιασμού και των μέτρων που επιβλήθηκαν

Εν γένει, με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων τόσο της πρωτογενούς όσο και της δευτερογενούς έρευνας μπορεί να προκύψει το συμπέρασμα ότι η συνολική τους αποτύπωση είχε μάλλον αρνητική επίδραση στην λειτουργία και τον κύκλο εργασιών του κλάδου, όπως και στην απασχόληση εντός αυτού. Αυτό είναι εμφανές τόσο από τις τιμές των δεικτών στα επίσημα στοιχεία, όσο και από τα αποτελέσματα της ανάλυσης της πρωτογενούς έρευνας.

Κατά συνέπεια είναι σαφές ότι ο σχεδιασμός για το άνοιγμα και την λειτουργία του τουρισμού το καλοκαίρι του 2020 παρουσίασε αρρυθμίες και εν τέλει δεν είχε τα απαραίτητα αποτελέσματα. Πέραν αυτού, και με βάση τα νεότερα στοιχεία η όλη διαμόρφωση της λειτουργίας του τουρισμού (απουσία εντατικών ελέγχων στα σύνορα, απαίτηση αρνητικού μοριακού τεστ για είσοδο στην χώρα), ενδεχόμενα να οδήγησε και σε σημαντική αύξηση των κρουσμάτων στον πληθυσμό οδηγώντας στην εγχώρια αναζωπύρωση της πανδημίας και την εκ νέου λήψη μέτρων αποστασιοποίησης στην χώρα.

Παράλληλα, πέραν της σημαντικής μείωσης των εσόδων (και συνεπώς μιας σημαντικής μερίδας του ΑΕΠ της χώρας) από την υπολειτουργία του κλάδου, υπήρξε σημαντική απώλεια θέσεων εργασίας. Με παράλληλη πτώση και σε άλλους οικονομικούς δείκτες στην χώρα, όπως η απώλεια εισοδήματος (και για το κράτος συνεπώς απώλεια φόρων και εισφορών). Εν τω μεταξύ, η στήριξη των εργαζομένων του τουρισμού (που είναι κατά βάση εποχιακοί εργαζόμενοι, και συνεπώς στηρίζονται στην είσπραξη σημαντικού μέρους του εισοδήματος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες) ήταν ανεπαρκής -όπως αποτυπώνεται στην πρωτόγεννη έρευνα- οδηγώντας αφενός σε αύξηση των δικαιούχων για επιδόματα

ανεργίας στο μέλλον μέχρι να σταθεροποιηθεί η κατάσταση και αφετέρου σημαντική μερίδα του πληθυσμού σε οικονομική κρίση, χειρότερη ίσως από αυτή της οικονομίας κατά τα έτη 2010-2018.

Τέλος, έλαβαν χώρα δύο επίσης σημαντικά αρνητικές επιπτώσεις από τον υπάρχοντα σχεδιασμό. Η βασικότερη είναι η απώλεια του εσωτερικού τουρισμού, καθώς σημαντικές μάζες Ελλήνων τουριστών που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν τον τομέα με πελάτες δεν μπόρεσαν να μετακινηθούν για διάφορους λόγους, όπως:

- Φόβος για την πιθανή μετάδοση του ιού από ξένους τουρίστες λόγω μη επαρκών ελέγχων
- Απώλεια εισοδήματος από την εργασία λόγω των μέτρων του τουρισμού
- Αδυναμία μετακίνησης λόγω εσωτερικής απαγόρευσης μετακινήσεων.

Επιπλέον και εξίσου σημαντικό, είναι η απώλεια της θετικής θέσης που κατείχε η Ελλάδα σε σχέση με την ασφάλεια όσον αφορά στην πανδημία, προς το εξωτερικό. Σημειώνεται ότι σημαντικός αριθμός τουριστών από το εξωτερικό βρέθηκε θετικός κατά την επιστροφή από τις διακοπές στην Ελλάδα, γεγονός που τραυμάτισε έντονα την θετική εικόνα που είχε η χώρα κατά την λήξη της περιόδου του πρώτου κύματος της πανδημίας.

6.2 Πρόταση στρατηγικού σχεδιασμού για την λειτουργία του τουρισμού στην Ελλάδα στις επόμενες περιόδους

Θα πρέπει να σημειωθεί πριν παρουσιαστεί η πρόταση του στρατηγικού σχεδιασμού για την λειτουργία του τουρισμού στην Ελλάδα στις ερχόμενες περιόδους, ότι η κατάσταση της πανδημίας έχει αλλάξει σε σχέση με τα δεδομένα του καλοκαιριού του 2020.

Έχουν εκκινήσει οι εμβολιασμοί σχεδόν παντού στο κόσμο, γεγονός που αποτελεί σημάδι ελπίδας σε σχέση με την εξέλιξη της πανδημίας. Σύμφωνα με τις ανακοινώσεις των ειδικών και των εταιριών παραγωγής των εμβολίων σημαντικά μέρη του πληθυσμού παγκοσμίως αναμένεται να λάβουν το εμβόλιο ώστε να υπάρχει ένας αρκετός βαθμός ασφάλειας. Ωστόσο, η μεταδοτικότητα του ιού, καθώς και οι πιθανές μεταλλάξεις απαιτούν εγρήγορση

και επαγρύπνηση, καθώς δεν έχει εξασφαλιστεί ακόμα ότι **(α)** τα παρεχόμενα εμβόλια έχουν αποτελεσματικότητα στο διηνεκές ή σε σεβαστό χρονικό διάστημα και **(β)** τα παρεχόμενα εμβόλια χωρίς αμφιβολία αντιμετωπίζουν και τις ενδεχόμενες μεταλλάξεις του ιού. Συνεπώς μπορεί να θεωρηθεί ότι στο εγγύς μέλλον θα υπάρξει μεγαλύτερο αίσθημα ασφάλειας αλλά όχι τέτοιο που να επιτρέπει το απρόσκοπτο άνοιγμα και λειτουργία του τουρισμού. Κατά συνέπεια είναι απαραίτητος ο στρατηγικός σχεδιασμός ως προς αυτό.

Σε σχέση με τα παραπάνω, το πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού για τις επόμενες περιόδους λειτουργίας του τομέα συνίσταται στα κάτωθι:

1. Στροφή στον εσωτερικό τουρισμό.

Όπως αναφέρθηκε ένα από τα βασικά στοιχεία που δεν προβλέφθηκε στην προηγούμενη περίοδο ήταν να δοθεί βάρος στον εσωτερικό τουρισμό. Είναι σαφές ότι οι λόγοι ως προς αυτό ήταν κυρίως οικονομικοί, δεδομένου ότι οι τουρίστες εκ του εξωτερικού είναι αφενός περισσότεροι και επιτρέπουν μεγαλύτερα έσοδα. Ωστόσο, αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την παράβλεψη του εσωτερικού τουρισμού όπου οι «πελάτες» ήταν μέλη μιας κοινωνίας που είχε χαρακτηριστικά ασφαλή δεδομένα σε σχέση με την μετάδοση του ιού σε αυτή. Δεδομένου ότι είναι κατανοητό πως το επιδημιολογικό φορτίο και η κατάσταση του πληθυσμού είναι πιο εύκολο να ελεγχθεί στο εσωτερικό, θα είναι προτιμότερο στο επόμενο άνοιγμα του κλάδου το βάρος να τοποθετηθεί στην κινητικότητα των Ελλήνων τουριστών, όπου τα σχετικά δεδομένα είναι σαφή, γνωστά και επιτρέπουν συνεχή παρακολούθηση και ανάλογη λήψη δράσεων και μέτρων.

Περαιτέρω, δεδομένου αυτού του θετικού στοιχείου, θα μπορεί να αποφευχθεί σε κάποιο βαθμό (και ανάλογα με την παρακολούθηση και αντιμετώπιση της πανδημίας ενδεχομένως και εξ' ολοκλήρου) της χρήσης μέτρων όπως περιορισμού κυκλοφορίας, μείωση χωρητικότητας σε μεταφορικά μέσα, μείωση πελατών ανά κατάστημα ή μονάδα φιλοξενίας κ.α.

Παρόλο που ο αριθμός των Ελλήνων τουριστών είναι συγκριτικά αρκετά μικρότερος από τους εκ του εξωτερικού προερχόμενους, θα μπορούσε να αποτελέσει την βάση για την εκ νέου λειτουργία του τουρισμού και να στηρίξει τον τομέα σε σημαντικό βαθμό.

2. Στήριξη των επιχειρήσεων - εργαζομένων

Η στήριξη των επιχειρήσεων και των εργαζομένων στον τομέα ασφαλώς έχει περιορισμούς καθώς δημοσιονομικά είναι δεδομένα τα όρια στα οποία μπορεί να φτάσει. Ωστόσο, έξυπνες κινήσεις μπορούν να βελτιώσουν την κινητικότητα και την λειτουργία του χώρου. Τα προτεινόμενα μέτρα είναι τα ακόλουθα:

- Οριζόντια μείωση του ΦΠΑ σε είδη και υπηρεσίες που συνάδουν με την λειτουργία του τουρισμού. Δεδομένου ότι δεν αναμένεται η κίνηση στο χώρο να έχει τα επίπεδα των παρελθόντων ετών, τα αναμενόμενα κρατικά έσοδα είναι αναμενόμενο ότι επίσης θα είναι μειωμένα. Ωστόσο, η διατήρηση του ΦΠΑ σε υψηλά επίπεδα αφαιρεί από τις επιχειρήσεις που θα έχουν ούτως ή αλλιώς μειωμένα έσοδα σημαντικό μέρος των κερδών που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για να στηρίξει τόσο την εργασία όσο και άλλους τομείς μέσω της αγοράς αγαθών και υπηρεσιών.
- Αξιοποίηση προγραμμάτων ΕΣΠΑ από το παρόν πλαίσιο για την μερική χρηματοδότηση της εργασίας, με στόχο την αύξηση των εργαζομένων στο τομέα και μερική κάλυψη μισθολογικού και ασφαλιστικού κόστους. Δεδομένου ότι το ΕΣΠΑ περιλαμβάνει αντίστοιχες δράσεις, και τα σχετικά κονδύλια υπάρχουν θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για την κάλυψη μέρους του κόστους εργασίας (ιδιαίτερα των ασφαλιστικών εισφορών) βοηθώντας στην διατήρηση του εργατικού δυναμικού και στην μείωση της ανεργίας των εργαζομένων του τουρισμού.

3. Εξωτερικός τουρισμός

Είναι σαφές ότι δεν μπορεί να αμεληθεί η δυναμική του εξωτερικού τουρισμού στην παραγωγή εσόδων στον τομέα, και συνεπώς θα πρέπει να δοθεί ειδική μνεία ως προς αυτό. Ωστόσο, το άνοιγμα του ελληνικού τουρισμού σε ξένους επισκέπτες θα πρέπει να γίνει λελογισμένα και κάτω από δεδομένες προϋποθέσεις. Ως προς αυτό το τομέα προτείνονται τα κάτωθι:

- Η είσοδος ξένων τουριστών θα επιτρέπεται από χώρες όπου το επιδημιολογικό φορτίο είναι χαμηλό ή ελέγχεται και παράλληλα θα έχει ολοκληρωθεί σημαντικό μέρος του

εμβολιασμού των κατοίκων σε αυτές. Για την είσοδο θα πρέπει να επιδεικνύεται είτε πιστοποιητικό εμβολιασμού είτε αρνητικό μοριακό τεστ τουλάχιστον 72 ωρών πριν από την στιγμή εισόδου. Επιπλέον, σε όλους τους εισερχόμενους στην χώρα θα διενεργείται ταχύ τεστ (rapid test) την στιγμή της εισόδου, και έτερο μετά από 4 ημέρες από την στιγμή εισόδου. Μια παρόμοια τακτική έχει εφαρμοστεί από χώρες στην Ασία (Βιετνάμ, Σιγκαπούρη, Μαλαισία) και έχει σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Παράλληλα θα πρέπει να υπογράφεται δήλωση αποδοχής (cosent form) για την παρακολούθηση της κίνησης των τουριστών μέσω του κινητού τους τηλεφώνου, ώστε να είναι εύκολος ο εντοπισμός τους σε περίπτωση που υπάρξει θετικό αποτέλεσμα στο τεστ.

- Ο θεσμός των «ξενοδοχείων καραντίνας» που θεσπίστηκε το καλοκαίρι του 2020 ήταν στην σωστή κατεύθυνση, ωστόσο παρουσίασε σημαντικά προβλήματα. Αφενός οι εγκαταστάσεις που αξιοποιήθηκαν ήταν πεπαλαιωμένες και μη αποδεκτές από τους τουρίστες που μεταφέρθηκαν σε αυτές (δεδομένου ιδιαιτέρως του γεγονότος ότι είχαν πληρώσει σημαντικό χρηματικό ποσό για την διαμονή σε καλύτερες συνθήκες), και αφετέρου, ήταν πολύ λίγες. Ως εκ τούτου, απαιτείται πριν από το άνοιγμα του τουρισμού, να επέλθει σχετικής συμφωνίας με τους ξενοδόχους για την δημιουργία ζωνών εντός της εγκατάστασης που θα διαμένουν πιθανά κρούσματα (κυρίως για τις μεγάλες μονάδες) και επιλογή και κατοχύρωση μονάδων για καραντίνα όπου όμως θα τηρούνται κατάλληλες συνθήκες και ποιότητα παραμονής.

4. Μέτρα αντιμετώπισης κρουσμάτων

Πέραν των μονάδων καραντίνας που αναφέρθηκαν θα πρέπει να υπάρξει σαφής και δομημένος σχεδιασμός για τον χειρισμό κρουσμάτων που ενδεχομένως χρίζουν νοσηλείας. Δεδομένου ότι μεγάλο μέρος των τουριστικών περιοχών αποτελούν μικρά και μη συνδεδεμένα νησιά με πενιχρούς υγειονομικούς πόρους και αραιή σύνδεση με κεντρικές περιοχές, θα πρέπει να υπάρξει ο κατάλληλος σχεδιασμός τόσο για την διαδικασία μεταφοράς κρουσμάτων όσο και για την διάθεση μέσων και πόρων ως προς αυτό.

Παράλληλα θα πρέπει να ενισχυθούν τα κατά τόπους περιφερειακά νοσοκομεία, τόσο στον σχηματισμό κλινικών COVID-19 όσο και σε σχέση με την διαθεσιμότητα κλινών ΜΕΘ. Σημειώνεται ότι αυτά τα μέτρα έχουν και χαρακτήρα στο διηνεκές και δεν αφορούν μόνο

το τουρισμό, καθώς είναι σχεδόν βέβαιο ότι ο ιός θα βρίσκεται στην ζωή των πολιτών για σημαντικό χρονικό διάστημα στο μέλλον και συνεπώς τόσο οι εξειδικευμένες κλινικές όσο και οι κλίνες ΜΕΘ είναι απαραίτητες.

5. Διαφήμιση – προσέλκυση επισκεπτών

Είναι απολύτως σημαντικό να εφαρμοστεί ένα στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ για την επόμενη σεζόν του τουρισμού στην χώρα, πλέον του ήδη υπάρχοντος. Το σχέδιο θα πρέπει να περιλαμβάνει την ξεκάθαρη και πλήρη ενημέρωση όλων των επισκεπτών (Ελλήνων και ξένων) για τα μέτρα κάτω από τα οποία θα λειτουργήσει ο τομέας, τις υποχρεώσεις των ιδίων αλλά και τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει το κράτος στο πλαίσιο της λειτουργίας του. Πέραν αυτού θα πρέπει κατά τόπους να υφίστανται αντίστοιχα καταστήματα ενημέρωσης και παροχής βοήθειας στους τουρίστες υπό την αιγίδα των τουριστικών οργανισμών και σε συνεργασία με τα κατά τόπους τουριστικά επιμελητήρια και υγειονομικούς φορείς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός για την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια όπως παρουσιάστηκε, αποτελεί τον βασικό πυλώνα παραγωγής πλούτου, επηρεάζοντας παράλληλα θετικά ή αρνητικά - ανάλογα με την εξέλιξη του- σειρά άλλων συνδεδεμένων άμεσα ή έμμεσα τομέων με αυτόν. Ως εκ τούτου αποτελεί ένα σημείο ιδιαίτερης εστίασης στην οικοδόμηση πολιτικής και στρατηγικού σχεδιασμού.

Η παρούσα κρίση λόγω της πανδημίας COVID-19 οδήγησε σχεδόν όλα τα κράτη παγκοσμίως να λάβουν σκληρά μέτρα για την κοινωνική αποστασιοποίηση και την απαγόρευση της κυκλοφορίας που είχαν σημαντικό αντίκτυπο τόσο στην σωματική και ψυχολογική υγεία των πολιτών, αλλά και στην οικονομική δραστηριότητα. Η κατακόρυφη μείωση της ευκολίας της κινητικότητας αλλά και ο προφανής φόβος του ιού αποτέλεσαν ειδικά για τον κλάδο των μεταφορών-ταξιδιών και του τουρισμού, σημαντικά πλήγματα. Ειδικά σε χώρες όπου ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό μέρος του ΑΕΠ, όπως η Ελλάδα.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκε η επίδραση των μέτρων που αξιοποιήθηκαν για την λειτουργία του τουρισμού το καλοκαίρι του 2020 στην Ελλάδα, μέσω της ανάλυσης των στοιχείων που παρέχουν οι αρμόδιοι φορείς αλλά και μέσω πρωτογενούς έρευνας σε επαγγελματίες του χώρου. Το αποτέλεσμα της ανάλυσης των δεδομένων έδειξε ότι εν γένει το παρόν πλαίσιο και ο παρόν σχεδιασμός για την λειτουργία του τομέα παρουσίασε αρρυθμίες και παραλείψεις, και εν τέλει οδήγησε σε σημαντικές απώλειες στο κύκλο εργασιών, τα έσοδα αλλά και την απασχόληση.

Στα πλαίσια αυτού, προτάθηκαν και εξετάστηκαν λύσεις για την δημιουργία ενός στρατηγικού σχεδίου για το άνοιγμα του τουρισμού κατά τις επόμενες τουριστικές περιόδους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ):

Abouk, R., & Heydari, B. (2020). The Immediate Effect of COVID-19 Policies on Social Distancing Behavior in the United States. MedRxiv, 2020.04.07.20057356

Airlines for America, (2020) <https://www.airlines.org/wp-content/uploads/2020/03/A4A-COVID-Impact-Updates-50.pdf>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Airport Review, (2020) <https://www.internationalairportreview.com/article/117249/covid-19-airport-business-aci-world-recov> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Akesson, J., Ashworth-Hayes, S., Hahn, R., Metcalfe, R. D., & Rasooly, I. (2020). Fatalism, Beliefs, and Behaviors During the COVID-19 Pandemic (Working Paper No. 27245; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Allcott, H., Boxell, L., Conway, J. C., Gentzkow, M., Thaler, M., & Yang, D. Y. (2020). Polarization and Public Health: Partisan Differences in Social Distancing during the Coronavirus Pandemic (Working Paper No. 26946; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Andersen, M., Maclean, J. C., Pesko, M. F., & Simon, K. I. (2020). Effect of a Federal Paid Sick Leave Mandate on Working and Staying at Home: Evidence from Cellular Device Data (Working Paper No. 27138; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Assoturismo, (2020) <http://www.assoturismo.it/assoturismo-cst-nel-2020-si-perderanno-oltre-260-milioni-di-presenze-turistiche-60-ripresa-solo-nel-2021-forse.html> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Baccini, L., & Brodeur, A. (2020). Explaining Governors' Response to the Covid-19 Pandemic in the United States (SSRN Scholarly Paper ID 3579229). Social Science Research Network

Bargain, O., & Aminjonov, U. (2020). Trust and Compliance to Public Health Policies in Times of Covid-19 (SSRN Scholarly Paper ID 3596671). Social Science Research Network

Barrios, J. M., & Hochberg, Y. (2020). Risk Perception Through the Lens of Politics in the Time of the COVID-19 Pandemic (Working Paper No. 27008; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Barro, R. J. (2020). Non-Pharmaceutical Interventions and Mortality in U.S. Cities during the Great Influenza Pandemic, 1918-1919 (Working Paper No. 27049; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Barro, R. J., Ursúa, J. F., & Weng, J. (2020). The Coronavirus and the Great Influenza Pandemic: Lessons from the “Spanish Flu” for the Coronavirus’s Potential Effects on Mortality and Economic Activity (Working Paper No. 26866; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Baunez, C., Degoulet, M., Luchini, S., Pintus, P., & Teschl, M. (2020). Sub-National Allocation of COVID-19 Tests: An Efficiency Criterion with an Application to Italian Regions (SSRN Scholarly Paper ID 3576161). Social Science Research Network.

Boissay, F., & Rungcharoenkitkul, P. (2020). Macroeconomic effects of Covid-19: An early review. In BIS Bulletins (No. 7; BIS Bulletins). Bank for International Settlements.

Briscese, G., Lacetera, N., Macis, M., & Tonin, M. (2020, March). Compliance with COVID-19 Social-Distancing Measures in Italy: The Role of Expectations and Duration. <https://www.iza.org/publications/dp/13092/compliance-with-covid-19-socialdistancing-measures-in-italy-the-role-of-expectations-and-duration> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Brodeur, A., Grigoryeva, I., & Kattan, L. (2020c). Stay-at-Home Orders, Social Distancing and Trust (SSRN Scholarly Paper ID 3602410). Social Science Research Network.

Brookings, (2020), <https://www.brookings.edu/research/we-should-bail-out-airlines-during-the-coronavirus-pandemic-but-on-taxpayers-terms/> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Businesswire, (2020). Impact of COVID-19 on the Aviation Industry, 2020: Historical Market Growth Estimations, and Deviations in the Growth Rate Post-COVID-19 Pandemic-ResearchAndMarkets.com

<https://www.businesswire.com/news/home/20200422005684/en/Impact-COVID-19-Aviation-Industry-2020-Hi> (Πρόσβαση 1ος 2021)

CDC, (2020) <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/index.html?fbclid=IwAR3EJdMPkQgc53TX561HA90cpRsa2UlRbI2c4jTvEYJwL0ByYeKlo0deAUc> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Chiou, L., & Tucker, C. (2020). Social Distancing, Internet Access and Inequality (Working Paper No. 26982; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Coven, J., & Gupta, A. (2020). Disparities In Mobility Responses To COVID-19. <https://static1.squarespace.com/static/56086d00e4b0fb7874bc2d42/t/5ebf201183c6f016ca3abd91/1589583893816/DemographicCovid.pdf> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Cui, Z., Heal, G., & Kunreuther, H. (2020). Covid-19, Shelter-In Place Strategies and Tipping (Working Paper No. 27124; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Dave, D. M., Friedson, A. I., Matsuzawa, K., McNichols, D., & Sabia, J. J. (2020a). Did the Wisconsin Supreme Court Restart a COVID-19 Epidemic? Evidence from a Natural Experiment (Working Paper No. 27322; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Durante, R., Guiso, L., & Gulino, G. (2020). Asocial Capital: Civic Culture and Social Distancing during COVID-19 (SSRN Scholarly Paper ID 3611606). Social Science Research Network.

Elpais, (2020), <https://elpais.com/economia/2020-04-01/exceltur-calcula-una-perdida-de-mas-del-30-del-negocio-turistico-a-causa-del-coronavirus.html>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Fan, V. Y., Jamison, D. T., & Summers, L. H. (2018). Pandemic risk: How large are the expected losses? *Bulletin of the World Health Organization*, 96(2), 129–134.

Farboodi, M., Jarosch, G., & Shimer, R. (2020). Internal and External Effects of Social Distancing in a Pandemic (Working Paper No. 27059; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research

Ferguson, N., Laydon, D., Nedjati Gilani, G., Imai, N., Ainslie, K., Baguelin, M., Bhatia, S., Boonyasiri, A., Cucunuba Perez, Z., Cuomo-Dannenburg, G., Dighe, A., Dorigatti, I., Fu, H., Gaythorpe, K., Green, W., Hamlet, A., Hinsley, W., Okell, L., Van Elsland, S., ... Ghani, A. (2020). Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce COVID19 mortality and healthcare demand. Imperial College London

Forbes, (2020). Report: Covid-19's Impact On the US Travel Industry Expected to be 9 Times Worse than 9/11. <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2020/04/21/report-covid-19s-impact-on-the-us-travel-industry-expected-to-be-9-times-worse-than-911-infographic/?sh=2357807b5e44> (Πρόσβαση 12ος 2020)

Garrett, T. A. (2007). Economic Effects of the 1918 Influenza Pandemic. Federal Reserve Bank of St. Louis, 26

Gollier, C., & Gossner, O. (2020, March). Group Testing Against Covid-19. EconPol Policy Brief.

Guardian, (2020), <https://www.theguardian.com/society/2020/apr/27/uk-tourism-hotspots-could-face-worst-of-post-lockdo> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Gupta, S., Montenovo, L., Nguyen, T. D., Rojas, F. L., Schmutte, I. M., Simon, K. I., Weinberg, B. A., & Wing, C. (2020). Effects of Social Distancing Policy on Labor Market Outcomes (Working Paper No. 27280; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Hospitalitynet, (2020), <https://www.hospitalitynet.org/opinion/4098657.html> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Hsiang, S., Allen, D., Annan-Phan, S., Bell, K., Bolliger, I., Chong, T., Druckenmiller, H., Hultgren, A., Huang, L. Y., Krasovich, E., Lau, P., Lee, J., Rolf, E., Tseng, J., & Wu, T. (2020). The Effect of Large-Scale Anti-Contagion Policies on the Coronavirus (COVID19) Pandemic. MedRxiv, 2020.03.22.20040642.

IATA, (2020), <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-04-07-02/>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

ILO Monitor, (2020) ILO Monitor. Covid-19 and the world of work., 2020.

ILO, (2020), https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/briefingnote/wcms_741468.pdf. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Jinjarak, Y., Ahmed, R., Nair-Desai, S., Xin, W., & Aizenman, J. (2020). Accounting for Global COVID-19 Diffusion Patterns, January-April 2020 (Working Paper No. 27185; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research

Jonas, O. B. (2013). Pandemic Risk (p. 40) [World Development Report 2014 on Risk and Opportunity: Managing Risks for Development]. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/16343/WDR14_bp_Pandemic_Risk_Jonas.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Πρόσβαση 1ος 2021)

Jonung, L., & Roeger, W. (2006). The macroeconomic effects of a pandemic in Europe: A model-based assessment. DG ECFIN, European Commission, Brussels. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/pages/publication708_en.pdf (Πρόσβαση 1ος 2021)

Juranek, S., & Zoutman, F. (2020). The Effect of Social Distancing Measures on the Demand for Intensive Care: Evidence on COVID-19 in Scandinavia (SSRN Scholarly Paper ID 58 3594014). Social Science Research Network.

Keogh-Brown, M., McDonald, S., Edmunds, J., Beutels, P., & Smith, R. (2008). The macroeconomic costs of a global influenza pandemic. Presented at the 11th Annual

Conference on Global Economic Analysis, Helsinki, Finland; Presented at the 11th Annual Conference on Global Economic Analysis, Helsinki, Finland.

LCI, (2020), <https://www.lci.fr/population/coronavirus-restaurants-cafes-et-bars-fermes-un-million-de-salaries-dans-l-inquietude-2148069.html> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Lightico, (2020), <https://www.lightico.com/blog/coronavirus-covid-19-and-the-banking-industry-impact-and-solutions/>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Lomas, N. (2020, April 3). Google is now publishing coronavirus mobility reports, feeding off users' location history. TechCrunch. <https://social.techcrunch.com/2020/04/03/google-is-now-publishing-coronavirus-mobility-reports-feeding-off-users-location-history/> (Πρόσβαση 1ος 2021)

Madhav, N., Oppenheim, B., Gallivan, M., Mulembakani, P., Rubin, E., & Wolfe, N. (2017). Pandemics: Risks, Impacts, and Mitigation. In D. T. Jamison, H. Gelband, S. Horton, P. Jha, R. Laxminarayan, C. N. Mock, & R. Nugent (Eds.), *Disease Control Priorities: Improving Health and Reducing Poverty* (3rd ed.). The International Bank for Reconstruction and Development

Martín-Calvo, D., Aleta, A., Pentland, A., Moreno, Y., & Moro, E. (2020). Effectiveness of social distancing strategies for protecting a community from a pandemic with a datadriven contact network based on census and real-world mobility data. *MIT Connection Science*, 13.

Murray, G. R., & Murray, S. M. (2020). Following Doctors' Advice: Explaining the Issuance of Stay-at-Home Orders Related to the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) by U.S. Governors (OSF Preprints No. 92ay6). Center for Open Science.

Nguyen, T. D., Gupta, S., Andersen, M., Bento, A., Simon, K. I., & Wing, C. (2020). Impacts of State Reopening Policy on Human Mobility (Working Paper No. 27235; Working Paper Series). National Bureau of Economic Research.

Policycenter, (2020), <https://www.policycenter.ma/opinion/impact-covid-19-tourism#.XuURxkVKjIU>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Roser, M., Ritchie, H., Ortiz-Ospina, E., & Hasell, J. (2020). Coronavirus Pandemic (COVID19). Our World in Data. <https://ourworldindata.org/coronavirus> (Πρόσβαση 1ος 2021)

TCS, (2020), <https://www.tcs.com/content/dam/tcs/pdf/Industries/Banking%20and%20Financial%20Services/COVID-19-Crisis-Implications-for-financial-services-industry.pdf>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

Tourism Economics, (2020), Tourist arrivals versus tourist expenditures in modelling tourism demand. <https://journals.sagepub.com/toc/teu/current> (Πρόσβαση 12ος 2020)

Trade4devnews, (2020), <https://trade4devnews.enhancedif.org/en/op-ed/covid-19-hitting-tourism-hard-what-does-mean-worlds-p> (Πρόσβαση 1ος 2021)

UNWTO, 2020 <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020> (Πρόσβαση 12ος 2020)

Upgraded points, (2020) <https://upgradedpoints.com/coronavirus-impact>. (Πρόσβαση 1ος 2021)

World Economic Forum. (2020, March). A visual history of pandemics. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2020/03/a-visual-history-of-pandemics/> (Πρόσβαση 1ος 2021)

World Travel & Tourism Council, (2020) <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (Πρόσβαση 12ος 2020)

Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J., Zhao, X., Huang, B., Shi, W., Lu, R., Niu, P., Zhan, F., Ma, X., Wang, D., Xu, W., Wu, G., Gao, G. F., Tan, W., & China Novel Coronavirus Investigating and Research Team. (2020). A Novel Coronavirus from

Patients with Pneumonia in China, 2019. The New England Journal of Medicine, 382(8), 727–733.

(ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ):

Βήμα (2020), Restart στον τουρισμό: Οι όροι, τα μέτρα, το χρονοδιάγραμμα και τα υγειονομικά πρωτόκολλα, Εφημερίδα το Βήμα, 21/05/2020, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2020/05/21/society/restart-ston-tourismo-oi-oroi-ta-metra-to-xronodiagramma-kai-ta-ygeionomika-protokolla/>- (πρόσβαση 12ος 2020)

ΕΛΣΤΑΤ (2019), Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο, 2019, Διαθέσιμο στο <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL12/>- (Πρόσβαση 1ος 2021)

ΕΛΣΤΑΤ (2019), Εισαγωγές-Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών, 2019, Διαθέσιμο στο <https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL30/>- (Πρόσβαση 1ος 2021)

Liberal, (2020), Το σχέδιο για τον Τουρισμό: Ποιές χώρες θα στείλουν τουρίστες στις 15 Ιουνίου- Τα μέτρα ενίσχυσης. <https://www.liberal.gr/news/poies-chores-tha-steiloun-touristes-stis-15-iouniou-ta-metra-enischusis/303426> (πρόσβαση 12ος 2020)

ΣΕΤΕ (2020), Βασικά Μεγέθη Του Ελληνικού Τουρισμού, Διαθέσιμο στο <https://sete.gr/el/stratigiki-gia-ton-tourismo/vasika-megethi-tou-ellinikoy-tourismoy/?year=2019> (Πρόσβαση 1ος 2021)

ΣΕΤΕ (2020), Στατιστικά στοιχεία Ελληνικού τουρισμού, Διαθέσιμα στο <https://sete.gr/el/statistika-vivliothiki/statistika/?c=&cat=&key=&dates=2017&thematics=&pg=2> (Πρόσβαση 1ος 2021)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ερωτηματολόγιο

Μέρος Α: Δημογραφικά Στοιχεία

1. Φύλλο

Αντρας ☐

Γυναίκα ☐

Δεν θέλω να απαντήσω ☐

2. Ηλικία

20-30 ☐

31-40 ☐

41-50 ☐

51-60 ☐

60+ ☐

3. Νομός Κατοικίας: Παρακαλώ συμπληρώστε τον νομό μόνιμης κατοικίας σας

.....
.....

4. Νομός Εργασίας: Παρακαλώ συμπληρώστε το νομό που εδρεύει η εργασία σας

.....
.....

5. Οικογενειακή κατάσταση:

Άγαμος/η ☐

Έγγαμος/η ☐

Διαζευγμένος/η ☐

Χήρος/α ☐

6. Εκπαιδευτικό υπόβαθρο

Απόφοιτος Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης ☐

Απόφοιτος Λυκείου (συμπεριλαμβάνονται τα τεχνικά και επαγγελματικά Λύκεια) ☐

Απόφοιτος σχολών μαθητείας ΟΑΕΔ ☐

Απόφοιτος τεχνικών σχολών/ ΙΕΚ ☐

Πτυχίο ΑΕΙ/ΤΕΙ ☐

Μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών ☐

Διδακτορικός τίτλος σπουδών ☐

7. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

0-10000€ ☐

10001-20000€ ☐

20001-30000€ ☐

300001+ € ☐

8. Θέση/ιδιότητα εργασίας

Εργαζόμενος/η στην εστίαση ☐

Εργαζόμενος/η στην διασκέδαση ☐

Εργαζόμενος/η στην φιλοξενία ☐

Εργαζόμενος/η σε επιχειρήσεις σε παραλίες (beach bar, οργανωμένες παραλίες κλπ) ☐

Εργαζόμενος/η στις μετακινήσεις ☐

Ιδιοκτήτης/Διευθυντής στην εστίαση ☐

Ιδιοκτήτης/Διευθυντής στην διασκέδαση ☐

Ιδιοκτήτης/Διευθυντής στην φιλοξενία ☐

Ιδιοκτήτης/Διευθυντής σε επιχειρήσεις σε παραλίες (beach bar, οργανωμένες παραλίες κλπ) ☐

Ιδιοκτήτης/Διευθυντής στις μετακινήσεις ☐

9. Προϋπηρεσία

0-1 έτος ☐

2-3 έτη ☐

4-5 έτη ☐

10+ έτη ☐

Μέρος Β: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19 και των συναφών μέτρων στον τουρισμό

10. Παρακαλώ, αξιολογήστε τις ακόλουθες ερωτήσεις αξιοποιώντας την κλίμακα που σας δίδεται

Ερώτηση	Μηδενική	Ελάχιστη	Μέτρια	Σημαντική	Εξόχως σημαντική
Η επίδραση των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	☐	☐	☐	☐	☐
Η μείωση του εισοδήματος λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	☐	☐	☐	☐	☐
Η μείωση του κύκλου εργασίας της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν	☐	☐	☐	☐	☐
Η επίδραση των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό στον αριθμό των πελατών της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι ήταν	☐	☐	☐	☐	☐

11. Το ποσοστό μείωσης του κύκλου των εργασιών της επιχείρησης που διατηρώ/εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν

Παρακαλώ σημειώστε (0-100%):

12. Το ποσοστό μείωσης των εσόδων της επιχείρησης που διατηρώ/ εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν

Παρακαλώ σημειώστε (0-100%):
.....

13. Το ποσοστό μείωσης των μισθών της επιχείρησης που διατηρώ/ εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν

Παρακαλώ σημειώστε (0-100%):
.....

14. Το ποσοστό μείωσης προσωπικού (απόλυση ή σε αναστολή) της επιχείρησης που διατηρώ/ εργάζομαι λόγω των μέτρων που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας στον τουρισμό ήταν

Παρακαλώ σημειώστε (0-100%):
.....

15. Εάν είστε εργαζόμενοι σε τουριστική επιχείρηση, το καλοκαίρι του 2020 είχατε εργασία;

Ναι ☐

Όχι ☐

16. Αν είστε εργαζόμενοι σε τουριστικό επάγγελμα, χρειάστηκε να μετακινηθείτε αρκετά μακριά από τον τόπο μόνιμης διαμονής το καλοκαίρι του 2020 για να βρείτε εργασία;

Ναι ☐

Όχι ☐

Μέρος Γ: Αξιολόγηση μέτρων για τον τουρισμό το καλοκαίρι του 2020

17. Παρακαλώ αξιολογήστε την αποτελεσματικότητα των μέτρων που ακολουθούν χρησιμοποιώντας την κλίμακα που σας δίδεται

Μέτρο	Μηδενική	Ελάχιστη	Ουδέτερη	Σημαντική	Μέγιστη
Άνοιγμα τουρισμού χωρίς την απαίτηση για προσκόμιση αποτελεσμάτων τεστ το τελευταίο 48ωρο	☐	☐	☐	☐	☐
Διενέργεια δειγματοληπτικών ελέγχων σε εισόδους χώρας	☐	☐	☐	☐	☐
Ορισμός ξενοδοχείων/δομών καραντίνας	☐	☐	☐	☐	☐
Ωράρια λειτουργίας	☐	☐	☐	☐	☐
Ορισμός απαιτήσεων χωροταξίας καταστημάτων εστίασης/διασκέδασης/παραλίας	☐	☐	☐	☐	☐
Χρήση масκών και προστατευτικών μέτρων από προσωπικό	☐	☐	☐	☐	☐
Αύξηση χωρητικότητας σε πλοία, αεροπλάνα	☐	☐	☐	☐	☐
Οικονομικά μέτρα στήριξης επιχειρήσεων	☐	☐	☐	☐	☐
Οικονομικά μέτρα στήριξης επαγγελματιών τουρισμού	☐	☐	☐	☐	☐
Πρόγραμμα αναστολής εργασίας στο τουρισμό	☐	☐	☐	☐	☐
Μείωση χωρητικότητας πελατών	☐	☐	☐	☐	☐